

محمد راحم
نگار رفیع بگلی
احمد جمیل
زینال خلیل
رسول رضا
ع. صادق
سلیمان رستم

میرزا ابراهیموف
عثمان ساریوہللی
انور محمد خانلی
ستار آخوندوف
صمدوورغون
میروارید دل بازی

وطن عشقی

شعر لیر

حکایہ لیر

خاطرہ لیر

داستانلار

وطن عشقی

چاپ اول

نشر رفعت

مقدمه

آذربایجانین بویوک متفکر، ادیب و درامنویسی میرزه فتحعلی آخوندوف، ۱۸۵۵ نجی ایله یازدیغی «مرافه و کیملری» آدلی مشهور قومدیا سینین موضوعینی تبریز حیاتیندان آلمشدر. اثرین فهرمانلاریندان بیر، اون سکیز یاشلی، دیری باش ایگید سکینه خانمدر. غریبه درکه، بو تبریزی قیزلا همین مولفین «حاجی قارا» قومدیا سیندا کی قارا باغلی قیز سونا خانم آراسیندا چوخ بویوک بیر یاخینلیق واردر. عینی درجهده قوچاق، اللی - آياقلى اولان، عینی اراده ایله ئوز مقصدی یولوندا ووروشان و نهایت، سیوگیلرینه نائل اولماق ایچون هیچ بیر چتینلیکدن گری دور. میان بو قیزلار، آیری-آیری شرائطده عینی خلقین عینی خصوصیتلرینی افاده ایدیرلر. آخوندوفین نظرینجه آرازین هر ایکی ساحلینده یاشایان آذربایجانلیلارین حیات طرزى، معیشتی و خاصیتی بیر-بیریندن قطعاً فرقلی دگلدر. ییز، میرزه فتحعلی آخوندوفین هر ایکی قومدیا سیندا ایشلتدیگی دیلمده بیر فرق گورمیریک. تبریزلیلرله آغجابدیلر و قارا باغلارلار آراسیندا کی فرق حس اولونمیر و بو هیچ ده تصادفی بیر حال دگلدر.

بویوک ادیبی فکرینجه تبریزی آغجابدیلر آیران بیر جهت وارسا، او دا جنوبی آذربایجانلا شمالی آذربایجانین آراسیندان آخان آراز چاپیدر.

شرق مطلقیتینه قارشى مبارزهده هم بدیعی اثرلرینی و همده فلسفی مکتوبلارینی ایتسی بیر سلاح کیمی ایشله دن، ایران مطلقیتینی شدتلی بیر قلمله افشا ایدن آخوندوف، خلقین سعاد دینی عدالتلی اجتماعی قورولوشدان و خلقین دردینی باشا دوشن حکمداردان

گوزله‌بیر. اونین «آلدانمش کواکب» اثرینده تصویر ایتدیگی یوسف سراج محض بوجور حکمداردر. مؤلف یازیرکه، یوسف شاهین جلو-سیمندان سونرا «اهل قروین هرگون قلعه قابولاربندان آدام شاققالارینی آسيلمش گورمه‌دینر و شاه میدانیندا جالادلارین آدام شاققالماقلارینی و داردان آسماقلارینی و گوز چیقارماقلارینی مشاهده ایتمه‌دیلر».

بو سرکایه‌نی آخوندوف یقین معین بیر مقصد ایچون یازمشدر. او گوسترمک ایسته‌بیردی که، ایراندا قنونسیرلیق و مطلقیت اداره اصولی دوام ایتدیگجه، خلق همیشه دهشت ایچینده یاشایاجاقدیر. خوشبخت حیات اوزونه حسرت قاجاقدیر.

«مراغه و کیلیری» قومدیا سیمنداکی حیات ئوزی ده ظالمانه قانونلار، داها دوغروسى قانونسیرلینلار اساسیندا قورولمشدر. بو دورده انسان حقوقی تاپدالانیر، قولى زورلیلار گوجسیرلرین قسمتینی الیندن آلماق ایسته‌یرلر. آخوندوف، حقسیرلیمگله مبارزه ایچون قشعی و اراده‌لی اولماغا چاغیریر، سکینه خانم دا محض اراده‌لی اولدیغی ایچون ئوز دشمنینه اوستون گلوب، قارداشیندان فالان ارثه صاحب اولور.

مبارزه فتحلی آخوندوفدا اولدیغی کیمی، اوندان سونرا یتیشن ره آلیست ادیب و شاعرلریمیزده ده -تنوبی آذربایجانلیلارا عینی مناسبت، عینی محبت افاده اولونمشدر.

آخوندوف آرازمین هر ایکی ساحلینده یاشایان صاف اورده‌کی، تمیز عشقلى زحمتکش انسانلارا درین بیر حسن توجهله یاناشوب، ایکی اوزلولری، خبیثلری، باشقاسینین پایینی الیندن ایت کیمی قاپان مفتخور-لاری غضبله قامچیلادیغی کیمی، مشهور دیموقرات، گوزل ادیب و درامویس جلیل محمدقلی زاده (ملانصرالدین) ده، صابردنه همین یوللا گیدوب هر ایکی تاپدا یاشایان آذربایجانلیلارین طالعینی بیر -بیریندن آیرماشلار.

خصوصاً ایران آذربایجانلی یوخسوللارینین آجیناجاقلی حیاتی بو یازیچیلارین بدیعی لوحلرینده تیز - تیز عکس اولونمشدر. «ایراندا حریت» آدلی مشهور حکایه‌سینده ملانصرالدین ایران آذربایجانیندان باکو نفت معدنلرینده ایشله‌مگه گلمش کربلای محمدعلینین سیماسیندا آغیر حیات شرائطینین، عدالتسیر اجتماعی قورولوشین کوتلشدیردیگی، عوام ساخلادیغی و ئوز حقیقینی بيله آنلامایان بیر حالا سالدیغی بیر فعله‌نی

تصویر ایدیر. کربلای محمدعلی اوقدر عوام و یازیدرکه، ایران شاهین «ویردیگی» حریتدن پایینی یوللاماگی ایراندا قویوب گلدیگی عائله سیندن خواهش ایدیر. کربلای محمدعلی ایله دوشونیرکه، گویا «حریت» یمه لی - ایچمه لی بیر شیدر.

ینه ملانصرالدینین حکایه لرینده، خصوصاً اونین «خانین تسبیحی» حکایه سینده ایران آذربایجانیندا حکم سورهن ظلم و استبداد تصویر اولونور.

ملانصرالدینده، صابرده ایران آذربایجانیندا سردارملی ستارخانین رهبرلیگی ایله ایران مطلقیتینه قارشی عصیان بایراغی قالدیرمش جنوبی آذربایجانلیلاری آلقشلایر، بو انقلابی چیخیشلاری بویوک دقنه ایزله بیر و خلقین آزادلیغی یولوندا آیلشمش بو بویوک آددیمدان بویوک نتیجه لر گوزله بیردیر. خصوصاً صابرن شعرلرینده بو موضوع اولدوقجا بویوک یر دوتیر. بو نقطه نظر دن اونین «ستارخانه» شعر ی چوخ قیمتلیدر. همین شعر دن بیر مثال:

ایشته ستارخان، باخین بیر نوع اقدامات ایدوب،
بیر وزیر و شاهی یوخ، دنیانی یکسر مات ایدوب،
عرض اسلامی، وطن ناموسینی یوز قات ایدوب،
حرمت حیثیت ملتین اثبات ایدوب،

ایندی دنیانین توجه نقطه سی ایرانه در،
آفرینیم، همت والای ستارخانه در!

آفرین تبریزیان، ایتدیز عجب عهده وفاء،
دوست-دشمن ال چالوب ایلر سیزه صد مرحبا،
چوخ یاشا، دولتی ستارخان افندیم، چوخ یاشا!
جنت اعلا ده پیغمبر سیزه ایلر دعا:

چون بو خدمت لر بوتون اسلامه در، انسا نه در،
آفرینیم، همت والای ستارخانه در!

بورادان آیدین گورونیرکه، شاعری میز، ستارخان حرکاتینین مضمونینی چوخ دوزگون باشا دوشور و شخصاً سردار ملین بو حرکاتدا کی رولینی دوزگون قیمتلندیرر. شاعرین فکر نه تبریز لیلر تکجه آذربایجانین دگل، تکجه ایرانین دگل، عموماً انسانلارین سعادتینه چالیشیرلار. بو، دوغریدان دا بیله اولمشدر. ستارخان حرکاتی ایران مطلقیتینه سارسیتماقلا، تک آذربایجانلیلاری دگل، بوتون ایران

زحمتکش لرینی خوشبخت ایدیردی. بو حقیقتی صابردن سونرا دوزگون افاده ایدن شاعر لریمیزدن بیر ده عباس صحتدر. او، «احمدین غیرتی» اثرینده وطنپرور بیر قهرمانین تبریز انقلابینداکی اشتراکینی و اونین وطنپرور-لیک دویغولارینی ئوزینه مخصوص بیر صمیمیتله ترنم ایدیر.

جنوبی آذربایجانى هیچ بیر زمان اونوتمايان ادبیاتیمیز، آذربایجان خلقینین وحدتینه بسله‌ن امیدین نه قدر ئولمز اولدیغینی گورستمکه قالماسدر. بو ادبیات خلقیمیزین غدار دشمنلرینی اونا تانیتمش و خلقیمیزین مرد اوغلان و قیزلارینی انتقاما چاغیرمشد.

شعر صنعتیمیزین بوساحده کی خدمتی دوغریدان دا بویوکدر. شاعر-لریمیز جنوبی آذربایجان موضوعینی حقیقی بیر الهاملا قلمه آلمش، ئوز باجی و قارداشلارینین کدر و المیرینی، غایه و امیدلرینی افاده ایتمش.

عموماً ادبیاتیمیزین ان یاخشی خصوصیتلریندن بیر، اونین اجتماعی آمال و مقصدلرینین بویوکلیکیدر. خلق سعادت و خلق آزادلیغی فکری بو ادبیاتین ائینه و قانینا هوپمشد. آذربایجان سوویت ادبیاتینین ان قدرتلی نماینده‌لری، خلقه و اونین طالینه ئوز طالعی کیمی باخان آداملارد. اونلارین نظرینده خلقدن یوکسک بیر مفهوم یوخدر و اولایلمز.

بو مجموعه‌ده کی اثرلرین مؤلفلری، معاصر شعریمیزین و نثریمیزین گورکملی یارادیجیلاردیر. سوویت آذربایجانینین انقلاب سایه‌سینده نه قدر یوکسکلیگینی مهارتله تصویر ایدن بو شاعر و ادیب‌لر، آرازین او تاینیدا مین بیر اشکنجه ایله عمر سورهن باجی و قارداشلارینی قطعاً اونودا ییلمزدیلر. چونکه اونلار، شاعر صمد و ورغونین دیدیگی کیمی، یاخشی ییلرلرکه :

بیر اوره‌گی ایکی یره
جلاد کیمی بولمک اولماز.

آیریلیق درد، باجی و قارداش حسرتی، بو مجموعه‌ده کی بیرچوخ پارچالارین اساس مضمونینی تشکیل ایدیر. ایران آذربایجانیندا دینلنچی کیمی یاشایان قان قارداشلارینین دردینی حقیقی بیر اوره‌ک آغریسی ایله دویان و تصویر ایدن سلیمان رستم، عثمان ساریوه‌لی، م. راحم و احمد جمیل کیمی شاعرلرین اثرلرینده بو موضوع حقیقی شدتیه افاده اولونمشد. خصوصاً عثمان ساریوه‌لینین «پانامالی دینلنچی» شعری بو

جهتدن اولدوقجا معنالی و قیمتلیدر. بو شعردن بیر ابکی پارچا مثال
گنبرمگی لازم گوروریک:

سنین یوردین دا وار، وطنین ده وار،
دنیا دا نه دیسه ن وطنینده وار.
بوردا کیف چکنلر آج دگل یقین،
ئوز آنا یوردیندا سن که گولمه دین.
بیر یاماقلی شالوار، بیر جیریق عبا،
باشیندا پاناما، یانیندا توربا،
دوغریدان غریبه بیر گورکمین وار.
سنی بو حالته سالان دی کیمدر؟
«مدنیت» دییه سیزه آغلار،
بیر توربا بخش ایتدی، بیرده سیلیندیر.

بوسوزی- صابرین غضبلی و ئولمز ساتیرالاربه یاناشی قویساق، هیچ ده
سهو ایتمه ریک. ساریوئللی جنوبی آذربایجان یوخسولینین حیات لوحه-
سینی دوغریدان بوبوک مهارتله یاراتمشدر. بو مصراعلار دقت ایدین:

بوغدی فریاد سنی، بوغدی آه سنی،
یامان گونه قویدی رضا شاه سنی.
سونن گوزلرینده قارالدی جهان،
محل قومادیلار آخان یاشینا،
سن چوره ک ایسته دین حکمداریندان،
او پاناما قویدی سنین باشینا.

بو جور درین مضمونلی مصراعلار، یالینز شعریت جهتیندن دگل،
هم ده اجتماعی فکر جهتیندن شاعرین حادثه لره نه قدر دوغری یاناشدیغینی
آیدین گوسترمکده در. تبریز حیاتیینی یاخیندان مشاهده ایتمش مؤلف،
باشقا یازبیچیلاریمیزدان فرقلی اولاراق، بوتون ایران ایچون سجه یوی
اولان بیر خصوصیتی و اونین فلسفی مندرجه سینی، ثروتله یوخسوللیغین
ضدیتلی اوحه سینی، خلقین فاجعه سینی بوبوک مهارتله افاده ایتمگی
باجارمشدر.

سلیمان ارستمین تبریز شعرلرینده کی مقدس کدر ده، صمد وورغونین
آلوی مصراعلاریندا کی غضب ده، ایران آذربایجانی حیاتیینین بو ضدیتلریندن
دوغور. بو اثرلره یالینز کدر دگل، عین زماندا امید، یالینز غضب
دگل، عینی زماندا جاغیریش و غایه فکدرلی ترنم ایدیلیمکده در:

یاندیر اوره گینی ظلمته قارشی!
آتیل جبهه لره آسلانلار کیمی،
هنرله آتیلیر هر ظلمین داشی.

(صمد وورغون)

شاعر دییه جک، سوسما یا جاق هیچ،
جلاد نه قدر ایچسه ده آل قان.

وور، وورکه، یخیمین تملمیدن
آسیمز و گونشسیر قارا زندان!

(سلیمان رستم)

فئودال اسارتیله یاناشی دنیا ایمپریالیزمینه قارشی ووروشان جنوبی
آذربایجانلار، دیموقراتیک حرکات قوشولاراق ملی آزادلیق بولیندا ان
قیمتلی اوغوللارینی قربان ویرمکله بوتون دنیا یا ثبوت ایتدیلرکه، بو بوک
بیر خلقی اوزون مدت اسارتده ساخلاماق ممکن دگلدر. بو فکر، میرزه
ابراهیموفین جنوبی آذربایجان حیاتیینی تصویر ایدن حکایه لرنده چوخ
گوزدل افاده اولونمشد. بورادا آرتیق دیلنجی حیاتیینی دگل، مبارزه
اراده سینی توپلایوب دشمنیله قارشیلان، ووروشان، غالب گیلن،
وطن ایچون و خلق ایچون حیاتیینی بیله اسیرگمه بن قهرمان فدائیلری
گوروریک. وقتیه ستارخانین اوچانندیغی آزادلیق بایراغی آلتیندا هلاک
اولان فدائیلردن الهام آلان و اولنلارین اولمز عنعنه سینی دوام ایتدیرن
بو قهرمانلار، ادبیاتیمیزین چوخ سیودیگی، دونه - دونه تصویر ایتدیگی
و خلق ایله عضوی صورتده باغلی اولان آداملاردر، اولنلارین گوجی خلقین
گوجیدر. میرزه ابراهیموفین قهرمانلاری معنوی جهتن زنگین، فداکار
جوانلار و قوجالاردر.

ادبیاتیمیزدا خلقین معنوی قدرتیینی، مبارزه و غلبه عشقینی، اینام
و ارادده سینی گوسترن بدیعی اثرلر آز دگلدر. بو اثرلر ایچریسینده
قوجامان ادیبیمیز م. س. اوردوبادین «دومانی تبریز» رومانی چوخ
مهم و فخری بیر دو تیر. بو اثر تاریخی موضوعدا یازیلسادا بو گون
ایچون ده ئوز اجتماعی دگرینی ایتیرمه مشدر. ستارخان فدائیلریله دیموقراتیک
حرکت دورینده ووروشان فدائیلری مقایسه ایتدیکده، بو سونینجیلارین
نسبتاً داها بو بوک مقصدلر داشیدیغی درحال آیدینلاشار. ملی دیموقراتیک
حرکت یالنیز بیر ایران آذربایجانینی دگل، بلکه بوتون ایران خلقلرینی

اسارتدن قورتارماق میللرینی افاده ایدیردی. بو حرکات، آزادلیق سیوه
خلقلربن مبارزه سیله سسله شیر و بیرلشیر. ایران مرتجعلری یالنیز
آذربایجانلیلاری دگل، ایران زحمتکشلرینی ده اسارت آلتیندا ساخلاماغا،
خارجی ایمپریالیستلربن قولی ایتمگه چالیشیرلاردی. بوگون آرتیق دنیا
معلوماتدرکه، همین مرتجعلر ئولکه نی نیجه بیر فلاکت سوروکلہ یوب
کتیرمشلر.

معاصر آذربایجان ادبیاتینین ان مستعد نماینده لری بو حادثه لره بیگانه
باخا بیلمز. همین مجموعه ده توپلانمش اثرلردن بونی آیدین گورمک
اولار. صمد وورغونین «یاندیریلان کنابلار»، احمد جمیلین «تبریزده
اذان چاغی»، زینال خلیلین «فدائی» و سلیمان رستمین «اون ایکنجی
تفک» اثرلرینی خصوصیه قید ایتمگی لازم گوروریک. چونکه بو اثرلر،
سون زمانلادا جنوبی آذربایجاندا باش و برن بونوک حادثه لری بلاواسطه،
جانلی لوحه لرله و تأثیرلی بیر شکله عکس ایتدیریر.

مجموعه نین ترتیبینده نظره آلینمش مهم جهتلردن بیر، ادیب و
شاعرلریمیزین ان سجه و یازیلارینی انتخاب ایتمک اولمشدر. بورایا
داخل اولمایان، آنجاق بدیعی دگرینی حفظ ایدن اثرلریمیز ده آزد گلدر.
مجموعه نین مقصدی آذربایجان سوویت ادبیاتینین جنوبی آذربایجانا حصر
اولنمش اثرلربدن نمونه ویرمکدر. بو مجموعه ایله تائیش اولان محترم
اوخوجیلاریمیز، عموماً بو گونکی شعریمیزین و نشریمیزین جنوبی
آذربایجان حادثه لرینه نیجه مناسبت بسله دیکارینی آیدین صورتده درک
ایده جکلر.

ح. مهدی

شعر

« ۲۰ بهار »

« آچیلماش فکریمین آزاد یلکه‌نی،
تاریخ ئوز قوینوندا ایسیدیر منی.
مین ایللیک بیر عمر، سیر ایتسه آزدیر،
بو آزاد تورپاغی، آزاد ئولکه‌نی. »

پرواوغ

اولدوزلار سایریشیر ماوی گوگلرده،
انسانلار چالیشیر، یارادیر یرده.
یرده کی هر سویوق داش پارچاسیندان،
بیر سرای یارادیر صنعتکار انسان.
طبیعت ییزیمله دوروب دیز - دیزه،
باشیندان کیچه‌نی دانیشیر بیزه.
اونین دا دردینی یازیر صنعتکار،
دنیاين نه اوزون ماجراسی وار!
ازلدن بویوکدر انسانین آدی -
پورولماق بیلمه‌مش عقلین قنادی.
گور انسان عقلینین نه قدرتی وار!
دونوب گلشن اولور مین خرابه‌زار.
جاندا گیزله‌نیلماش ال بویدا اوره،
گوگلرین باغرینا نعره چکه‌رك
دوماندان سیریلوب بولوتلار آشیر،
دوغرودان انسانا هنر یاراشیر!

انساندر ذوق آلاں آخار سولاردان.
 الیله قوردیغی مین بیر بهاردان.
 کیم بونی ییلمه بیر دیمه سمده من؛
 بو گوزهل عالمین هر نعمتیندن
 باشقا بیر ذوق آلیر دوشونن انسان؛
 اورک ذوق آلماسا یاراندیغیندن،
 امید چراغینین شعله سی سونر،
 خیالین سحری ظلمته دونر.

۱ نجی سیمفونیا

باکو، پنجره سی آچیق بیر بنا
 خزر دریاسینی باشمش باغرینا.
 آل گیوب قیزاریر ینه افقلر،
 بیر آزدان گوزینی آچاجاق سحر.
 گلیر قونشولقدان پیانو سسی -
 قلبه قناد ویریر اونین نغمه سی،
 داغیتمش یوخومی ینه گوزیمدن،
 ازلدن نغمه لر عاشقیم من.
 پیانو ثونینده گوزهل بیر پری -
 خیالا گیتمشدر اونین گوزلری.
 ساکت باخیشلاری خمار - خماردر،
 هر دوین اوره کین سوداسی واردر...
 او گوزهل دلبره آد ویره ک: بهار.
 کچمشدر عمریندن ایگیرمی بهار.
 اونین وجدانیندا یوخدر بیر لکه،
 گووه نیر عشقینه عزیز بیر ٹولکه!
 پیانو اوستینده گوگرچین آلر
 گزدیکجه دانیشیر شرمایی دیلر.
 بهار، ٹوز عمریندن گل دهره - دهره،
 بیر بایرام تحفه سی یازیر آبلره:

یاز گونونیس صفاسی وار،
شیریل - شیریل آخان سولار
گولور بیزه -

قلبیمیزه

الهام ویریز بو ایلک بهار،
بو دنیادان شادلیق آپارا
باغینیی چکمش سحر -
گل سحرین گلینی در!
بیزیم ایلده -

شیرین دیلده

بیر مثل وار، بیلسن اگر:
زر قدرینی زر گر بیلەر!
گل آچمشدر سحر چاغی -
قادیلیغین گل باغی.
بو باغا گل -
اوولاغا گل!

آچیلدیقجا کونلوم باغی -
سیندی عمرین غم آباغی...
یاراندیغین گوندن بری -
هر خیالین شاه اثری
قنادیلدر؛

نه دادیلدر

آنا یوردین نغمه لری؛
بیله یازیر گوزهل پری
اریدیکجه داغلار قاری...
هر کونولین انتظاری
گیتدی بادا،

بو دنیادا

آغلاتماییر انسانلاری
لیلی - مجنون داستانلاری.
مجنون گزمیر داغی، دوزی -
محبتین گولدی اوزی...
سودایه باخ!

آلقشایاق

بو بختور عمریمیزی،
حرمتده در سوزین دوزی...
خبر آلدیم نظامیدن،
دییر: «خوشبخت اولدی وطن.
ئوز سوگیلیم -

آنا دیلیم
جان قورتاردی یاد اللردن -
تازه گلدیم دنیایه من!
آنا یوردین قیز، گلینی -
نظامینین هیکیلینی
اوره گبنده -

دیله گینده
قالدیرمشدر بیر داغ کیمی،
یاندیرمشدر چراغ کیمی.
صنعت عمرین ایلک باغیدر -
گوزهل شعر غم داغیدیر...
شاهدیک بیز -

وطنیمیز
محببتین قوجاغیدر -
شعر صنعت اوجاغیدر.

شرمای دیللرده سوزور بارماقلار،
«سعدت نغمه‌سی» یارادیر بهار.
موسیقی جان ویریر روحه ازلدن،
موسیقی قلب آلیر مین بیر گوزهلدن.
خیالی اوخشایان هر قرانه‌سی:
بیر شاعر قلیدر، بیر جانان سسی.
هر اینجه پرده‌نین ئوز عالمی وار،
بعضاً نشئه‌سی وار، بعضاً عمی وار،
موسیقی داشلاری گتیریر دیله؛
رام اولور سینه وحشیلر بیله...

بوگون ده ذوق آلیر هر ذویان انسان،
 بویوک «یتهووینین» سیمفونیاسیندان.
 او بعضاً دوشونیر دنیز کیمی لال،
 اونین ساحلینه چاتمایر خیال.
 بعضاً ده اسدیکجه کونول ژوزگاری،
 جوشور خیالینین شاه دالغاری.
 او گوزهل صنعتی دینله دیکجه بیز
 حسرتله چیرینیر اوره کلریمیز.
 چال گوزهل بهاریم! بهار چاغیدر،
 بلبلین وطنی ایللر باغیدر.
 چال که، آياقلاریم یردن اوزولسین
 یارپاقلار دانیشوب چیچکر گولسین.
 چالديغین هوالار بیزه همدمدر.
 دوستین سعادتدر، دشمنین غمدر.
 سن آزاد بیر ایلین آزاد قیزسان،
 سن حیات عاشقی، حیات قیزسان.
 جمالتین دولمشدر ایگیرمی یاشا.
 گردنن مینادر، بویون تماشا،
 باشلا موسقیله بیزیم مایرامی،
 الینده یایلیغی اویناسین هامی.

۲ نجی سیمفونیا

ایشیت بو نغمه می تبریز گوزه لی،
 حسنیندر عشقیمین ایلکی، ازلی.
 او غملی گوزلرین انتظاردادر،
 خیالین قفسده، عمرین داردادر.
 او گون که پارلادی شاهلارین تاجی،
 سن اولدین بیر چوره ک، بیر حق محتاجی.
 ییلدی وارلیغین، چیگنندی عمرین؛
 عمرینده شادلانوب گولمه دین بیر گون،
 فضولی شعرینده آدین وار سنین؛
 غصه در آولاغین، غمدر وطنین.

پریشان ساچلارین نه تارماردر!
 روحینده آغلایان بیر نی می واردر؟
 بیزیم که آتامیز، آنامیز بیردر،
 قلبیمیز، عشقمیز آیری دگلدر.
 من آزاد اولمشام، آدیم دا بهار،
 سننسه قلبینده بلبلر آغلار!
 دوشدی قلنچ کیمی اورتادان آراز...
 فقط یامان گونین عمری چوخ اولماز.
 آه باجیم! اوره گین چکیلدی دارا،
 تبه دن دیرناغا گینین قارا.
 دوگونن قلبینه کوکسین دار اولدی،
 یدیکین، ایچدیگین زهرمار اولدی.
 آغ سینهن اوستینده اود قالاندیقجا،
 عشقین، محبتین تایدالاندیقجا
 «محنت چمنیندن گل دهره - دهره»
 اوجالدی شاعرین آهی گوگلره:
 «شب هجران یانار جانیم،
 توکر قان چشم گریانیم.
 اویادیر خلقی افغانیم،
 قارا بختیم اویانمازمی؟»
 فضولی یوردینین غم سسیدر بو،
 پریشان بیر ایلین ناله سیدر بو -
 یوخ... یوخ... بو ناله لر، بو آجی غملر،
 چکدیگین آغریلار، درد لر، ستملر
 آغ گوندن مژده لر ویرمه دی سانا...
 یاتدیغین یوخیدان باش قالدیر سانا!
 دور باجیم! حقینی سن ئوزین ایسته!
 دور، آند ایچ بابکین مزاری اوسته!
 ساریل گونش رنگلی بیر آل بایراغ،
 سسینله ایللری قالدیر آیاغ...
 آزادلیق عشقیله هایقیردیقجا سن
 ایللر الهام آلسین آنا سسیندن...
 یاندیر اوره گینی ظلمته قارشى!

آتیل جبهه لره آسلانلار کیمی
 هنرله آتیلیر هر ظلمین داشی.
 کوکره بوب یوکسه لن بیر روزگار کیمی.
 چاغیر دو گوشلره ئوز سیوگیلینی!
 ئوز آنا قلیینی، آنا دیلینی
 او دشمن اللردن ئوزینه قایتار.
 قوی ئوپسین آلنینی گل اوزلی بهار.

«عکس صدا»

آخما آراز! دایان آراز!
 انصاف ایله بیزه بیر آرز،
 بیر اوره گئی ایکی یره
 جلاد کیمی بولمک اولماز...

آذیردر منیم آدیم...
 فضولیدر سوز اوستادیم.
 دنیا بیلر شهرتیمی
 من که بیر قول یارانمادیم!

یوز ایلدر که دوستانام من...
 غربت اولمش منه وطن.
 مین حقیمی چینگنه مشدر
 هر تاج قویوب یولدان ئوتن.

تبریز اوغلی! تبریز قیزی!
 یادلار یدی حقینیزی.
 بیر عصیانلا دوغاجا قدر
 آزادلیغین ایلک اولدوزی...

بابام کندلی، قارنی آجدر...
 بیر چوره که او محتاجدر.
 گیجه - گوندوز چالیشاق دا
 قازانجیمیز احتیاجدر...

سولی داخما... تورپاق قارا...
چکیلمشدر عمر دارا...

دوزه پیلمز انسان اوغلی
بو گون سویان قانونلارا!
قارا گلدی روزگاریمیز،
تالان اولدی هر واریمیز،
یاز اکینجی، قیش دیلنجی،
ینه بوشدر آمباریمیز.
وطن اوغلی! وطن قیزی!
یادلار یدی حقینیزی؛
بیر عصیانلا دوغاجاقدیر،
آزادلیغین دان اولدوزی.

۳ نجی سیمفونیا

گونش دوغوب سحر اولدی،
آل گپیندی گوزهل بهار.
دوز ایگیرمی یاشا دولدی،
آنا یوردی کچن بهار.
گوزهل باکو باشدان باشا،
بزهنمشدر آل قوماشا.

آل بایراقلار، ایوانلاردان،
باش اگمشدر یوللار اوسته.
آزاد تورپاق... آزاد انسان
گلوب کچیر دسته-دسته.
هر دوداقدایر بیر گولوش وار،
هر باخیشدا گونش پارلار.

الده قارمون، سینه ده تار -
سلاملایر یاز ایللری.
یاللی گیدیر قطار-قطار،
آنا یوردین گوزه للری.

گوزین آیدین گوزهل باکو!
 قوی بایرامدر قوینونداکی،
 آچ پارادی قیزیل اوردو!
 آددیمیندا عظمت وار.
 باخوب دیسین آنا یوردی:
 سله دیگیم مرد اوغوللار،
 آد قوبمشدیر بو دنیا،
 آنا سودی گیتمز بادا!

قوی سسیندن گولسین وطن،
 ایللر باخوب اوغور دیسین؛
 داغلار یاران مرد سسیندن،
 اوزاق گوگلر جینگیلده سین.
 سندن آلدی عمری انسان -
 سن که لقمان یارانمیسان.

قالدیر قیزیل بایراغینی،
 گونش اوندان آلسین ایشیق...
 بیز سوویتلر تورپاغینی
 قانیمیزلا سوواریشیق...
 قوی انگلیس جاسوسلاری
 باشا دوشسین بونی باری!

قیزیل اوردوم! کچدی که سن،
 یرین باغری قوی سوکولسین.
 چمبرله نین گوزلیگیندن،
 دامجی-دامجی تر توکولسین...
 هر آددیمدا بیر ظفر یاز،
 من دشمنه بیر مزار قاز!

قیزیل اوردوم! سن چوخ یاشا!
 یارانده نین گوندن بری
 بیر قلعه در باشدان-باشا

قارا دنيز ساحللىرى...
هر دالغادا يىلىرىك يىز-
بوغولاجاق مين انگليس.
انگليسدر قارى دشمن
يوخدر اونين دوز الفارى.
بو شاد گونده خاطرلا سن،
۲۶ قوميسارى.
سن اونلارا كشيکچى دور،
مرد اوغولا ناموس بودر!

۱۲ آپریل ۱۹۴۰

ياندیریلان کتابلار

(ایران ارتجاعچیلاری آذربایجان دیلینده اولان کتابلاری
وحشیجه سینه یاندیریرلار).

جلاد! سنين قالاق-قالاق يانديرديغين کتابلار
مين کمالين شهرتيدر، مين اوره گين آرزوسي...
ييز کوجوريك بودنيادان، اونلار قالير يادگار.
هر ورقه نقش اولنمش نيچه انسان دويغوسي،
مين کمالين شهرتيدر، مين اوره گين آرزوسي...

ياندیرديغين او کتابلار آلوولانير... ياخشى باخ!..
او آلوولار شعله چکوب شفق سايير ظلمته...
شاعرلرين نجيب روحى مزاريندان قالخاراق،
آلقيش ديير عشقى بويوك ييز فهرمان ملته.
او آلوولار شعله چکوب شفق سايير ظلمته...

جلاد! منيم ديلمده در باياتيلار، قوشمالار،
دى اونلاری هيچ دويديمي سنين او داش اوره گين؟
هر گرايلى پرده سينده مين آنانين قليبى وار...
هر شکسته اولاديدر بير مقدس ديله گين،
دى اونلاری هيچ دويديمي سنين او داش اوره گين؟

سوله، سمنی خور باخیرسان منیم شعر دیلیمه؟
 قوجا شرقین شهرتیدر فضولینین غزلی!
 سمنی «تورکه خر» دیرسن اولوسیماء، ایلیمه؟
 داهیلره سود ویرمشدر آذربایجان گوزه‌لی...
 قوجا شرقین شهرتیدر فضولینین غزلی!

جلاد! یانوب اود اولسادا، کوله دونمز آرزولار...
 طبیعتین آنا قلبی قول دوغمامش انسانی!
 هر اوره گین ئوز دنیاسی بیر سعادت آرزولار-
 قانلار ایله یازیلمشدر هر آزادلیق داستانی.
 طبیعتین آنا قلبی قول دوغمامش انسانی!

ازل باشند دشمنیمدر اوزی مردار قارائلیق...
 هر تورپاغین ئوز عشقی وار، هر ملتین ئوز آدی.
 کائناتا دگیشمرم شهرتیمی بیر آنلیق،
 منم اودلار ئولکه‌سینین گونش دونلی اولادی.
 هر تورپاغین ئوز عشقی وار، هر ملتین ئوز آدی!

نهر اودار آغاجلاری، دی کیملردر آسیلان؟
 اویونجاقمی گلیر سنه وطنیمین حق سسی؟
 دایان... دایان!.. اویاق گزیر هر اوره کده بیر آسلان.
 بوغازیندان یاپیشاجاق اونین قادر پنجه‌سی،
 اویونجاقمی گلیر سنه وطنیمین حق سسی؟

جلاد! سمنی دی، قیریرسان فدائیلر نسلینی؟
 ملتیمین صاف قانیدر قوردکیمی ایچدیگین قان!
 زمان گلیر... من دویورام اونین آباق سسینی،
 شهیدلرین قیام روحی یاپیشاجاق یاخاندان.
 ملتیمین صاف قانیدر قوردکیمی ایچدیگین قان!..

بیر ورقله تاریخلری، اوتان منیم قارشیمدا،
 آنام طومریس کسمه‌دیمی کیخسروین باشینی؟
 کور اوغلینین، ستارخانین چلنگی وار باشیمدا،
 نسللریم قویما یا جاق داش اوستینده داشینی.
 آنام طومریس کسمه‌دیمی کیخسروین باشینی؟

سور آتینی، دورت نالا چاپ! میدان سنیندر... آنجاق
من گوریرم آل گیینوب گلن بهار فصلینی...
قوجا شرقین گونشیدر یاران دینیم بو تورپاق،
من یتیردیم آل بایراقلی انقلابلار نسلینی.
من گوریرم آل گیینوب گلن بهار فصلینی...

۲۰ ینوار، ۱۹۴۷

تبریزیم

باخدیجه حسینه، دویماییر گوزیم،
 تبریزیم، تبریزیم، گوزهل تبریزیم!
 قویمارام یادلاری گیرسین قوینونا،
 اذن ویر قولیمی سالییم بونونا!
 سنین بایرامینا، سنین تیونو
 دبللی بیر، قانی بیر قارداشین گلوب؛
 دردینه آشنا سرداشین گلوب!..
 سن چیخدین قارشیم دوزلا-چوره کله،
 باغیندان دردینگین، گلله، چیچکله،
 ایککیه بولونمز صاف بیراوره کله...
 تبریزیم، تبریزیم، آمان، تبریزیم،
 یوخ اولسون باشیندان دومان، تبریزیم!
 بلبل زار-زار آغلار چمندن آیری؛
 انسان دییوب-گولمز وطندن آیری؛
 جان نیجه یاشاسین بدنن آیری؟!
 آج بوز اوره گینی، دانیش، تبریزیم،
 اولوم دردلرینله تانیس، تبریزیم!
 قدرینی آیریلیق چکنلر بیلیر؛
 هجرینده گوز یاشی توکنلر بیلیر؛
 عمرینه قارائلیق چوکنلر بیلیر-
 باغیندان گل، چیچک دردیم تبریزیم،
 ینه تازه لندی دردیم، تبریزیم!

بو آينا بولاقلار، بو آينا سولار،
سودا آياغيني يويان قارغولار،
دوغورور كونلومده مين بير دويغولار؛
سسله تير كمانيم، سازيم، تبريزيم،
اي منيم بهاريم، يازيم تبريزيم!

اذن وير، داغلارين باشينا چيچيم،
دريم اوزوميندن بير نيچه سالخيم،
بيوب گيله-گيله، حسنينه باخيم،-
كونلوم قارتال كيمي اوچسون، تبريزيم،
الهام پريسيني قوجسون، تبريزيم!

قشنگ قيزلارين وار، گوزه، يوپ - يومري،
سنده مسكن سالوب گوگرچين، قمرى،
گوروم اوزون اولسون اونلارين عمرى،
گوريم گلهمه سن گوزه تبريزيم،
قولاق آس ديدىگيم سوزه، تبريزيم!

ازلدن شاعرلر يورديسان، اينان،
دوشيندن سود امن سايسيز قهرمان،
يولوندا جانيني ايتمشدر قربان، -
گتيروب اونلاري يادا تبريزيم،
باش اگمه جلادا، يادا، تبريزيم!

ستارخان او بويوك سردارى ملي،
او آتش اوره كلي، او آتش ديللي،
ايتدى آزادليغي ايللره بللي...
گل اونين يولوندا دؤنمه، تبريزيم،
داغلان، آلولان، سونمه، تبريزيم!

نه قشنگدر يول بويونجا سوگودلر،
سوگودلرين كولگه سينده ايگيدلر
بابالاردان دينله بيرلر ئوگودلر،-
جوشور دامارلاردا، قاني تبريزيم!
يوخدر بو مردلرين ساني، تبريزيم!

آتیمی سینه‌نده چاپوب سوریرم،
هرکچن یولچویا سلام ویریرم...
نه‌لر ایشیدیرم، نه‌لر گوریرم،
نه‌در بو قارائلیق گیجه، تبریزیم،
بونا نیجه دوزیم، نیجه، تبریزیم؟!

آغلاسان، آغلارام، گولسه‌ن، گوله‌رم،
یاشاسان، یاشارام، ئولسه‌ن، ئوله‌رم،
واریمی سنینه یاری بوله‌رم...
گل، بیرده اوزوندن ئوپوم، تبریزیم،
باشینا گل چیچک سه‌پیم، تبریزیم!

نه‌در او معنالی درین باخیشلار؟
نه‌در گوزلربندن یاغان یاغیشلار؟
نه‌در قلبینه کی پایزلار، قیشلار!
یتیم تک بوینونی بورما، تبریزیم،
ملول-ملول باخوب دورما، تبریزیم!

سنین چیچکینه، گلینه قربان،
منه قارداش دییه‌ن دیلینه قربان،
وطنینه قربان، ایلینه قربان!
باخدیقه‌جا حسینه، دویماییر گوزیم،
تبریزیم، تبریزیم، گوزهل تبریزیم!

تبریز، ۱۲ اوقتیابر ۱۹۴۱

تبریز نهمه‌لری

یاندی

او قدری ناله ایتدیم که، قیزاردی لاله تک باغیریم،
باخوب ئوز دورمه گوردیم قرقیل، یاسمن یاندی.
قونوب آسوده، داملاردا ئوتور هیبتله بایقوشلار،
ایلنده حق یابراق ایله‌بن، دوز یول گیدن یاندی.

اوره كده مين ياران واردر، يازيق ملت، يازيق ملت، -
 سنه هر لحظه ده ئوز جانيني قربان ايدن ياندى.
 دولوبدر نملی زندانلار، يانير اودلاردا آزادليق،
 نېچيس دينميرسن، اى قارداش، سوروش بيرگور نه دن ياندى،
 دوروبدر باشيم اوستينده، الينده خنجري، جلاد، -
 نه گل قالدی، نه بلبل قالدی، باغ ياندى، چمن ياندى.
 ياديمدان چيخدى بلبل تك، قفسده گللرين رنگي،
 غمين، دردین اليندن اود دوتوب آخر بدن ياندى.
 سليمان، غافل اولما، ياخشى باخ اطرافه، شاعرسن،
 جنایت آشدى حديدن، هارای سال كه:- وطن ياندى!

نبریز، ۱۹۴۱

كونلومی

من آجماق ايسته سم گوزيني ياتمش ايللرين.
 كيم جرئت ايله بيركه، چكه داره كونلومی!
 ياغديرسالاردا اوستيمه گوگلردن اود - آلو،
 من قويمارام گولونچ اولاغياره كونلومی.
 يادلار گورونجه گوز يوماجاق، آشكاردر، -
 آزادليغين گوگينده كي سياره كونلومی.
 حقيم! - ديبوب ده هي گزهرم، قورخی ييلمهرم،
 دشمن قوبارسا، چيرپسا دا ديواره كونلومی.
 عمريمده گورمه رم، - بونی من ايتمشم يقين! -
 ملت، وطن يوليندا اوزی قاره، كونلومی.
 تورپاقدان كوك سالان آغاجام، هيچ اگيلمهرم،
 يادلار قلنجلا ايله سه مين پاره كونلومی.
 رستم، وفالی دوستلارا آل ارمغان آپار:
 حريتین يولوندا اولان ياره كونلومی.

نبریز، ۱۹۴۱

قالاجاق

اوره كده درديمه ير يوخ، اودر دوداغيمدا:
وطن، وطن! - ديهرك، نى كيمى نوا قالاجاق.

وطنفروش اولانى ساخلاماز ياديندا وطن،
وطن يولوندا ئولن شخصدن صدا قالاجاق.

جهاندا عمر ايدى بيلمز نه شر، نه ده ظلمت،
گونش و آي قالاجاقدىر، ديمك، ضيا قالاجاق.

گورونمه گوزلريمه، ساقى، گونده بير دوندا،
وفالى اولكه، بو دنيا دا بير وفا قالاجاق.

بشر بيليركه، بو عالمده بير حقيقت وار:
بيزه صفا قالاجاق، دشمنه جفا قالاجاق.

۱۹۳۱

بيردر

آراز! هر ياز شماليندا، جنوبيندا چمن بيردر،
بو تورپاقداء او تورپاقداء قرتيل، ياسمن بيردر.

سوبا خنجر - بيجاق وورسان دا، آيريلماز، حقيقتدر،
اوزاقدىر آيريليق بيزدن، اورهك بيردر، بدن بيردر.

ايكى آيريلمايان قارداش آيلين عزيميله، عشقيه
فاشيزمين اگنينه بيرگه بيجيلمش آغ كفن بيردر.

آراز تن اورتاسيندان قليمين آخديقجا، اى رستم،
هاراى سال، قوى بوتون عالم ايشيتسين كه، وطن بيردر!

۱۹۳۲

بلبل

گوزل بیر سفره آچمشدر چمنده ایلک بهار، بلبل!
نه دندر غصه دن، غمدن وورورسان دم، نه وار، بلبل؟
دیلندن دوشمه بیر هجران، یانیر گللر بو آهیندن،
سنه کیملر ایدوبدر بو گنیش دنیانی دار، بلبل؟
یتیم تک بورمیشان ئوز بوینینی قان - یاش توکی رسن هی...
وفا سیزمی چیخوب، سویله، سنه گل آدلی یار، بلبل؟
یتر بو ناله، بو افغان، یتر بو غصه، بو هجران،
سنه تیکمش بو گون گوز دردلی بو آیل، بو دیار، بلبل!
سیلمان رستمین سندن بودر آنجاق تمناسی:
«اویان خلقیم!» - دیوب تیریزده چک عشق ایله جار بلبل!

۱۹۴۳

آراز قیراغیندا

همیشه ناله اولور عاشقین دوداغیندا،
سویملی، غمزلی بیر دلبرین فراقیندا.
وفالی بلبل، عشقیمله تیکمشم یووامی،
قیزیل گلین او تیکانلار دولی بوداغیندا.
ئوزیم ده قورخیرام هر دن باخاندا ئوز - ئوزیمه،
فغان ایدوب دورارام گوزگینین قاباغیندا.
ایلمده ساز، گزیرم اوز دوتوب شماله ساری.
امیدیمین گونی - حریتین سوراغیندا.
باخوب اقلره هر گون، بوشالديرام گوزیمی،
قیریق سازیملا برابر، آراز قیراغیندا.

۱۹۴۳

مئاليمدر

حياته گلدېگيم آندان محبت ايلك مئاليمدر،
گونيمدر، اولدوزيمدر، كهكشانيمدر، هلايمدر.

منه، جانانداڭ آيريلما، يوليندا جان فدا ايله، -
ديهن سودالى كونلومدر، ئوز عقليمدر، كماليمدر،

يتر هجرانه يانديم، هارداسان، گل، اى وصاليم، گل،
جنوبلى دلبره يتمك منيم ان خوش خياليمدر.

بوتون عالم ايشيتسين، گولمرم عمريمده من اونسيز،
اوين دردې، ملالى دوغما درديمدر، ملايمدر.

سليمان جار چكوب سويلر:- جنوبا جان ويرن آنجاق
كونوللرده گونشدر دوغديران خوشبخت شماليمدر.

تبريز گوزه لينه

آنير خيالىنى كونلوم، گوزدل ملك، هر ياز،
قيريق قنادلى گوگرچين تك ايله يوب پرواز.

يارانميسان گورونير، وارليغينلا نازلاردان:
او جان آلان گولوشين ناز، ادالى رقصين ناز...

سنى اوره كله سيوهن عاشقين محبتينه
نه دنسه، ايتمه دين عمرينده مرحمت بير آز.

منه محبتينين يادگاريدر، گوزه ليم:
قيريق پياله، قيريك بير كونول، قيريق بير ساز...

يانير وجوديم ازل گوندن هجرينين اودينا،
گونش سونرسه، سمان منيم بو قليمى آس!

دورنالار

هانسی درددر ایدن سیزی باغری قان،
ای بو یردن اوچوب گیدن دورنالار؟
سیز که آزاد دوغولدینیز آنادان،
غمگینسینیز دین نه دن، دورنالار؟

گو گده آزاد قناد چالمق گوزملدر،
ایل دردینه قالب، یانماق گوزملدر،
آنا بوردا قربان اولماق گوزملدر، -
نه یه گرک جاسیز بدن، دورنالار؟

یامان گونین عمری البت، آز اولار، -
قیشدان سونرا بهار اولار، یاز اولار؛
بو ایللرین کیفی اوندا ساز اولار، -
سیز، ای غمگین - غمگین ئوتهن دورنالار!

بولاق کیمی ایشیلدا بیر گوزینیز؛
دوستونیزام. ییلر سنینز ئوزینیز؛
سینه لره داغ چکیر هر سوزینیز،
اوره کلری آل قان ایدن دورنالار!

اوچورسینیز آلنی آچیق، اوزی آغ،
باغیریم چاتلار سیزدن آلماسام سوراق،
یورولاندا اولور سیزه اوتوراق
گول کناری، یاشیل چمن، دورنالار!

قاققیلداشین، قوی یاتانلار آییلسین،
ازیلدر قالخوب آدام سایلسین؛
شهرتینیز بو ایللره یایلسین،
ای باش ووروب گولده چیمن، دورنالار!

آرزوم بودر، - کیلسین گوز یاشینیز؛
هر بلادن اوزاق اولسون باشینیز؛
چیچککنسین تورپاغینیز، دانشینیز،
توخونماسین سیزه دشمن، دورنالار!

بیر گون گلر، اوره گینیز آچیلار،
دومان کیمی اوچوب گیده آچیلار؛
باغرینیزی نشان آلان آوچیلار،
قوی بیلسینلر، - سزدن من، دورنالارا

چوخ چکمزکه، نغمه سویلر شن دیلر،
عطر ساجار شوخ چیچکلر، شوخ گلر،
باقوشلاری عوض ایدر بلبلر،
خرابه لر اولار گلشن، دورنالارا

زمان سیلر اوره کلدن ناله نی،
ایل اونودار گوز یاشینی - ژاله نی؛
یاشیل چمن بایراق ایدر لاله نی، -
ئوترسینیز اوندا شن - شن، دورنالارا

اگر بیر گون داردا قالسا بو ایلر،
درد الیندن ناله ایتسه کؤنولر،
آهدان یانوب کوله دونه بو چؤلر، -
من ویره رم سیزلره دن، دورنالارا

قوی کونولر سیلر کیمی چاغلا سین،
آغ گونلره مین بیر امید باغلا سین.
قویما یین که، قان - یاش توکوب آغلا سین.
بو یارالی آنا وطن، دورنالارا

تبریز، اوقتیابر، ۱۹۴۱

اگیلمه

سونمز قلبیمده کی غضب، انتقام،
اگیلمک بیلیمه یین قیزیل بایراغام.
تک بیلیمه ئوزینی نه قدر ساغام،
توکمه گوزلریندن قان - یاش، اگیلمه!

بو ايله قهرمان اوغوللار گرگ،
قوى وطن عشقيله دوگونسين اورگ.
آتيل جبهه لر گوجيني گوره گ،
ايگيدر اگيلمز، قارداش، اگيلمه!

بويوك اجداديني گتيروب يادا،
اوينات قلنجيني گوگده - هوا دا،
آزادلىق اوغروندا گيدهن دعوا دا
قانا بويانسا داغ - داش، اگيلمه!

دردين سيوينجيندن مين دفعه آرتيق،
سنى ازه جگر گورونسه ن يازيق.
آج بير گوزلريني، گون دوغور آرتيق
اولما بو حياتدا چاش - باش، اگيلمه!

كچير گيجهن قارا، گوندوزون قارا،
ئوزينه دوست آرا، درد ييلن آرا،
دشمنلر وورسالار قلىينه يارا،
منيم يانما گل بير باش، اگيلمه!

سينم دردلرينله دولى بير دفتر،
ايتشم آدينى ديلمده ازبر.
چونكه اوره گيمدن ويريرسن خبر،
منم، من كوئلونه سرداش، اگيلمه!

تبريز، ۲۵ اوقتيابر، ۱۹۴۱

قورخميرام

قورخميرام ياغيلاردان؛ بو قارائلىق دياردا،
كونلوم، گونشه حسرت بير زيرزمى كييميدر.
آزادلىق يوللاريندا، باشى ديك امللريم
دالغالارين قوينوندا رقصان گمى كييميدر.

كونلوم وطن عشقبه آلويلانمش بير ئولكه،
 منيم گوله جگيمه يادلار اينانمير بلكه.
 سيزلري قورخوتماسين گوزلريمده كى كولگه، -
 گنج كونلومين باغچاسى يانمش زى كيميدر.

قاسيرغالى دريادا دگدى داشلارا گميم،
 باتدى نشتم، سيوينجيم، چىخدى ساحله غميم،
 اودره تا او زماندان تر نيشيم، گور كيم
 آغاچدا سون يارباغين سون گور كى كيميدر.

رقيبلى اوره گيمى داشلاير بير نرد كيمى،
 ديين، كيمده درد واردرد منده كى بو درد كيمى؟
 دورمشام غم چولپنده دوستلاريملا مرد كيمى،
 غميم آنا وطنين شيرين غمى كيميدر!

تبريز، ۱۹۴۱

دگيشمزه كو كيندن

قلىيمده ده نيز وارينه كيندن:
 قان-باش توكه جك ايل گيجه- گوندوز،
 بو ئولكه دگيشمزه كو كيندن!

گلمش قابونا نازلى بهار، قالخ،
 ايسترسن اگر آغ گونه چيخماق،
 برك دوت بو بهارين اتكيندن!

كونلوم، نه دوروبسان، ييله اولمازا!
 دهر، رهبره گوندهر، ديم احسن،
 ان ياخشى گليندن، چيچگيندن!
 قان-باش توكه جك ايل گيجه- گوندوز،
 بو ئولكه دگيشمزه كو كيندن.

تبريز، يىنوار ۱۹۴۱

لیلا

بو ایلر گوز یاشیندا غرق اولوب بوغولاندا،
سیویندی ایوده کیلر، او دلبر دوغولاندا.
بوینونا منجیق سالوب دیدیلر: «گلمه گوزه،
آلله ییلیر، بلکهده دوشدی آیاغین بیزه!..»
آناسی لای-لای چالدى امیزدیرهك اونى،
یلمه‌دی، کورپه‌سینین نه اولاجاقدیر سونی.
آدینی لیلا قوبوب، اونى قونداقلادیلار،
بختینه، طالعینه امیدلر باغلادیلار...
هیها! آلدانیردیلار، بونلار خیالدى، خیال،
بو تورپاقداسیوینمك، گولمك محالدى، محال...
شاخنا قلنج چکهرك گور-گور گورلادی، دوردی،
آجلیق اوندان دا بدتر گلوب قاپونی ووردی.
احتیاج گوزدن سالدی لیلایین بیشیکینی؛
آرتیق چکن اولمادی گیجه‌لر کشیکینی.
آلدى قنادلارینا اجل کورپه لیلانی،
صبحه‌دك آغلادیلار ئوپه-ئوپه لیلانی.
لیلانی اونوتدیلار، لیلانی اونوتدیلار.
یوبوب او گل بدن آغ کفنه دوتدیلار.
آپاروب تاپشیردیلار سویوق، قارا تورپاغا،
قاراقوشلار قوندیلار قبرینه آغلاماغا.

گونلر کچدی، گولمه‌دی نه محیط، نه‌ده حیات،
یر، گوگ، آید، گونش‌ده قان آغلاییردی، هیها!
لیلایادا دوشمه‌دی، اوندان بویوک درد واردی،
بو حیات اونلار ایچون بیر قبر قدر داردی...
دیدیلر: «آغلاماقلایلا دونمز قبردن،
گرک ایل آزاد اولاسارتدن، زنجیردن!»

تبریز، فیورال، ۱۹۴۲

زندان

هیئات! نیچه دؤزسین بونا انسان:
وور، وورکه، یخیلسین تملیندن
آیسیز و گونشسیز قارا زندان!

هر کرپیجی قان، هر داشی فریاد،
گولمز اوزی بیر کیمسه نین اصلا...
دؤزمز بونا، دوزمز بونا وجدان.

وجدانسیزا وجدان سوزی یاددر،
شاعر دییه جک، سوسمایاجاق هیچ،
جلاد نه قدر ایچسه ده آل قان.

وور، وورکه، یخیلسین تملیندن
آیسیز و گونشسیز قارا زندان!

تبریز، ۷ ینوار، ۱۹۴۲

هیکیلین یوکسه له جک

ای بو تورپاقلار ایچون تورپاغا دوشمش عسگر،
گون گلر، سجده ایدوب ئولکه نه دنیا باش اگر.
قلینین گوزلری آغ گونلری مطلق گوره جک،
بوتون عالم ینیدن بیر ینی دوران سوره جک.
آزاد ایللر دییه جکدر سنه: «احسن، احسن!»
دویاجاقسان بونی تورپاقلارین آلتیندا دا سن.
پیونه رلر گلرک قبرینه گلر سپه جک،
آنالار باش داشینی جانان-اوره کدن ئوبه جک،
گهجه لر نورلاداجاق آلتیننی آی، اولدوزلار،
سنی یاد ایله یه جک دردلی گلینلر، قیزلار،
گله جک قبرینه حرمتله خیلا رهبر،
آجاقا قدر ینه قارتال کیمی روحین شهیر.

اوردا ياتسان دا، ئولوم يوخ سنه، هيچ غم يمه، يات،
سن ده وارسان، نه قدر وارسا بشر، وارسا حيات.

بدنين قالسادا تورپاقداءيرين قليبنده،
هيكلين يوكسلهچكدر بشرين قليبنده!

تبريز، ۱۹۴۲

جنوب حسرتى

۱

ينه شاعر اوره گيم دوندى قانا،
ياغير اطرافه ديلمدين اودلار.
باخيرام دردلى آرازدان اويانا،
گوريرم قاندا اوزور جلالدار.
ئولدوريرلر باجيمي، قارداشيمي...
توكمرم بير داها من گوز ياشيمي.
انتقام نهمه سى وار كونلومده،
خلقين ئولمز سسى وار كونلومده.
اوردا بوكمش ييليني درد آنامين،
قارا گونلر كچيرن مرد آنامين
قانلى اللر اوزانير ساچلاريندا.
قلىبى داشلارساء بو گوز باشلاريندا
باخاراق، هي قوپاير قهقهه لر،
آچياير اوردا فغانلارلا سحر.
ديل آچانلار چورويور زنداندا،
حق ديه نلر يوخ اولور بير آندا.
هر باخيشدان يينه غم، غصه ياغير،
چوخ آغيردر وطنين دردئى، آغير!
من ديمشديم ئوز اورهك قارداشيماء،
ييزه صادق، او ديلهك قارداشيماء:
آچيلوب گل كيمي گولسن، گوله رم،
وطن اوغروندا گر ئولسن، ئوله رم،

قارداشیم! دونرم ئوز آندیمدان،
 تیریمیر آتدیغیم هر آددیمدان:
 منی سندن، سنی مندن آیران...
 چوخ اوژون سورمه جکدر هجران!
 بیر جاتیم وار، سنه قرباندر او دا!
 نیجه گولسون اوره گیم؟ قاندر او دا!
 او گولر منجه وصالینله سنین،
 یاشاییر چونکه خیالینله سنین.
 نه سن اونسیز، نه او سنسیز یاشاماز،
 آذر اولادی وطنسیز یاشاماز!
 دوت الیمدن که، منم آرخا سنه،
 قازانا ق بیر گه بیر آغ گون وطنه،
 یادلارین اوندا کسملسین نفسی،
 بوروسین هر طرفی نغمه سسی!

۴

یوخ خزانندان او طرفلرده بهارین فرقی،
 چوخ بویوکدر بو دیارلا او دیارین فرقی.
 بورونوب ماتمه کندلر و شهرلر، تولیدر،
 ایله بیل اوردا حیاطلر، کوچلر قان گولیدر،
 من خیالا او سیوینجسیز کوچلردن کچیرم،
 کینلی گوزلرله باخوب دشمنی - دوستی سه چیرم.
 باخیرام دار آغاجینندان آسیلان قارداشیم...
 دگمه جلاد، - دیرم، - دگمه او قان قارداشیم،
 منه باخ، قورخ غضبیمدن، اونى تک گورمه، چکین،
 دردلی قلبیمده بو گون دالغالانیر سونسیز کین.
 سولدوروب ئوز نفسینله باغینی، باغچاسینی،
 وطنین ماتمه سالدین او گوزهل پارچاسینی.
 اونى بیر قول کیمی بیر وقت چون آلوب ساتدین سن.
 ایله ظن ایتمه که، ئوز ایسته گینه جاتدین سن...

گورمه بیرسنمی کونولرده جوشان عصیانی؟
سانما مستملکه سن شانلی آذربایجانی.

یتر ثولکه مده چکوب قهقهه لر اوینادیغین،
ایچیروب حق باغیران خلقه زهر، اوینادیغین،
چوخ گووه نمه، یتر، آرخاندا دوران دولته گل،
دیمه سن «کورپه اوشاق» دردی جوشان ملته گل.

سن منیم قارداشیمین قاتلیسن، هر یرده،
ثورته بیلمز بو جنایتلری هیچ بیر پرده،
انتقام آل! دیم هر شانلی شهیدین قبری.
قهرمان ملتیمین، دینله، توکنمش صبری.

ئوز دیلمندن اونی محروم ایله دین، ای جلاد،
بیلمه یرسن بیله گیتمز قوجا دنیا دا حیات؟

بیلمه یرسنمی او بیرگون ینه زنجیری قیرار،
نملی زندانی اوچوردوب ینی کاشانه قورار!؟

ایندیدن باش چکیرم دوستا، قوهوم قارداشا من...
گزه رک قلبی یارا یوردیمی باشدا - باشا من.

یازیرام قلبیمه بیر - بیر سنین ایتدیگرینی،
بیلیرم، گون گله جک حق دوتاجاق ئوز یرینی!

دوتوب ایللرسه یاخاندان چکه جک محکمه یه،
اوندا هیچ کیسه سنه یتیمه جکدر کومگه.

انتقام اوردوسنین عسگریم من ده، ایشیت،
اولمایوب، اولمایا جقدر کؤله یش میلیون ایگیدا!

سسله یوب دوستلاریمی، ایولری بیر - بیر گزیرم؛
سسیمه های ویرن اولمور، دوتولوبلار، سزیرم.

هر خیاباندا ینه قوپ - قوری اللر اوزانیر،
آغا جان! بیرجه قران ویر، دییه دیلر اوزانیر

قارا شمسیه لی بیر کیسه یه... - هیهات هیهات...
اوکچیر داش کیمی سسسیز... اونا یاددر بو حیات.

سکیز - اون یاشلی اوشاقلارکه، بهاردر منجه،
 گون چيخاندان چکهرك گون باتانا اشکنجه،
 دونیر اونلار الی بوش، جیبلری بوش، ایولرینه،
 بورونوب کهنه جیریم - جیندیرا پالتار یرینه.
 احتیاجین گوریرم دوگمه دیگی بیر قابو یوخ،
 چرخي دونمش شهریشه، یوزی آجدر، یری توخ.
 نیدن انسان اوجوزلاشدی، چورهك اولدی بها...
 یوخ، کونوللر دوزه ییلمز بو آغیر درده داها...
 منجه یرگون گله جکدرکه، بوغم کاروانی
 غضیندن جوشاراق آندیراجاق عمانی،
 بوغاجاق دشمنی، آیدین دییه جک ایسته گینی،
 قالدیروب گوگلره قاندان قیزاران کوینگینی!

آرازین شکایتی

آرازلا بو سحر گلدیم اوز - اوزه،
او، چاغلایان زمان یاشیل بیر دوزه،
دیدى: «شاعرلردن شکایتیم وار،
منیم چوخ غریبه حکایتیم وار».
دیدیم که: «نه اولوب؟»

قور ایتدی دردی

دیدى: «ایل بیر زمان منه دییهردى:
«آرازیم، آرازیم، آخان آرازیم!
سینهسی یادلارا قالخان آرازیم!
چاغلاکه، سن منیم ئوز وقاریمسن!
سیوینجیم، فرحیم، افتخاریمسن».
دیدیم که: «ایله درا»

دیدى: «بس نه»

منی یازیر سینیز انصاف سیز دییه؟
بیر زمان طوفانلار کچدی باشیندان
سنی آیردی لار ئوز قارداشیندان
منمی سبب اولدوم؟»

دیدیم: «بوخ، آراز!»

دیدى: «وطن ملکى کچیره نده یاز».
خوش عمر سوره نده گنجه، مراغه
ایلر دوشمه ینده درده، فراقه

من ایله آخیردیم بو قرار ایله،
 شرفله، عزتله، افتخار ایله...
 عصرلر دولاندی ساکت، طوفانلی
 سوردی ئوز آتینی چوخ الی قانلی،
 آهینی ایلیمین دویدیم دریندن،
 اونا یول گوستردیم خدایریندن؛
 وطنین دردینه کونول باغلادیم.
 سنینه بیر گولوب - بیر گه آغلادیم.
 دیمه که، بیر سویام، اوره کسینز چایام؛
 من که، باشندان - باشا روحم، سودایم.
 آز منه آچمایوب سرینی انسان.
 گیزلی ساخلامشام اونوی یاشیمدان.
 آیریلیق اورتایا دوشندن بری،
 گزوب دولاندیقجا دوغما ایللری،
 آخشام غریبلیگی یوردا چؤکنده،
 انسانین باغرینی حسرت سؤکنده،
 من ده اودلانمشام، من ده یانمشام.
 کوپوروب آخمشام، دالغالانمشام».

دیدیم که: «ایله در!»

دیدي: «بس اوندا

سن ده بیر قلم چال حقین یولوندا،
 دی، یتر شاعرلر هی قانا - قانا
 ایللردر که، منی سالیبر بهتانا.
 مگر منمی دیدیم - ظلمکار یاغی،
 قانلارا غرق ایله گیت قارا باغی؟
 مگر منمی دیدیم شاه ایرانه:
 - تیفلیسی یان دیروب ایله ویرانه.
 مگر منمی دیدیم رضا شاهان: - دور،
 آذری یوردینا سن ده قان اوددور؟
 مگر منمی دیدیم ولی عهد: - گل،
 اودلار ئولکه سینه سن ده اول انگل؟

منجی ایسته میرم یوللار آچیلسین.
 زنجیرلی، کونده لی قوللار آچیلسین.
 قطارا مینه نده ایللر ماکودان
 سحر خبر ویرسین قیزیل باکودان؛
 گون سورسین قاراباغ قاراداغ ایله،
 یاشاسین بیر عزیز خوش نوراق ایله؛
 شاهتختی مهربان اهره چاتسین،
 کندلر آباد اولوب شهره چاتسین.
 عالملر شیرواندان تبریزه گلسین،
 بویوک صنعتکارلار اوز - اوزه گلسین.
 مگر آنالاری آغلار گورونده،
 سینه لرده چارپاز داغلار گورونده،
 من آخوب حسرتله اینله مه دیممی؟
 گیزلی، زمان - زمان دینله مه دیممی
 دهقان قارداشینین اوره ک سوزینی؟
 نه اولور بیر کره دیندیر ئوزینی.
 نه زمان سو دیدی او یانا آخدیم.
 الینه بیل آلدی، بوستانا آخدیم.
 سویومدان جانلاندی باغچا، باغ منیم.
 سعیم، همتیمله بو تورپاق منیم
 چیوریلدی صفالی یاشیل جنته».

دیدیم که: «ایله در!»

گلدی حدته:

«ایله درسه، نه دن بس قانا - قانا،

شاعرلر سالیلار منی بهتانا؟

قالیر بیر طرفده ظلمکار یاغی،

دییرلر من بولدیم آنا تورپاغی!؟»

دیدیم که: «دوغرودر!»

او آخدی گیتدی.

قلیمده یانه یلار بوراخدی گیتدی.

خیالا غرق ایتدی بو حالت منی،

ئولدوردی دوغروسی خجالت منی.

آیریلدیغیم زمان کدرلی بچایدان،
 گوردیم که، قارداشیم باخیر او تایدان.
 او ینه صادقر ئوز عادتینه،
 گیدیر شهیدلرین زیارتینه.
 دالغین آغیر - آغیر گون یونه لینجه،
 چکوب کاروانینی آخشام گلینجه،
 اولدوزلار گوگلرده آلیشدی یاندی،
 سانمااین نور ساچان او، کهکشاندی:
 بونی قان قارداشیم بیلیر هر زمان:
 منیم اوره گیمدر اوستینده یانان!

قارا داشین حسرتی

بیر قارا داش واردی، یول قیراغیندا؛
 ایلین قیش جاغیندا، بهار جاغیندا
 اونى گاه دوگردی آجی کولکیر،
 آچاردی یانینداگاه دا چیچکیر.
 او، نه کدرلیدی، نه پروقاردی؛
 اولدوقجا ساده بیر گورکمی واردی...
 گونلرین بیرینده بیر وارلی تاجر،
 عظمتلی، جوان، وقارلی تاجر
 بو یول کناریندان ایدیردی سفر،
 لوکله بوب گیدیردی آغیر دهوله؛
 بیر دهونین یوکی چوکیردی یانا؛
 آغیرلیق ایدیردی تابی حیوانا،
 ساربان او داشی یول اوستدن آلدی،
 خورجونونین یونگول گوزینه سالدی.
 قارا داش بیلجه گوزلری یاشلی،
 اوره گی غصه لی، قلبی تلاشلی،
 گونلرله یول گیدوب دوشدی اوزاغا،
 گوروب، بیلمه دیگی اوزاق تورباغا.

اوردا که ده‌ولر قرار دوتدیلا،
 اوردا قارا داشی یره آتدیلا.
 دوتولدی وارلیغی درده، محنته،
 قان آغلار دوشرسه هر کیم غرته...
 او زماندان کچیر هفته‌لر، آیلا،
 دولیر، هم بوشالیر کاروانسرایلا،
 خلقتین گلینی الوان گییه‌نده،
 قوشلار شوره گلوب نغمه دییه‌نده،
 قالحوب چیمخار یولا یوکلای ده‌ولر،
 لاکن قارا داشا یتیرمیر نظر،
 اعتنا ایتمه‌یر هیچ بیر ساربان؛
 یازیق قارا داشین باغری لاختا قان،
 گوزینده انتظار، کونلونده حسرت،
 قلبینده یوردینا درین محبت،
 باخیر هر سفره گیدن کاروانا،
 دوشونیر قارا داش گلوب هیجانا:
 - گورمه‌سن کیم ینه آلاجاق منی؟
 دوغما تورپاغیما سالاجاق منی!

آپریل، ۱۹۴۴

دوستاق

تبریز... سکوت ایچینده یاتیر یاشیل خیابان.
 باخیر توزلی یوللارا دمیر بارماقایی زندان.
 اونین داش سینه‌سینده عزیز بیر ایل اوغلی وار،
 دوستاق ایتمش حق دییه‌ن او انسانی آزانلار.
 پنجره‌دن سوزولیر گونین ضعیف ایشیغی؛
 هله او یانماشدر آزادلشین عاشقی.
 باخوب حسرت نظرله صبحه کیممی هلاله،
 دوشونمشدی دریدن او گیتیمشدی خیاله.
 ایندی ده یورغون یاتیر، کائناتدان بی خبر،

آرا بېرسه، آچيلير آلينداكى دوگونلر.
 رۇيادا شيرين شيرين سيوينير، گولور، گولور،
 ضعيف، سولفون اوزوندن ايله بيل نور توکولور.
 بلکه ايندى ياشاير او کچن حياتيني.
 بلکه ده بهرلهير جيران گوزلى آتيني،
 بلکه ده آى قاباقلى، سيوگيليسى يانيندا،
 نارين - نارين دولانير شهر خيابانيندا!..
 انسانين اوره گيندن کچن هانسی خيالدر؟
 بونی دويماق، دويورماق هله امر محالدر...
 دوستاق دوردى هولناك، آچار - آچماز گوزيني،
 توخودی آستانا با قارتال کیمی ئوزيني.
 اللشدیردی قابونی گوردی محکم باغليدر،
 بايردا جولان ايدن کشیکچى، يازاقلیدر.
 اللرى دوشدى يانا، چاندى گرگين قاشيني،
 زندانين ديوارينا سويکه دی ئوز باشيني.
 او نيچين ييله ايتدی؟ نه دن دو تولدی دوستاق؟
 بو بير سر نهان که، اونا بللیدر آنجا...
 بعضاً ابوه سوخولمش زر قنادلى کپه نك
 دان یری آغاراندا، آچیلاندا گل، چيچک
 گورور، چاغيرير اونى بهار دوزدن، دره دن،
 قالخوب اوچماق ايسته ير فضايه پنجره دن.
 وورور قنادلاريني هوا رنگلى شيشه يه،
 ازيلير ضربه لردن ييخيلير بير گوشه يه.
 اونى ياخير حسرتى عطرلر ساچان باغين...
 ييله در بوگون حالى بلکه يازيق دوستاغين!
 رۇيادا گوردیگيني حقيقت کیمی سانمش،
 اويانينجا، بير آنلق بو رۇيا يه اينانمش،
 امل اونى چاغيرمش، آچيلان جيچت کیمی،
 اوچمش قاپويا دوغرى همين کپه نك کیمی،
 باخوب، زندان باغليدر، گوردیگى خيالدر،
 زندانين ديوارينا سويکه يه رك باشيني،
 گيتمش درين خيالا، چاتوب گرگين قاشيني.

آزادلیق عشقیله آلیشوب یانار

دوون دوست باغینا ایتدیم گذر من،
بیر گوزل صحنه یه سالدیم نظر من؛
اوردا اسمه بیردی توزلی کولکلر،
صف - صف آچیلمشدی رنگلی چیچکلر؛
ساجدیقا عطرینی هر صفالی گل،
ئوتیردی شاخده شور ایله بلبل.
همین باغ ایچینده سرعتله قوشا
گزه ن ککلیک گوردیم. ایدوب تماشا
حسرتله گوگلره بویلا نیر دیلار.
اوچا بیلیمیر دیلر، اودلانیر دیلار
شمعه دگوب یانان پروانه کیمی،
باخیر دیلار سانکه دیوانه کیمی.
ئوگر ندیم اونلارین درد سرینی؛
او یازیق قوشلارین بال و پرینی
دویدیم، کسمشدیلر، باغیریم قانادی؛
کسیلرسه اوچان قوشین قنادی،
دنیا گوزلرینده بیر زندان اولار،
فکری - دوشونجه سی آسمان اولار.
دوشوندیردی منی بو یانیقلی حال،
بیر آغاج آلتیندا ایله دیم خیال.
یازیق انسانلارا قلباً ایله دیم:
- بشرین حالی دا بیله در، دیدیم؛
مسلط اولاندا اسارت اونا،
هله گولمه ینده سعادت اونا،
قنادسینز قوش کیمی دائم بویلانار،
آزادلیق عشقیله آلیشوب یانار.

آپریل، ۱۹۴۴

خاقانی

یاخین دوستیم کیمی سیوینج یانیمدا،
ساکت اوتورمشدیم ئوز ایوانیمدا،
نازلی بیر قیز کیمی سما قشنگدی،
دلبر یاناقلاری خوش لاله رنگدی،
من اونین حسنینی سیر ایدن زمان
بیر پاکیزه قوجا، نورانی انسان
گوردیم نزاكتله: ایویمه گیردی،
مبارك قدمی صفا گتیردی.

دیدیم:—باغیشلایین منی، کیمسینیز؟
دیدى:— سهو ایتمه سهم، تانیشیق که ییز!
ئوزین سجده قیلوب استعدادیما،
اثر یازمادینمی منیم آدیما؟!

دیدیم:—خوش گلیمسن، عزیز خاقانی،
نه شرفلی گوروش، نظامی هانی؟
بویورون، اوتورون، هارادان بیله؟
گلدی شیرین زبان او بلبل دیله
سویله دی:—باشیمین بو ئوتگون چاغی،
سیندیردی قلبیمی ایران تورپاغی.
دیدیلر: اولساندا بویوک صنعتکار،
اودلار ئولکهمینه تعلقین وار.
فخری، شهرتسن آذربایجانین،
شیروان تورپاغینین قانیدر قانین.
یتر، انگلیسه یرینی ترک ایت،
سنه ییگانه در ییزیم مملکت!
حرمت ایلمه دین بیر شاهنشاهه،
مزارین دوندیه زیارتگاهه،
اونی ییز ایتمه دیک، تبریزی ایتدی.
گاه آشکار ایتدی، گاه گیزلی ایتدی...
آغیر بیر آه چکدی شاعر در بندن:
— آدیمی سیلدیلر کوچه لریندن.—

دینجه، سویله دیم: قوی اولسون، نه غم،
 سنن شهرتینه فخر ایدیر عالم!
 ایندی که بیله در، اوندایس نیه؟
 باکودا یر ویرهک بیز فردوسییه؟
 دیدی: اونلار کیمی ایتسه ن حرکت،
 سندن اینجیه جک حقیقی صنعت.
 عمرینده گولمه دی فردوسی بیر آن،
 او بویوک شاعره نه ویردی دوران؟
 شعر باغچاسیندان چیچک دردی لر،
 او شربت ایسته دی، آغو ویردی لر.
 ایتدی لر کونلونی دردل ویرانه،
 اودا سوگوش یازدی شاه ایرانه.
 عزیز قوناق کیمی ساخلا سن اونی
 شعر دنیاسینن قادر اوغلینی.
 یارادان انسانا سن احترام ایت!
 جاهل لر ایله مز شاعره حرمت...
 دیدیم که: باش اوسته، سن ذیبه اولسون،
 اوغول آتاسیله دائم شن اولسون.
 اودلار ئولکه سینده واردر قیمتین،
 مقدس ساییلر چوخدان تربیتین.
 باکودا اوجالار مفرور آبدن،
 بو افتخار ایله گل عمر ایله سن!..
 او منه اوره کدن راضیلیق ایتدی.
 وطن تورپاغینی طوافه گیتدی.
 یونه لدی تبریزه، یاخود شیروانا،
 نه فرقی وار، گیتدی آذربایجانا،
 اونین دالیسینجا باخدیقا باخدیم،
 فرحیمدن اوچوب گوگلره قالخدیم.
 گوردیم اقلرده بیر قارتال سوزور،
 او، قناد چالما ییر، دالبادال سوزور.

میر بالا شاهین ده واردی یانیندا...
شاعر بو صحنه دن، باخدییم حالیدی،
وطن تورباغینین آسمانیندا
سوزهن بلکه اونین ئوز خیالیدی...

تبریزی دوستیما

روزگار اسر، طوفان قوچار، آغیر بوداق سینار،—دیمه.
آوچیلیقدان دم وورانی، بودوز، بوداغ سینار،—دیمه.
بیر اوره گه آغیر اولار بودرد، بوداغ، سینار،—دیمه.

چوخ یانسیدی دیلر سنی،

قوجالتمادی ایلر سنی،

کچمه نامرد کورپوسیندن،

آپارسا دا سیلر سنی!

مرد آنالار یاخشی دیوب:—قورد آجینار، دومان گزهر.

دار قابقلی، دویغوسیز، بوش اوره کلری گمان گزهر.

آغیر گمی غرق اولاندا، سو اوزونده سامان گزهر.

پوچ سنبلر باش قالدیرار.

سیلر گلر، داش قالدیرار.

ظلمین آغیر زنجیرینی

گوزدن آخان یاش قالدیرار؟

سن بو یوردین توز اوغلیسان، تورپاق سنه قوت ویریر.

کوره گینده زولاق سالان قامچی آبله قدرت ویریر.

ظالم اوندان باج ایسته بیر، تبریز اونا نفرت ویریر.

قان بولاغی، دار آغاجی جلادلارا شهرت ویریر.

هر گیمجه نین گوندوزی وار!

چو غون کچر، گلر بهار.

باخ، وطنین گو گلریندن

دورنا کچیر قطار—قطار...

آ دوستلار!

ینه قاشلارینیز نیه چاتیلدی،
دیین قلبیزده نه وار، آ دوستلار؟!
سویلهیین هر یاندان سیخیرمی سیزی
قالین داش دیوارلی حصار، آ دوستلار؟!
توخوندی قلبیمه بوگون بیر باخیش،
ییلیرم چوخ ووروب اونی قار-یاغیش...
سیزی قورخوتماسین نه بوران، نه قیش،
گلر موسمینده بهار، آ دوستلار!
بوша گیتمه یه جک آقان بو قانلار،
بو وحشی قیرغینلار، وحشی تالانلار،
بیرگون دؤگولنلر، آياقلانلار
ئوز انتقامینی آلار، آ دوستلار!
وقت اولار بورادا دگیشر زمان -
داغلارین دوشیندن چکیلر دومان،
خلقین عاشققلری ارکین باشیندان
صدقلی سازینی چالار، آ دوستلار.
شرفلی بیر امید، بویوک بیر اینام
ییزی دوشوندیریر هر سحر-آخشام...
هارایا اوز قویسام، هارادا اولسام،
الینیز الیمده قالار، آ دوستلار!

تبریز، ۱۵ آپریل، ۱۹۴۲

دهوه کاروانی

قارانلیق چکیلیر، آچیلیر سحر،
یومور یاواش - یاواش گوزینی اولکر.
قیزیل افقلرده درین معنا وار،
قیزاریر میس کیمی گوگده بولوتلار.
سو کولدی کجه سحر، آغار دیقجا دان،
آیلماق ایسته بیر شهر یوخودان.

گلیر قولاغیما بایاقدان بری
حزین - حزین ئوتن قمر و سساری.
خیالیماسکی بیر جهان گلیر.
توزلانا - توزلانا بیر کاروان گلیر.

گوگلره یوکسه لیر یرین دومان،
بو یوللار چوخ گوروب قوجا ساربان.
لاکن او بوسبوتون دوشوبدر خالدا،
یوللار یورولما بیر، یورولیر انسان...
سحردن آج قالب بلکه آخشاما،
بلکه یولا دوشوب بعدادان شاما،
مین بیر عذاب چکوب ایستی گونلری،
آلیشوب سوسوندان یانیر جگری.

بلکه اوزاقلارا دوشوبدر یونی،
آج - سوسیز کورپه لر گوزله بیر اونی.
بلکه خارا، قوماش، ایپکدر یوکی،
بلکه ده افیوندر، تریاکدر یوکی،
بلکه سرداشیدر آه لار، هارایلار.
بلکه داشیدیفی بو آغیر تایلار،
ئوزنین دگلدر، ئوز گه لریندر،
اونی دیندیرمه یین، دردی دریندر...
آرتیق یورولمشدر بوتون ده وهر،
بو کور دیزلرینی یاواشجا بوز نر...
بونو یاخشی بیلیر هر کیم حالیدر
کاروان - اسکی شرقین بیر تمثالیدر.

قطارلار قیشقیروب کچمه‌سه، اینان،
 یوز مین قافله ده چکیسه بوردان،
 شهر مست اولاجاق بو توزدا، آنجاق
 یاتانلار یوخودان آیلما یا جاق.
 لاکن حیاتین دا ئوز قانونی وار:
 آیلیر یوخودان آياقلانلار.

منیم ایسته گیمی عزیز دوست، دوشون،
 سن یقین اینان که، شرفلی بیر گون
 ساربانلار گوله‌جک، سیوینه‌جکدر،
 کارواندان قطارا تیز مینه‌جکدر.
 قیزیل افق‌لرده درین معنا وار:
 قیزاریر میس کیمی گو‌گده بولوتلار،
 سو‌کولدی‌کجه سحر، آغاردی‌جا دان،
 آیلماق ایسته‌بیر شهر یوخودان.

تبریز، ۱۷ اوقتیابر، ۱۹۴۱

تبریز گوزله‌لی

سحر خیاباندا کچدیگین زمان،
 او قارا ئورپکدن - قارا بولوتدان
 گوزلرین پارلادی بیر اولکر کیمی
 ایله بیل جمالین آی - پارا چیخدی.
 اوزون کپریکلرین نیزه‌لر کیمی
 یاروب ئورپگینی کناره چیخدی...
 کونوللر یاشارمی اشسیر، املسیر؟
 هیچ اولای بیل‌مزدی تبریز گوزله‌لسیر.
 شعریمین زرینی گیوب - بزه‌سه‌ن -
 «دومانلی تبریزین» گوزله‌لی سنسن!
 شیریندر، لطیف‌در دیلین، دوداغین
 انلیگی، کبرشانی بیل‌میر دوواغین،

هيچ سورمه چكمه دين ياي قاشلارينا.
 بويالار وورما دين گور ساچلارينا،
 قارا گونلريني بعضاً اونوتدين،
 دنيا دا هر شيدن شرفلي دوتدين
 سن ئوز ناموسيني، سن ئوز عاريني-
 قانا باتيرما دين ديرناقلاريني.
 اولدوسا مبتلا مين آغير درده،
 اگلنجه اولما دين خائن اللرده.
 حيات كمان كيمي بوكديسه سني،
 پوللارا ساتما دين ئوز بدنيني...
 چوخلاري جان آتدي، كچمه دين اله.
 سن بير كارخانه ده اولدين عمله.
 عمريني - گونيني ووردي بورانلار،
 نارين اللرينده ياراندي قبار.
 گيجه لي - گوندوزلي چالشي قيجا سن،
 يوزلرجه خايلار چيخدي ليندن.

هميشه جان ويرير خيال انسانا،
 يايشير قولوندا ن دوشسه ن طوفانا
 قورتولوش اميدي، حقيقت عشقي...
 سني ده ياشاتدي بير صنعت عشقي:
 هر داغدان بير چيچك، هر باغدان بير گل
 قوپاروب سويله دين - قارشيدا دوزول!
 قلبينه، عشقينه، قدرتينه سن
 هر رنگه مين رنگ ده قاتدين ييدين.
 آرغاجي كچديكجه شمشاد بيله گلر،
 آچيلدي خاليندا گلر چيچكلر.
 هوسله، مراقلا چالشيدين اوزون
 يله ني قيوريملي خالي توخودين.
 اونين بير اوجونا چاتمازدين، اينان،
 آت مينوب اوستينده جدير اوينادسان.
 ياراتدين: اورمانلار، داغلار، دهرلر،
 آل - ياشيل ياماچلار، گوگ منظرلر،

چيچكلى باغچالار، ميوه لى باغلار،
 يانلارى يارپزلى قاينار بولاقلار،
 قرفيل، ياسمن، نركس نيلوفر،
 ماراللى ياماچلار، جيريانلى دوزلر...
 بير ياندا كور چايى، بير ياندا آراز،
 بير ياندا ساوالان، بير ياندا قافقاز،
 بير ياندا شماخى، بير ياندا احمر،
 بير ياندا اورميه، بير ياندا خزر،
 بير ياندا قاراداغ ميمشليكرى،
 بير ياندا قاراباغ گوزه لليكرى...
 بو زنگين لوحه لر نه وار، سنيندر،
 هر يانى ئوز يوردين، ئوز وطنيندر.
 چيرپينان قلوبيله، صاف امليله،
 سنين قدرتيله، سنين ايله
 گوگلرين كوشى يرلره اندى،
 گوزهل لوحه لرله خالين بزه ندى.
 يابيلدى دنيايه اونين سوراغى،
 اولدى شاعرلرين الهام بولاغى،
 لاکن آلين ترين، كونول اثرين
 اولدى ساتيش مالى آلويرچيلرين.
 كيمين اختياري، كيمين پولى وار
 توكولوب هر ياندا گلدى «قوناقلار».
 گوروندى قدرتين، صنعتكارليغين،
 لاکن بيلينمهدى سنين وارليغين.
 باشقا پالازلارا قاتيلدى خالين،
 بير پوللى تاجر ساتيلدى خالين،
 گيتدى ايشين بادا، عملين بادا -
 تاپداندى برلينين سالونلاريندا...

قلمدن، كاغذدان كوك ايسته ديم،
 من سنين شكليني چككم ايسته ديم،
 ديديم كه، ئورپكى آلیم باشيندان،
 گونشين اوزوندن چكيلسين دومان.

صورتین سولماسین مین ایل دورسا دا-
لکه لر قالماسین بویالاریمدا.

حیف، گوزلریمده قارالدی جهان،
من باخا بیلیمه دیم سنه هیچ بیر آن.
گوروندی بوسوتون اتین، اندامین،
داش دگل یانمایا قلبی انسانین.

یوخ! چکه بیلیمه دیم بو لوحه نی من،
فیرچام پارچالاندی - دوشدی الیمدن...

سنین نه زینتین، نه بزه گین وار،
آنحاق گلدن تمیز بیر اوره گین وار.

باخ بودر شاعری مفتون ایله ن،
ساده گوزه للیگین وورغونیم من.
دیمه دیم گوزه للیک عشوه در، نازدر،
آنا قادینلیغا گوزه للیک آزددر.

حقینی ایسته یین قهرمانلار تک
بیرده هنر گرک، جسارت گرک...

سنی اسیر گوروب دگیشیر حالیم،
ینه اوزاقلارا قاچیر خیالیم...

سنین عصمتین وار، سنین عارین وار-
تاریخده آد قویمش آنالارین وار:

کیخسرو اللشدی دائم فلکله
نه آمان ایشیتدی، نه آه دینله دی؛
مین بیر خیانتله، مین بیر کلکله
بیزیم یوردیمیزا باسقین ایله دی.
لاکن ایل چؤکه دی قارشیسیندا دیز-

چیخدی جبهه لر قهرمان کیمی -
ووروشدی غیرتله جسور خلقیمیز،
اگیلمک بیلیمه دی ساوالان کیمی.

توبلادی گوجینی بوتون هر نه وار،
ایللر سرکرده سی قادین هر نه وار.
طومیریس حدتله چاتدی قاشینی،
ووردی قلعه جیله شاهین باشینی،

بويوك پايتهخت اولدى بردع بير زمان،
 توكولدى دشمنلر هره بير ياندان
 قارغا - قوزغون كيمي اونين اوستينه.
 بردع اگيلمه دى، كيمسه يه ينه
 ايگيدلر قورودى دوغما وطنى؛
 جبهه لر - سنگرلر اولدى مسكنى
 بيزيم هر گلبنين، بيزيم هر قيزين.
 آدى وار تاريخده آنالاريميزين.
 نه نهن نوشابه نى يادينا سال بير،
 اونا باش انديردى اسكندر كبير.

محسنى خانيمى اونوتما بارى،
 ييغدى دوره سينه صنعتكارلارى،
 قارائليق ظلمتده بير ايشيق اولدى،
 صنعت مجلسينه ياراشيق اولدى.
 جوشدى الهام سيلى، دوندى عمانا،
 شهرتى يايلىدى جمله جهان،
 شعرله بزه دى بو آنا يوردى،
 بويوك نظاميله ياناشى دوردى.

چوخ اولدى ثولكه مين قهرمان قيزى،
 ئولمز آد قازاندى بيزيم خان قيزى،
 قازاباغ گونشى شاعر ناتوان
 بوگونده چيخماش ايلين يادىندان.
 او خلقه دوست اولدى، خلقه يار اولدى،
 شعر ديارينا حكمدار اولدى.
 بويوك مجلس قوردى - ديوان ايله دى،
 عقليه دنياى حيران ايله دى.
 اونا حرمت ايتدى هر بير صنعتكار،
 ييلدى قيمتيني عارف اولانلار.
 امر ايتدى دوزلره سولار چكىلدى،
 ياماجلار شوملاندى، چؤللر اكيلىدى.

پارلادی شاهلارین باشلاریندا تاج،
 بوغدی یوخسوللاری آجلیق، احتیاج.
 بونین شاهدیدر همین بو یرلر،*
 گوره نلر ییله نلر ییله دییرلر:
 بیر گون ایگید آنا، قهرمان آنا
 زینب قادینلاری ییغدی باشینا،
 تبریزین اوستینده طوفان ایله دی،
 ظلمه، اسارته عصیان ایله دی.
 انسانلار سیلینه بوروندی هر یان؛
 همین بو طوفاندان، بو قاسیرغادان
 اعیانلار، اربابلار قورخودان قاجدی.
 زینب آملارلارین آغزینی آجدی،
 توکدی کوچه لره اوردا هر نه وار.
 گوتوردی پایینی یوخسوللار، آجلار.

اوبانین، اویماغین گیتندی دوتاری،
 بگلر تالایاندا آنا دیاری،
 اونلارلا قوچ کیمی نبی ووروشدی،
 آینالی پارلادی، گولک - بوز آت اوچدی.
 قلنج باغلاماقدا، تفنک آتاقدا،
 دوگوش میدانیندا آت اویناتماقدا،
 - بو بیر حقیقتدر، دیمه سه مده من، -
 هیچ دالا قالمازدی هجر نبیدن!
 قیردی زنجیرلری پولاد، بیله کلر،
 یتیشدی کمنه شیرین دیله کلر.
 آنا قادینلیغین باشی اوجالیدی،
 بیزیم ئولکه میزده حقیقی آلدی.
 بیر گون باسقین ایتدی یاغیلار بیزه،
 داغ-داغا توخوندی، دنیز-دنیزه.

*) تبریزه اشاره در.

سرکرده میز دو گوش طبلینی ووردی،
 سوویتلر تورباغی آباغا دوردی،
 آخدی قوشون کیمی جبهه لره ایل...
 باشیندا بوز پاپاق، اگنینه شینل،
 الینده بیش آتان، بیلینده قطار،
 سنین دوغما باجین-قهرمان بهار
 چپخدی جبهه لره بوراندا، قاردا،
 ایگیدلیک گوستردی ووروشمالاردا...

ای گوزهل، قلبیمی دویدینمی باری؟
 بوش یره چکه مدیم، بو مثاللاری...
 قلبینله بیر وورور ایلین اوره گی؟
 آنجاق سن بورونوب، قارا ئورپگی،
 بعضاً آخشام اوستی، بعضاًده ایرکن
 اورکک مارال کیمی اوغرون گزیرسن...
 دیله کار کؤنولده دوستاق اولارمی؟
 سویله، گوزلرینین گناهی وارمی؟
 اونلارا دنیانی زندان ایله دین،
 ئوزین ده بیلمه دین مین قان ایله دین...
 یا قوی جمالینی گورونسین بوتون،
 یا قارا نورپاقلا ابدی ئورتون!
 خیر! من یانلیدیم، اونی بیل که، سن
 پرده لر آلتیندا ئولمیه جگسن!..

سن ای تبریز قیزی، تبریز گوزه لی،
 دگیشیر اقلیمی انسانین الی...
 شیرین آرزولاریم دگلدر اوزاق،
 داغلارین باشیندان بیرگون دوغاجاق،
 قیمریزی شفقلر دوشه جک بیردن
 سیزین هاپونیزدان، پنجره نیزدن.
 همین او شانلی گون، او شرفلی گون؛
 سالون آداملارلا دولاجاق بوتون.

آلیشوب یانا جاق قیزیل بایراقلار،
 دانیشوب گوله جک عزیز قوناقلار،
 هامیدان یوکسکده، حس حرمتله،
 بویوک بیر احتشام، بیر عظمتله،
 دوراجاق له نینین مجسمه سی،
 آزاد گورلایا جاق ایلین نغمه سی:
 سنی سیر ایده جک مینلرجه گوزلر،
 قلبینده بیر امل، آلیندا ظفر،-
 سسینی دنیالر ایشیتسین دییه،
 شیرکیمی آتیلوب قیزیل کورسییه
 بویوک بیر هوسله، بیر وقارلا سن،
 منیم بو شعریمی سویله یه جگسن!
 پاسلی زنجیرلردن آچیلمش اللر،
 زنداندان، قفسدن آزاد گوزه للر،
 عمله یولداشین، دوستین، سرداشین،
 ایل اوغلین، ایل قیزین، باجین، قارداشین
 سنه گمل ویره جک ال چالاجاقلار،
 قارشیندا ظالم لر آچالاجاقلار!
 ای تبریز گوزه لی، اوندان آن منی!
 آنسان، ئوز یانیندا تاپارسان منی...
 تبریز، ۱۵ فیورال، ۱۹۴۲

عاشقین آیریلیق ماهیسی

بورودی ایللری ینه درد-الم،
 عاشقین کدری سون حده یتدی،
 دیدی - بو یرلرده قالا بیلرم،
 وفالی سازینی گوتوردی گیتدی...
 قالدی یادگاری ئوز سرداشیندا...
 کجادی ساری سیمه قلبینین اودی.
 اوجا بیر قایانین دوروب باشیندا
 صدقلی سازینی چالدی - اوخودی:

«قیشا آسانمیدر بهار گلنده
 بوران آیریلیغی، قار آیریلیغی؟!
 چتیندر میوه سیز، شاه بوداقلارا
 هیوا آیریلیغی، نار آیریلیغی...»

آی ایللر، قلبیمی سوکدی داغ-دوگون،
 دمیر پنجره دن بویالانان هر گون -
 آغیردر بیر محبوس تارزن ایچون
 مضراب آیریلیغی، تار آیریلیغی.

دویار کدریمی دوشونسه هر کیم،
 منیم داغلار قدر بویوکدر دردییم.
 ظلمه، اشکنجه یه ینه دؤزه ردیم،
 هر شیدن آغیردر یار آیریلیغی...»

ای عاشق، دویورام دردینی سنین،
 آلولار ایچینده یانیر وطنین.
 لاکن امیدلری سارسیتماق اولماز.
 نه قدر بیر اوجدان دوشسه قیرها قیر...
 بوگون دوشینده کی او صدفلی ساز
 صباح دا الینده اگری قلنجدر.

کور اوغلی قلنجلا گوستردی هنر.
 اوخی! سس ویره چک سسینه ایللر.
 عاشق دوستیم، اینان خلقین گوجینه،
 اونین قدرتیله، الیه ینه -
 بوگون بوز داغلارا چکیلسه ده سن -
 صباح ئوز یوردینا تیز دونه جگسن!

تبریز، ۸ آپریل، ۱۹۴۲

محبوسلارین صحبتی

{نوروز بایرامیندا}

نه تمیز هوا وار، نه ده ایشیق وار...
بیر مزار داشیدر بوردا هر دیوار.
دی، وارمی چیخماغا ظلمتدن علاج؟
قاتی بیر قارائلیق دوتوب هر یانی،
منیم تصویریمه یوخدر احتیاج،
آز دگل بورادا گورهن زندانی...

دوستاقلار بویالانیر پنجره لردن،
بیر قوجا کوکسینی ئوتورور هر دن:
- اوشاقلار، بیر باخین یاماچلار گولور...
بوگون ان شرفلی بایرام گونیدر.
«نوروز» یادگاردر- آتا - بابادان،
مقدس، دوتولمش بوگون هر زمان.
- عموجان بیلیریک چوخ مقدسدر،
معناسینی دیسهن، او بیزه بیدر.
- نوروزین معناسی بیل، بنی گوندر،
بو هفته هر یاندا توبدر، دوگوندر.
سیوینیر یاماچلار، گولور مخلوقات،
بوگون جانا گلیر ینیدن حیات.
آتیلدی دوستاغین بیر ییریندن:
- ای قوجا، بو دوغری؛ لاکن سویله سن،
بیر ظلمت سارمشکن بوردا هر یانی،
هانی سویله دیگین بنی گون هانی؟!
ینه باش والدیروب گوگلره زندان،
ینه یرتیجیلار دویماییر قاندان،
ینه یتیم - یسیر قالدی پناهسیز،
ینه قفسلره دوشدیک گناهسیز،
ینه آیاغیمدا، قولومدا زنجیر،
ینه هر اوبماقدا مین باش کسیر،

ینه منتظر در عزیز سیو گیلیم،
 ینه یاساق اولدی منه ئوز دیلیم...
 ینه غصب ایدیلیر ئولکه نین واری،
 ینه باش قالدیروب دار آغا جلاری،
 ینه آبالانیر یو خسوللار، آجلار،
 ینه دیل کسن وار، گوز چپخاران وار.
 ینه «بیر آمارا» توپلانیر تاخیل،
 ینه آغیزلارا وورولیر قیفل...
 ینه کاسیلارین قلبی اودلانیر،
 ینه بیر ییر، مینی بویلانیر.
 ینه هی داشینیر پامبق، ایک، یون...
 ینه بوغازلارا توکولیر قورشون.
 ینه دیله گلیر انسان، اوسانیر،
 ینه کندلریمیز آلیشوب یانیر.
 ینه عار آتیلیر، ناموس آتیلیر،
 ینه بو انسانلار ساتیر، ساتیلیر.
 ینه مین اگلنجه، ینه مین اویون،
 ینه مست خمار، ینه ده اقیه ن.
 ینه بینلرده شهوت، احتراض،
 ینه کهنه حمام، ینه کهنه طاس...
 ینه چال - ها حالدر، ینه وور - ها وور،
 ای قوجا، دیدیگین «ینی گون» بودرا؟
 هانی سویله دیگین توی، دوگون هانی؟
 هانی ینی حیات، «ینی گون» هانی؟!

تبریز، ۲۱ مارت، ۱۹۴۲

گیلیم دوستلار، گیلیم!

(اوقتیایر انقلابین ۲۴ نجی ایل دونومی مناسبتیه)

بوگون دالغانلیر انسان دیزی،
 بوگون آلقیشلا بیر بایراقلار ییزی،
 بوگون تام قاباقدان شن گیدیر ینه
 ستالین له نینله چگین - چگینه.

بوگون آزاد، خوشبخت انسانلار گولور،
بیر دگل، بش دگل، میلیونلار گولور،
مین شنلیک، مین بساط، مین توی، مین دوگون.
دنیدا ان بویوک بایرامدر بوگون.

گلین دوستلار، گلین، یتیشین بیزه،
قاینین قاریشین جرگه لریمیزه!
کیمسه سیز قالانلار، یوخسوللار، آجلار،
عمله قارداشلار، ایشچی قارداشلار،

توبلاشین باشیما، توبلاشین بوگون،
گوجیمیز ینیلمز بیر سیله دونسین!
یولوم سعادتین، حقین یولیدر!
ییلرم، سوزین وار، سینهن دولیدر.

گل ویرهك ال - اله دییهك، دانیشاق!
دردینین چاره سی بیر بودر آنجاق:
دنیدا آزادلیق ایسته سن اگر،
منیمله «اورا» دی، او یانین ایللر!

بیز الی بایراقلی ثوتوب کچیرکن،
قیزیل کوینه گینی بایراق ایله سن!
گوزلرین شبنمله دولسادا، دور، گل،
آیاقلارین یالین اولسادا، دور، گل!

نه مالیم، نه ملکیم، نه ثروتیم وار:
دیلیم وار، حقیم وار، عدالتیم وار.
من آزاد گوردیکجه عزیز وطنی،
یازیرام - یازیرام کؤنلوم دیه نی.

منیم نه تختیم وار، نه زرین تاجیم،
تبریزلی قارداشیم، تبریزلی باجیم،
شاعرم، چیرپینان قلبیمی دینله!
یادیش بایراغیمدان گیدهك ییزیمله!
آزادلیق، سعادت اوندادر، آنجاق،
سنی بو ذلتدن او قورتاراجاق!

تبریز، ۶ نوایبر، ۱۹۴۱

تبریزده اذان چاغی

غریب آخشام زمانیندا مین بیر کدر دویولور،
خیاباندا پایز یلی خزللری سوورور.
پیچیداییر شکایتله نهمه قوری بوداقلار،
شیر قاریشیر، دومان چوکور، گوزدن ایتیر اوزاقلار.
نارین یاغیشی سیهله بیر... کیمسه سیزدر یول اوستی،
حیاطلرده نه تونغال وار، نه اوجاق وار، نه توسی.
چارشالی بیر غریب کولکه خیابانلا گیدیر تک،
«یا حق!» دییر سون قارالتی قاپولاری دوگرهک...
بیر دروازه فنه رینی کولک چیر بیر بایاقدان،
گلیر آزان آنلارینین نال سسلری اوزاقدان.
نودانلاری یاغیش دوگیر... پنجره نی یل قیریر...
بیر قابونین آرخاسیندا کورپه اوشاق همیچه قیریر.
نه بخاری چیتیلدا بیر، نه شام یانیر اوتاقدا،
یانیر آنجاق اود ایچینده خسته بیر قیز یاناقدا.
— دور، آغلاما... قارداش جانی، ایندی گلر آنامیز،
ایندی گلر...
آج کورپه نی دیله دوتیر خسته قیز.
کورپه سوسمیر... مین دیل توکیر، بورولیر قیز نهایت،
او ورملی، ضعیف سسده دویولیر بیر شکایت:
— دور، آغلاما، داها بسدر... دور عقللی قارداشیم،
کل، الینی قوی آلنیم، نیجه یانیر گور باشیم!
سن دیل قانمیر، آغلاییرسان کپریکلرین سولانیر،
اما منیم یز ایچینده، ابو باشیما دولانیر...

آغلایمرسان... هیچ بيلمیرسن نه لرچکیر او آنان!
 سوروشمیرسان نیه گیتدی، هارا گیتدی بو زمان؟
 نیه باشی آلولیدر، اوزی گولمیر نه وقتدر؟
 نیه سورگون سورولیریک؟.. بو نه طالع، نه بختدر؟
 سوروشمیرسان، آتامیزین باشیندا نه قضا وار؟
 نیه تیز - تیز باسقین ایدیر ایویمیزه آزانلار؟
 بیر دیمیرسن، یازیق باجی، صباح هارا کوچوریک؟
 غربت ایلده کیمیمیز وار؟
 بوغور قیزی ئوکسوروک،
 آمان وبرمیر دانیشماغا... کورپه دینمز اوتورور،
 گوزلرینی دیکیر یره، ايله بیل که سوچلیدر.
 -- نیچه گوندر یانمیر ایوده اوجاغیمیز، شامیمیز،
 نودانلار دا شیرلدا بیر، داماجاقدیر دامیمیز.
 نیچه گوندر آنان وورور اودا - سویا توزینی،
 دیر، بلکه رحم ايله بوب، ایشیده لر سوزینی،
 آغیز آچیر، کومک اومور او ایندی هر یتهدن،
 بلکه ییزی سورمه یه لر قیشین گونی وطندن...
 کورپه کونجده نه بیر دینمیر، نه قالدیرمیر باشینی،
 سیلیر کیچیک یومروغیله گوزلرینین یاشینی.
 - چوخ آجسانسا، قشنگ قوزی، دسترخاندا چوره ک وار.
 آل بی... ایندی آتامیز دا هاردا اولسا قاییدار...
 کورپه آچوب دسترخاندان قوری لاواش گوتوریر.
 ایو سکوته غرق اولماش قیز کوکسینی ئوتوریر.
 جینگیلدیر قارانلیقدا بو وقت قابو رزه سی،
 آستانه دن ایوه گیریر بیر قادینین کولگه سی.
 - نولدی، آنا، قوبورلارمی یووامیزدا دی، ییزی؟
 - یوخ، جان بالا!.. شاه چوخ گورور داها سیزه تبریزی!..
 اوشاق دونور... بیه بيلمیر اینده کی لاواشی،
 دوشیز قیزین یاسدیغینا ایکی دامجی گوزیاشی...
 بوغوب کونول فریادینی آنا چیخیر اوتاقدان،
 گلیر آژان آتالارینین نال سسلری اوزاقدان...

دیکابر، ۱۹۴۷

گیدہ جگم

من آرازی کچمہ مشم،
صاف سویوندان ایچمہ مشم،
گورمہ مشم بہار چاغی
لالہ دونلی تپہ لری،
ساحلری آشوب گیدن
دلی، جوشغون لپہ لری.
کچمہ مشم باشی قارلی
داغلارینین انگیندن،
دویمامشام ایل دردینی
چوبانلارین توتکیندن.
گونش قزیل ساجلارینی
دالغالارا تۆکن زمان،
شفققرین لاله رنگی،
گوک سولارا چۆکن زمان،
من او دوغما ساحلرده
دوروب فکرہ دالمامشام.
گوزہل تبریز ایللرینده
بیر گون قوناق قالمامشام.
قوجا عاشق مجلسلرده
سسلہ نندہ یانا - یانا:
«آریا چایی آشدی، داشدی،
مغان باتدی ناحق قانا!..»
دینلہ مہ دیم او نغمہ نی
گوز یاشیمی سیلہ - سیلہ،

گنج شاعره وطن دیوب
 گلن زمان اوردا دیله،
 من گورمه دیم ئوز باجیمین
 اگیلمه ین وقارینی.
 دولاشمادیم قدم-قدم
 دوغما وطن دیارینی.
 بیر سیخمادیم غالب گلن
 ایکیدلرین مرد الینی.
 من گورمه دیم ملی فخریم
 ستار خانین هیکلینی.
 او گون، افسوس، من گورمه دیم،
 آزادلیغی گورنلری،
 من گورمه دیم حیاتیینی
 خلقه قربان ویرنلری.
 یوخ، بو آنی بیر حسرتدر،
 گوره جگم من تبریزی!
 هیچ بیر دشمن، هیچ بیر سرحد
 آیری سالا بیلمز بیزی!
 قوی آرازین سد چکیرسه -
 چکسین دشمن هاراسیندان،
 یول تاپارام من او جوشغون
 دالغالارین آراسیندان!
 آنالارین صاف سودیندن
 بیر صاف مرهم ایده جگم،
 من تبریزه یارالاری
 ساغالتماغا گیده جگم!

شاعره باجیما

«آنام قالمش او یرلرده...» -
 دیوب توکمه گوز یاشینی،
 عزیز باجیم، بو غم سنین
 قوی اگمه سین مرد باشینی.

منه دیمه مین - ظلمله .
 آبیردیلار جانی - جانندان،
 دوداقلارین تبتیره مه سین
 دانیشاندا، هیجانندان.
 یانان یالنیز سن دگلمسن،
 او یرلرده هر شی یانیر...
 آنامیزین دوغما دیلی
 اود ایچینده آلولانیر.
 یانیر تورپاق، یانیر هوا،
 یانیر تیریز کوچه لری،
 بولوتلاری آلو دوتوب
 ظلمت گوگده گیجه لری.
 مرد آنالار اگیلمه دن
 اوزاق سورگون یوللاریندا،
 آباق اوسته جان ویریرلر،
 کورپه لری قوللاریندا،
 آغ ساققاللی اختیارلار
 گوزی یاشسینز آغلاییرلار،
 جوان قیزلار باشلارینا
 یاس تورپگی باغلاییرلار.
 من بیلیرم: بو دنیادا
 هر بیر درددن اولور چتین،
 بایراغینی اسیر گورمک
 آزاد اولمش بیر ملتین.
 من بیلیرم: دو گوشلره
 آتاجا قدر بو غم سنی؛
 سینیه سینده قانلی خنجر،
 هر آن گوزلر وطن سنی.
 ای شاعر قیز، او قوجامان
 آغاجلاری قیران طوفان،
 اونین درین کوکلرینی
 قیرا بیلمز هیچ بیر زمان!

آیریلیق

«اوره گیم آه چکیر، گوزیم یاش توکیر،
ایمی اللردن اوزور آیریلیق.
کونلومه قارانیق دومانلار چوکور
هایانا قسمتیم یازیر آیریلیق».

عاشق حسین جوان.

من که دویمامشدم هیچ وصالیندان،
منه ظلم ایلدی یامان آیریلیق.
نه اولاردی بیرگون دوزوب یوخودان
گوره ییدیم که اولوب یالان آیریلیق.

بیز که بیرروح ایدیک ایکی بدنده،
او گولوب سیوینسه گولردیم من ده.
وصالین بلبلدی اوچوب گیدنده،
دأش کیمی قلبیمده قالان آیریلیق.

کیم قییدی دوستلارین بهار ایلینه
مهربان سوزینه شیرین دیلینه.
جانانین سازینی آلوب الینه،
اغیار مضرا بیله چالان آیریلیق!

من گورهنده اوردا ياز سحریدی،
خوش نفس بهارین کولکلریدی،
آچیلان آغ بادام چیچکله بیردی
ایندی اونلاردیمی سالان آیریلیق؟!

منیم او برلرده ئوز قارداشیم وار،
هر قاریش تۇرپاقدا مین گوز یاشیم وار.
جوخ بلالر چکمش مغرور باشیم وار،
منی امتحانا سالان آیریلیق.

گون دوغار ارییه ر داغلارین قاری،
پوزولماز دوستلارین عهدی الغاری.
کچر اورهك دردی کونول غباری،
گل ایتمه میداندا جولان، آیریلیق.

دستمالدار

۱۲ نجی تفنك

آت بيلينده ياواش - ياواش ديرمانيريق داغلاراء،
 ئوز ايله گوزل بهار مين رنگ وورمش باغلاراء،
 آنا تورپاق نفس آليز اوشاق كيمي دريندن...
 بو لوحه لر كوناكلى اويناتماز مى يريندن؟
 اوزوم گولمز، كوناك گولمز، دوشونيرم، دالغينام؛
 بو ديارين دردلىرینه من هاميدان ياخينام.
 شاعر كوناك، نه دورميسان دريا كيمي دالغالان:
 باخ، آلئينى دوگومله يوب دورور دردلى «ساوالان».
 من يانماسام وارليغيملا، - نه سويله ير ايل منه، -
 باشى قارلى، اوره گيسه يانان داغين دردینه؟!
 شعريم دوشمز ديلدن - ديله حقيقتدن يازماسام،
 آغلارين، جلادلارين، نشه سيني يوزماسام.
 هر كاهمه مده دوگونمه سه مرد خلقيمين اوره گى،
 غنچه لنمز بو توپارقدان آزادليغين ديله گى.
 نه بير نغمه ايشيديرسن بو يرلرده، نه چالغى،
 كيملر سالمش ماتملره ينه دوغما بو خلقى؟
 دينمه! - ديهه كيم چيخارمش بوغازيندان ديلينى،
 كيم سولدورمش تاپداقلارلا باغچاسيندا گلينى؟
 هر طرفه گوز گزديرسن، قيزيل قانداك لپير وار.
 هر آددىمدا جانليلاردان قات - قات آرتيق قبر وار.
 اطرافنا چيچك سه پمش اناك - اناك ايلك بهار.
 نه به گرك باغرى يارا بلبلرين نغمه سى،
 هر بوجاقدان قان آغلاركن كوناكلى نغمه سى!

دردلریمی منه صادق دوستلاریملا بولیرم.
 آل - الوان بو چمنلری سیر ایتدیكجه بیلیرم؛
 وقتسیز ئولن کورپهلرین گوزلریدر چیچکله؛
 بختسیزلرین کپریگیندن قان - یاش دامار هر سحر،
 دیلسیز، ناکام هر مزارین بو حیاتدا گوزی وار،
 اورده گینده دنیا لارجا دیلمه مش سوزی وار.
 نه یه گرك بهار، دیدیم نه یه گرك اگلنجه،
 قان قارداشیم ظالمردن گورورکن مین اشکنجه!
 کونول! سنی آلداتماسین بو دیارین ظاهری،
 قوناق کیمی باخا بیلمز بونا سوویت شاعری،
 من جنوین دردلرینی ئوته جگم سازیمدا،
 اونین قلبی دوگونه جک اشعاریمدا، یازیمدا...

* * *

گون آلتیندا یانا - یانا چاتیریق کنده،
 آه، ییلسه نیز، نه آرزولار او یانیر منده.
 اورتاسیندان شیریل - شیریل کورپه جای آخیر،
 باشند - باشا لاله لیکدر چؤلی، چمنی،
 ککلیک لرین، بلبیلرین یوردی، مسکنی
 ایگده لیکر آراسیله یول کچن هر کس
 قوخوسیندان مست اولمازمی آلدیقجا نفس؟
 دالغا - دالغا عطر ساچان داغ چیچک لری،
 سیویندیرمز نه اوزلری، نه اورده کری...
 هردن - بیردن غملی - غملی ئوتیر بیر ککلیک،
 سانکه دییر: - یامان درددر دنیا دا تکلیک.
 اورکوب قاجیر داغ دوشیندن بیر سوری جیران
 یول یولدشیم آلیر همن اونلاری نشان...
 - وورما ! - دییه تیز دوتیرام اونین قولینی،
 معصوم قانی آخیتماغا قویمرام اونی...
 درناغیله برك ووروب نملی تورپاغا،
 قویون - قوزی مله شەرك قالخیر یایلاغا.
 بوردا هر شی معنا لیدر گوره ن انسانا؛
 دقت ایله باخیرام من گنج بیر چوبانا،

آه... آجیندان قونور گوزی دوشوب چوخورا،
 هیات، کچیر عمری - گونی کوموردن قارا.
 من بو یره آد ویریرم - غملر تولکسی،
 چینارلارین، سوگودلرین سرین کولکسی
 نه بیر مجلس، نه ده بیر توی گورمش ازلدن...
 دوشونیرم هر طرفه باخیرامسا من:
 گولور بهار، گولور یر - گوگ، انسان گولمه ییر؛
 وصال دیوب قان آغلا ییر هجران، گولمه ییر.
 آجی، قانلی خاطره در بو یرده داغ - داش؛
 طبیعتدن نه ذوق آلسین جنوبلی قارداش؟
 گوم - گوگ ایتمش کوره گینی هر گون قامچیلار،
 گوزلریندن اوره گینه قان - یاش دامچیلار.
 تا حیاته گلن گوندن آباق یالیندر،
 حق سیوه ندر، دوز اوره کدر، آچیق آلیندر.
 او بیلیرکه، بيله گیتمز همیشه دوران،
 اوره گینده آلولانیر سونمز بیر عصیان.
 نوز یول چکن گوزلرینی دیکوب شمالا،
 دیر: - ای بخت، یتیر منی، یتیر وصالا..
 قان قارداشیم! نهایت ویر آرتیق یاسینا،
 آزادلیغی آلا جاقسان قان بهاسینا!

چاتوب کندين میدانینا دوشدیک آتلاردان،
 کند آخیشدی یانیمیزا کچمه دن بیر آن،
 آتیمیزین جلوویندان یاپیشوب هره
 دیدیلرکه: - سلام اولسون شورویله!
 دردلی کندين آغساقالی چیخوب قاباغ،
 گلین! - دییه دعوت ایتدی ییزی اوتاغا.

باش اگه رک گیردی تک - تک بو اوتاغا کندیلیر.
 حرمت ایدر هر آن عزیز هر قوناغا کندیلیر،
 ییزدن سونرا هامی بیر - بیر بارداش قوروب اوتوردی،
 دوره میزده احتراملا حلقه ووروب اوتوردی.
 کیسه دینمز، میلچک اوچسا، ایشیدهرسن اوتاقد،
 قونور گوزلی بیر اوشاق دا اوتورمش بیر بوجاقد.

بىزە باخىر ماتىدىم - ماتىدىم، اورە گىندە نەسە وار،
 باخشىندان گورونىر كە، بىلمىز نەدر ايلك بهار.
 نظىرلىرى جىلپ ايله بىر گوزلرىنى كوكسى،
 گور نە گوۈنە قالمىش بو گون ستارخانلار ئوكسى!
 بىر قوجا دا زىللە بەرك گوزلرىنى تاوانا،
 اوووشدوروب اووچوندا توتون توكىر قلىانا.
 نە بىلەسن، نە آرا بىر خىالىندا بو قوجا:
 بىزە بىردى بو تورپاقتا كوك سالان بىر آغاچ،
 پوزمامشدر وقارىنى نە قاسىرغا، نە طوفان؛
 چوخ دا اولمىش ايللر بويى بو دياردا باغرى قان.
 كبرىت چكوب سونرا ساخسى قلىانىنى ياندىرىر،
 بو گور كملە بىر قوجامان يانار داغى آندىرىر.
 يان اوتاقدان بىزە باخىر آغ بىرچكىلى بىر آنا؛
 آياق اوستە ارىمشدر شام كىمى يانا - يانا.
 آغ ساچلارى دردلىرىدەر خىلى جوان عمرىنىن:
 قار ياغدىرمىش بهارىتا آجى دوران عمرىنىن...
 آستانادا توستولەنەر بوگرى باتىق ساماوار،
 لمە دەسە، رنگى اوچمىش بش - اون نىمچە، كسا وار.
 آلتىمىزدا خالى دگل جىرىم - جىندەر حصىردەر.
 من دىمىرم يوخسوللارچون بو عىبدر، كسىردەر.
 پنجرەنىن قىراقلىرى كاغىدلارلا يامانمىش،
 بىر قول كىمى عمر سورمك دىيادا نە يامانمىش...
 دىواردانسا، ستالىنىن بو بوك شىكلى آسىلمىش،
 آلتىندا «سن مظلوملارنى پناھىسن!» يازىلمىش.
 قوجا دىيىر: - قلىمىزە اوندىن ياخىن آدام يوخ.
 باخان كىمى اونا اولور سىنەمدە كى يارام يوخ،
 اونى شورا افسرىندىن يالوار - ياخار آلمشام،
 ايله بىل كە، كوۋوللرچون بىر ايلك بهار آلمشام،
 گوزىمىزە ايشىق گىلىر گوزلرىنە باخاندا،
 سو چىلە بىر قلىمىمىزە، ھجران بىزى ياخاندا.
 تىك، دىواردان دگل، اونى قلىمىزدىن آسمىشىق،
 اونا بوتون خلق آدىندان كىچىك نامە يازمىشىق.

گلکسین ییزیم بو دیار، گللر سیهك یولونا.
 هر آدیما قیران کسك انقلابین اوغلونا،
 گلوب گورسین نه گوندهك، نهلر چکیر باشیمیز،
 آخیر هر آن سیلر کیمی آرازا گوز یاشیمیز.
 گلکسین، باری غنچهلمش امیدیز سولماسین،
 آنا وطن ئوز اوغلونا قارا زندان اولماسین.
 بیلیریک که، او چیخارار بو ایللری نجاتا،
 او سون ویرره اشکنجهیه، بو دوزولمز حیاتا.
 سوادیمیز اولماسادا، قلیمیزین گوزیله
 گوروریک که، انسانلیغا او جان ویریر سوزیله.
 گوزیمیزده دردیمندن ایلدیریملار چاخاندا،
 بیلیریک که، انسانلارین عمری گولور اویندا.
 آنلایریق وقتی آذر، هیچ اولمازسا بیر آنلیق،
 بیر باش چکسین بو یرلره، یوخا چیخسین قارانلیق،
 دردیمنزه لاپ اوره کدن قولاق آسار، بیلیریک.
 جلادلارین ئولومینه فرمان یازار، بیلیریک،
 قیش فصلیندن فرقی یوخدر بوردا بهار فصلینین،
 عمری-گونی قان آغلاییر مغرور بابک نسلینین.
 آز دگیلک، بش میلیونق، آدیمندر آذری،
 بیلیریک که، اوستیمیزدن اکسیک دگل نظری.
 دین گلکسین، قوی قالماسین قلیمیزده سوزیمیز،
 بیرگون اولار، حضورینا گیده ریک ییز ئوزیمز.
 گوردیگینیز هر کندلین دردی دگل بش-آلتی...
 قوجا درین نفس آلوب اوره گینی بوشالتدی.
 بیر آغیزدان هامی دیدی:- قوی وار اولسون او، رهبر!
 سونرا قالمیوب دیوارداکی شکلی بیر-بیر ئویدیلر.

بیردن غربه سسلر ایشیدلیدی بایردان:
 کندلبلرین اوزونده دالغالاندی هیجان.
 بیر آندا «امنیه لر» سوخولدیلار اوتاغا...
 هامیسی چکوب بیردن تفنگلری آياغا:
 - اوتوردیغینیز یردن ترنمه یین!- دیدیلر;
 ییزی اوردا گوره ن تک قورخودان تیتره دیلر.

چكوب بارماقلارینی تفنگین چاخماغیندان،
 رئیس بی خبر کیمی تیتره بن آياغیندان،
 سوله دی:- باغیشلا یین، بیلمه دیک بور داسینیز،
 ییزیم، شور وبلره حرمتیمیز وار یالینیز.
 سیز صفا گلدینیز بو گوزهل آذربایجانا،
 بو بی شرفلر ییزی جانا گتیرمش، جانا.
 بونلار که وار، آدامین بوینونی دالدان کسر،
 امن و آمانلیق اولماز اولماسا امنیه لر،
 گلیمیشیک چوروتمگه بونلارلا حق-حسابی،
 نامردم یاتیرماسام بو یرده انقلابی.
 ویروب بونلار ال-اله کندنن قوودیلار خانی،
 حقلیم-عاصیلرین حالدر، دیسه م، قانی...
 ترک سلاح ایدوبلر اون ایکی امنیه نی،
 مرکزدن گونده روبلر جزا ویرمکچون منی...
 قوجا کندلی گوله رک بو سوزه دوداق بوزدی؛
 امنیه رئیسینی باشدان آياغا سوزدی،
 بیر قیرپیمدا دیواردان آلدی اله قلنجی،
 امنیه نین باغرینا دگدی قلنجین اوجی.
 قان توکولمه سین دییه، قوجایا-دایان!-دیدیک،-
 بیرنینن تولومیه دوزه لمز دوران،-دیدیک.
 باشی قارلی بو داغین اود واردی اوره گینده،
 شمشکر چاخدی-سوندی سانکه گوز به به گینده.
 سوزه عمل ایلیوب قویدی قلنجی قینا،
 سانکه ایلدیریم قوندی اونین قاش-قاباغینا؛
 بو آن یاخا بیلردی، دنیانی نفسیله،
 باخوب امنیه لره سوله دی وار سسیله:
 - شوروی افسرلری اولماسایدی بو یرده،
 عمرینیزه چکر دیک ئوز قانینیزلا یرده!
 مقصدینیز، آرزونیز آیدیندر ییزه، آیدین،
 نه قدر که، باشینیز سلامتدر، قایدین!
 قایدین، غصیبیمیز دنیا لاردان بویو کدر،
 سوکندیگینیز دیره ک تملیندن چورو کدر،

اوچولاجاق او بیرگون ضربه میزله کوکیندن،
 چکینین قلیمیمزده آلوولانان بوکیندن!
 امنیه سیزده بوردا واردر امن و آمانلیق،
 قورتارماز سویله مکه ایتدیگینیز یامانلیق.
 باشند-باشا مسلح، هرکنده چیخاندا سیز،
 اوزورسینیز سیل کیمی توکدیگینیز قاندا سیز.
 ال آتیرسز قیزلارین عرضینه، ناموسینا،
 گیدین، گورونمیین بو انتقام اوردوسینا.
 آغلار، گیدین آرتیق، کندیمیزی ترک ایدین!..
 رئیس، دوداق گمیروب قیزدی:-قوجا، نه دیدین؟
 آلدیغینیز اون ایکی تفنگی ویرین گری!
 اوشاقلار، یوبانمایین، آختارین تیز هریری!
 یوخسا سربازلار گلر مرکزدن بورا بیر باش،
 او زمان کندینمزده قالمز داش اوستنده داش!
 گلین، توکین، بو داشی اتگینزدن بره،
 نیلر بیر اووج کندلی توپ-تفنگلی لشکره!..
 کندیلر پیچیلداشوب دیدیلر که:-چوخ گوزهل،
 تفنگلری آلان تک گیدین بوردان ال به ال!
 قوجا کندلی وقارلا آچار سالدی سانديغا،
 اون بیر تفنگ چیخاروب توللادی اورتالیغا.
 گوروب لوغالاندىلار امنیه لر بو حالی!
 رئیس آغزی کوپوکلی باغیردی ادعالی:
 - قان آخماش قایتارین اون ایکنجی تفنگی!..
 بوجاقداکى اوشاغین بیردن آغاردی رنگی،
 گوزلری حلقه لندی، تیترده دی دوداقلاری؛
 جانلاندی خیالیمدا سون بهار یارپاقلاری.
 سوزوب اوشاغی بیر آن ئوز-ئوزیمه دیدیم من:
 اون ایکنجی تفنگده نه حکمت وار گوره سن!
 نه دن رنگی اوشاغین بیردن بیره سارالدى،
 بوتون وارلیق گوزینده بیر قیریمدا قارالدى؟
 باخوب امنیه لره غضبله آلتدان-آلتدان.
 دیدیم:-چیخارماز سیزی سوویت شاعری یاددان!

سلاھا ال آتماغا یوخدی منده اختیار؛
 قلیمین ساحینه چارپوب قانلی دالغالار،
 سارسیدوب منلیگیمی یریندن اوینادیردی،
 رئیسین هرکمهسی سانکه زهر دادیردی.
 اون ایکنجی تفنگین اوستینده سوز اوزاندی؛
 کندیلر بیر آغیزدان او سون تفنگی داندی،
 امنیه لر باشلادی اوتاغی آختارماغا،
 رئیس نظر سالاراق رنگی سولغون اوشاغا،
 دیدی: ای اوشاق، بلکه سن بیلیرسن یرینی،
 دیمه سن دابانیدان سویدیرارام درینی!
 اوشاق باغیردی... هامی قورخدی اونین سسیندن؛
 بیر یومروق ووردی آزعین رئیسین سینه سیندن.
 تیز اوشاغا چوریلدی لوله سی تفنگلرین،
 قورخمادی هده سیندن او، بو داش اوره کلرین.
 یان اوتاقدان جوماراق باغری یارالی آنا،
 دیدی: منی ئولدورون، آنجاق دگمه یین اونا!
 اودر منیم قارانیق عمریمه ایشیق، چراغ،
 درد دی داغلاردان بویوک سینه مه چکمه یین داغ!..
 بان اوتاغا آتیلدی زواللی بیرنفسه،
 گتیروب آتدی یره، اللری اسه-اسه،
 قونداغی پارچالانمش قان لکه لی تفنگی...
 اوشاغین کاغذکیمی آغاردی ینه رنگی.
 چیلغین فریاد قوپاروب تفنگی قوجاقلادی،
 - یوخ، یوخ ویرمرم!- دیوب هونکور-هونکور آغلادی.
 گوجده او بیر یانایدی، امنیه لر بیر یانا،
 بنزه بیردی بو دمده قیزمش کورپه آسلانا.
 رئیس تفنگی زورلا اوندان آلوب آپاردی،
 ایله بیل سینه سیندن اوره گینی قویاردی.
 امنیه لرده گیتدی... اولمادی ساکت اوشاق،
 ئوز دردلی آناسینا سیغیندی آغلایاراق.
 قوجا دیدی: نریمان، آغلما، بسدر اوغلوم،
 سنین بوگوز یاشلارین منجه عبئدر، اوغلوم.

گنج - تیز یتیشه جگسن قلبینده کی او کامه،
دو گوشلر قاباقدادر، حاضراش انتقامه!..

یاخینلاشوب سویله دیم: - دانیس نریمان، دانیس،
منی ئوز دردلرینله گل ایت یاخیندان تانیس!

دانیس، نه حکمت واردی اون ایکنجی تفنگده؟
دانیس که، قور ایله یهر درد قالارسا اوره کده...

حرسندن آچیلما دی نریمان دوداغی،
قوجا کندلی ذولدوروب گور سسیله اوتاغی:
- قارداش، دریندر، دیدی، اونین اوره یاره سی،
بو دردین باشقا شی یوخ، انتقامدر چاره سی.
گوردیگین بو نریمان بیر آیدر که یتیمدر!
سن ده، من ده بیلیریک دنیا ئولوم - ایتیمدر.

فقط درد ی باشقادر بیزیم بو نریمانین،
قلبی حسرتدر چوخدان آغ گونینه دنیانین،
بیر گوزله - گوگچک کند وار بو داغین او تاینده،

گولور چولی، چمنی هر ایلک بهار آییندا.
او کندین اوغلی، قیزی تا قدیمدن مرد اولور،
بیر ناخلف چیخدیمی، بوتون، کنده درد اولور.
اونلارلا تا ازلدن دوستوق، قوهوم - قارداشیق؛

بیر - بیرنیم قلبینه آشناییق، سرداشیق،
بیر آی اول اوکنده بیر فاجعه باش ویردی،
اورداکی دوستلاریمیز گل اکوب تیکان درد ی.

بیر آی اول خان اوغلی بیر رعیت قیزینا
ال آتوب لکه ووردی عرضینه - ناموسینا.

نشانیسی خانلیغا گیده رکن شکایته،
دوغرایوب ئولدیردیلر یول آجوب جنايته.
ظلمدن جانا گلمش آج - یالاواج کندیلر،
الده کولونگ، بل، یابا، خان ایوینه گیتدیلر.
دیدیلر که: - «بو ظلمه سون ویرین، بسدر داهای.
خالقه قانلار اوددورماق خوش گلرمی آلله!»

خانین محافظلری، بوتون قوهوم - قارداشی
دوشوندیلر: «آخماسا بو تورپاغا گوز یاشی،

آياق يالينلار بيزيم باشيميزا چيخارلار،
 قوردىغيميز بساطى بير ضربهيله يىخارلار».
 كندليلره آچىلدى خانين امريله آتش،
 بولوتلاردا گيزلندى اوتانديفيندان گونش.
 خانين مردار نيتى بير آندا اوزه چىخدى،
 سراين قاباغيندا او گون قان ديزه چىخدى.
 هامو كومه گيتى بيزيم كنددن او كنده؛
 باخما ساجيم - ساققالم آغدر... اوردايديم من ده.
 تفنگلر ايشه دوشدى... اود پوسگوردى مسلسل،
 يوخلايوب سنگرلرى گزيردى آوچون اجل،
 نريمانين آتاسى لاپ قاباق سنگرده يدى،
 اونين قليبينه گولله، منيم يانيمدا دگدى.
 گولله دن تفنگينين پارچالاندى قونداغى،
 ياراسيندان آخان قان قيزارتدى بوز تورپاغى.
 گوزلرى آخا - آخا تفنگى ويردى منه:
 ديدى: «نريمانى تاپشيريрам من سنه،
 قولى آلسين دشمنيمدن منيم انتقامىمى،
 فلک قليبمه قويدى گل آچماش كامىمى»...
 نريمانين آتاسى جان ويردى قوجاغيمدا؛
 ايله يىلديم طوفانلار اسدى كونول باغيمدا؛
 ييردن آياغا قالخوب - هجوم! - ديهه باغيرديم.
 ئوز دوستلاريملا بيرگه يوزه دك ياغى قيرديم،
 قان لكهلى تفنگى گتيرديم نريمانا،
 منى سوزسىز آنلايوب اوره گى دوندى قانا.
 ياخ، همين بو اوتاقدا اود ساجوب نفسيندن:
 «آنامين قصاصيني آلاجاغام، - ديدى، - من!...»
 اون ايكنجى تفنگين تاريخى بودر، اوغلوم،
 آغلاما، نريمانيم، بسدر قربانين اولوم...

گوزى ياشلى ئوز اوغلىنى آنا باسوب باغرينا،
 ديدى: - بالا، من ياخينام سنين اورهك آغرينا.
 قويماشدر گوز آچماغا يىزى دشمن حياتدا.
 گورمه ميشيك بيرجه آغ گون نهسن، نه من حياتدا،

گوز ياشينين آراسيندان ياخشى باخسان اگر سن.
 اوره گنين ياراسيني اوره گيمده گوره رسن.
 زمان منى تيز آيىردى سنين عزيز آتاندان،
 كونوم، عشقيم آيريلمايوب او تورپاقدا ياتاندان.
 نفسيندن اونين دوغما نفسيني دويورام،
 قاناقداكى دو گوشلرده نعره سيني دويورام.
 سن قلميسان مزد آتاندان منه تكجه يادگار،
 نريمانيم، بيليرسنىم اوره گيمده نه لر وار؟
 بير دهشتلى لتقامچون بسله بيرم سنى من،
 حتى بعضاً يوخومدادا سسله بيرم سنى من.

دردلى آنا سىغالايوب ئوز اوغلونين باشيني،
 ئوپه - ئوپه سيلدى آغلار گوزلرينين ياشيني.
 دپله گلوب قوجا ديدى: - هيچ غم يمه، نريمان،
 اونوتماكه، بيله گيتمز بو ياشايش، بو دوران.
 امنيه لر چوخ دا سنين قوش قلىنى قاناتدى،
 ظن ايتمه كه، آزادليغين گوكلرينده گون باتدى.
 دوزه بيلمز بو دردلره، عذابلارا كند، شهر؛

بير گون سحر بايراق كيمي قيزاراندا شفقلىر،
 ايلك بهارين مژده چيسى قرانقوشلار گلنده.
 قرقيللر، ياسمنلر، قيزيل گللر گولنده،
 ايگيد ايللر باش قالد يروب قوشولاندا عصيانا،
 داغلار، داشلار لاله كيمي بوياناندا آل قانا،
 ايگيد بالا، سنده او گون باشقا تفنك تاپارسان،
 عصيان ايتمش كتله لرين ان ئويننده چاپارسان.
 دردلى آنان بهرله يهر اوندا سنين آتيني.
 انتقاملا دوغرو لدارسان بو مقدس آنديني!..

بو سوزلردن قوت آلوب داغا دوندى اوره كلر،
 گولومسه دى ساوالانين كو كسينده كى چيچكلر...

ہلال

(کچمش صحیفہ لر)

ینہ یوللار قارالدی؛ آی داغ دالیندا باتدی.
باقوشلارین نواسی کورپہلری اویاتدی.
بیر طرفده قارالان خرابه نین کولگه سی
اریدی گیتدی آرتیق، کسیلدی انسان سسی.
شهرین کوچه سینده نه گلن وار، نه گیدن...
بارماغنین اوجوندا دوشوب یره سکیدن
یاناشدی چارحوضه. آنا... هر یر قاپ قارا.
گویا، داش کیمی باتمش دنیا قارانیقلارا...
- ینہ گورمه سن آله، نه لر گلدی باشینا؛
ئوزین قییم یارادان، اونین جوان یاشینا!
حفظ ایله، قوری اونى گلن هر بیر خطادان؛
بیلیرم، مهربانسان سن آنادان - آنادان... -
دییه زاریر قادین، الی قوینوندا گزیر؛
مین بیر قربان وعد ایدیر، اوره گینده، مین نذر.
قارانیغین قوینونا حزین بیر سس یاییلیر؛
روحین خزان باغیندا غم بلیلی آییلیر:-
عزیزیم کوره گینده،
قارا داش کوره گینده.
دایاندی غم کاروانی
آنانین اوره گینده.

عزیزیم، بولاننام؛
دریا کیمی بولاننام.
ساغ گوزیم سنه قربان،
سول گوزیمله دولاننام...

توخونماسین یل بيله بالامین بیر تیلینه؛
اوکه قهمر چیخمشدر ظلم چکن ایلینه
چراقسیز قالان ایولر، آجلار، دوللار عشقینه،
آزادلیقچون جان ویرن مرد اوغوللار عشقینه،
گوزی یاشلی کورپهلر، آغ بیرچکلی آنالار،
آیاقلاری زنجیرلی، سورولن قطار - قطار
محبوسلارین آهینا، منه باغیشلا اونی!
تاپشیرما غم قوردینا ینه آنا کونلونئی...
تیقره بیردی قادینین سویوش دوداقلاری؛
او دعا ابله بیردی ال قالدیروب بوخاری،
چارحوضین باشیندا گیجه نین بو چاغیندا؛
بو سسیزلیک ایچینده، ظلمتین قوجاغیندا
سویا دوشن گوز یاشی سکوتی پوزور آنجاق؛
آنا یالقیز دایانوب، آنانین قلبی داغ - داغ...
اوخوجیم، چوله چیخساق بیز سنینله بو زمان،
گوره چکیک یاتما یوب یردن - گوگه اوزانان
چینارلارین بوداغی... یئل اسیر یاواش - یاواش.
بیر طمنه یومروغیدر ایگید گوزینده هر داش.
کوجه لری، ساحلی دومان نورتمش آی کیمی؛
ساحلرین آراسی لال آخان بیر جای کیمی.
بو یر تاریخمیزین اونودیلماز شهری؛
آذربایجان تاجینین قیمتلی بیر گوهری؛
درین بیر یارا کیمی گوینه بیر ایچین - ایچین؛
باتمش ظلمت گوئیلنه قانلی قناد گوگرچین.
گیجه قارا، گوگ قارا؛ نه اولدوز وار، نه ده آی؛
قاپ قارا بیر دوواقلا نورتولمشدر گوگ سرای.
بوللارین آغ شریدی ایتمش ظلمت ایچینده؛
مین بیر جاسوس گوزی وار هر ایوبن کر بیچینده.

دار كوچه لرده ايولر هر ييري قارا زندان؛
سانكه تابوت آسيلمش اوزون دار آغاجيندان...
بس او كيدير؟

او كيدير؟ چيخدي شهردن چؤله؛
باندی يير آن ايچينده ظلمت دولی يير گؤله؛
اوخوجيم، گل، سنده گل، خيالن قناديندا،
فكرين گوزه گورونمز او اسرارلی آيندا
تعقيب ايدهك كيدير او، هارا گيتدي، نه اولدي؟
بلكه قارائليقلارين قوجايندا يورولدي!
حسرت چكيركن اونا اوزاقدا يار - يولداشي،
غريب يير يولچي كييمي ياسديق ايله بوب داشي،
يول كناريندا ياتدي، بلكه ايتيردي يولي؛
بو قارائليق گيجه ده نه ييلسين ساغي، سولي!..

بولودين پرده سي سيريلى يير آز؛
گوكده كاروانقران گموش يير قوتاز،
چيچكلى باغ كييمي گوروندي، - اودر،
بوردا يالقيز دگل ييزيم يولچي، دور؛
اونلار يير دسته در؛ اويان، بو ياندان
گلوب توپلاشديلار، آنجاق بو زمان
گيجه نين بو وقتي بو نه دسته در؟
اونلارين صحبتي نه آهسته در؛

بو ير قبرستاندر؛ هر طرفده، باخ،
قارا باش داشلاري گورونير آنجاق.

يير كنبد يانيندا توپلاشدي اونلار؛
هانسي غريبندر بو كهنه مزار؟
كيچيك يير شام يانير كنبد ايچينده؛
اوين اويوق - اويوق هر كريجينده

اوزون عصرلرين حكايتي وار؛
مين يارالي كونلون شكايتي وار.

سقفی بیر آز چو کمش، دیواری یاشدر؛
 اورتاسیندا دوران بیر قارا داشدر.
 نفسدن تېتره بیز شامین شعله سی؛
 دیواردا کولگه لر یلله نیر، اسیر.
 بوردا بش بولداس وار، بش قورد اوره کلی،
 بش ترلان باخیشلی آسلان بیله کلی...
 - هامو بوردا درمی؟ - سسله نیر بیرری.
 تاواندا بیرلشیر باش کولگه لری.
 ایچری سون گیره ن ییزیم یولچیدر،
 اودر سوال ویرن... بیر قدر سوسور؛
 سونرا گوستره رک مزار داشینی،
 آغیر دوشونجه دن چاتیر قاشینی...

ینه. گوک اوزونده بولوتلار آخیر؛
 ساوالان طرفده ایلدیریم چاخیر.
 بولوت کاروانینی بیله دن - بیله
 قوولایان روزگارین آغلار سسیله
 قاریشیر بایقوشین اولاشمالاری...
 آمان، کیمدر اونلار، قبرستان ساری
 ایره لیله یوب گلیر، سورونوب کچیر؛
 بو زیل قارانیغا بورونوب کچیر؟!
 - دورون؟
 - کیمدر؟
 - دایان!

- سوندورون شامی!
 سوموگه دگدیمی بیچاق، داشنامی؟
 قیریلدی اورتادان...
 نه یازیق آنجاق،
 ترلانیمدان بیرری زاریلدایاراق:
 دیدی: - نامرد ایمش سنده کی اللر!
 کیشی ده آرخادان وورارمی خنجر؟!
 گیت - گیده کولگه نین چوخالدی سای...
 قیزارندا گوگلرین زمرد سرایی،

دشمنلر کسمشدی بندی - بره نی؛
اون نفر آریا آلدی هره نی.
یانلارینا چکوب زنجیردن حصار؛
اونلاری زندانا یولا سالدیلار.

اوخوجیم، یاخین گل، بیر دقتله باخ،
قوللاریندا زنجیر قیجیردا باراق،
او قاباقدا گیدن کیمدر، سورسانا...

چارحوض باشیندا گوزله بیر آنا.
قانلی کوملک کیمی افق قیزاریر؛
شفق قلنجلاری بوشلیغی یاریر.
آناین گوزلری اوزاقلاردادر؛
او، گونشدن سورور: - هلال هاردادر؟!

اوخوجیما دیمه دیم هلال کیمدر، نه چیدر؛
صحبت آچوب سایمادیم اونین ایشینی بیر - بیر
آنجاق بو قدر دیم: - دوغولمشدی اوزاقدا؛
بلکه سیز ده بیر زمان گزدنیز او تورپاقدا...
هالین عمر یولی مشقتلی بیر یولدی؛
یوخسوللیغین قیشیندا اونین بهاری سولدی.
هله اوشاق یاشیندان گوردی ظلمین دادینی؛
دینله دی هر طرفدن ایللرین فریادینی.
اوره گی کین باغلادی سرایلارا، شاهلارا،
آدلی کاشانه لره، زنکین بارگاهلارا،
ئوز ایله قازانوب چوره گینی، دوزینی؛
سرت داشدان چیخاراردی او گونده لیک روزینی.
آیاق یالین، باش آچیق، چالیشوب اوخوبوردی؛
اوشاقلیقدان دیپردی: - گولدورمکچون بو یوردی،
من گرک بیر شام کیمی بو قلبیمی یانديرام؛
اونین آلولاريله خلقيمي اويانديرام!

ایلر سوووشدی کچدی؛ معلم اولدی هلال؛
 گلدی حقیقت اولدی اوزاق شیرین بیر خیال.
 آناسین لایلاسی چیخمادی خاطریندان؛
 دبلنده ازبر اولدی: - آزادلیق، آذربایجان!..
 والی چاغیرتدیر اراق اونو بیر گون یانینا،
 سویله مشدی: - یاراشماز هیچ آدینا - ساینه،
 سن معلم باباسان، حکومتله نه ایشین؟
 خطالی بیر یولدا در سنین ییله گیدیشین!
 عقلینه ییغ باشینا، قوشولما هر یتنه؛
 رخنه سالماق ایسته بیر اونلار ساکت وطنه!

اصل حقیقت ایسه، تمام باشقا سیاقدر؛
 والی یاخشی بیلردی، چوخ جتین اولاجا قدر
 خلقین حرمت ایتدیگی معلمی دوتاراق،
 الده ثبوت یوخ ایکن، زندان کنجینه آتماق.
 هلال دیمشدی: - دوزدر، من معلم بابایام، -
 والی عفو ایتسین منی، بلکه بیر آز قابایام، -
 آنجاق حقیقت بودر: منیم ساده در پیشهم؛
 من مکتبلر یربنده زندان تیکدیرمه مشم!
 چیخاروب بوغازیندان کندلینین سون تیکه نی،
 یادلارا ساتما مشام من بویوک بیر ثولکه نی!..

والینین گوزی قیزدی؛ کویوکندی دوداغی؛
 دوشدی وحشی اوزوندن تراکتین دوداغی؛
 - خجالندن چیخارام، باغیردی، - بیر گون من ده!..
 ییل که، چوخ یامان اولور آنلار مهله نده!

سرین صباح کولگی بوشلیغا یاییلیردی؛
 قوشلار یووالاریندا چیرپینوب آییلیردی.
 زندانین قاپولاری آچیلدی بیر آنلیغا؛
 آنانین هلالینی سالدیلار قارانیغا.

حزین بوشلیقلارا یاییلیر بو سس،
 آغلایان بیر کونول، قیریق بیر نفس:

ساوالاين باشى قار؛
سینه‌سى بوز بولاقلار.
قييما آي نامرد فلک،
بالامین نه ياشی وار؟

دوماننا باخ، دوماننا؛
چؤلر دونوب عمانا.
يامان خال دوشدی ينه
گونلومده کي گمانا...

آي ايلر، هاراي ايلر!
اسمه‌ين قارا يئلر!
غنچه گلي قه پار دوب
آتدينيز هارا يئلر؟!

گوزلر گونول آيناسی؛ گوزلر بدن شاهيدر،
دومان گلسه گوزلره، يانان قلبيں آهيدر.
آنانين گوزلرينده واردی درين بير ملال!
يتيره‌ين دوداغيندا بير سوز گزيردی: - هلال!

گونلر نه آغير کچير، گيجهلر نه اوزوندر!
او سونوب گيدن اولدوز هانسی اوغورسيز يندر؟...
ديه دوشونير آنا، خيالی - قلبی قيريق؛
بوغازيني يانديرير بير آمانسيز هيچقيريق.
ايکي گوندر دولاشير زنداين دورت يانيني؛
هر گوردیگيندن سورور: - منيم ترلانيه هانی؟
هر يرده بير جوابدر:

- بيلميرک، گيت قاری، گيت!
اوغلون گناهکار درس، مسجده عبادت ايت!...
آنا دوشونير، دورور:

- من آزمی يالوار مشام،
او گوگلره قالدیروب اللريمی هر آخشام؛
آزمی دیدیم، - يارادان، اونی قوری آماندر،
ياشايش قورخوليدر، زمان قورخونچ زماندر...
- سوس آرواد، باش آپارما! - سسله‌ير کشیکچيلر،
بوتون کونی داياندين، بسدر آرتيق گيت، يترا!

ینه آنا ایوده در؛ آز قالمشدر سحره؛
 افقده دان اولدوزی بنزه بیر بیر گوهره.
 آنانین ساجلاریندا گزیر سحر نسیمی؛
 او، یانیر ئوز اوغلونا، یانیر بیر آنا کیمی.
 صبحین مزده چیلری ایلک شفق لر او یانیر؛
 افق لر گوک، قیرمیزی بیر خوش رنگه بو یانیر.
 تیق - تیق دو گولیر قابو آنا دیک-سینیر، دورور.
 قابودان گیره جکدر ایندی هلالی، بودر...
 آنا اسن الیه قابونی آچان زمان،
 قارشیمیندا دایاندی ایلان گوزلی بیر انسان.
 - دی، هلالین آناسی سنسنمی، اولکر قاری؟
 - منم... دیبر آنانین تیتربن دوداقلاری.
 - والی گونده ردی منی، گورمک ایسته سه ن اگر
 ئوز اوغلینی، یوانما، تیز گل، اونا بو سحر
 آناسیله گوروشه رخصت ویرمشدر ئوزی...
 گله نین دوداغیندان قورتارامشکن سوزی،
 آنا آتیلیر چؤلّه، یوللاری قاجیر گیدیر.
 آلا توران ایچینده بیر جیغیر آجیر گیدیر.
 افقده قیزارتیلار ایندی آرتیر گیت - گیده؛
 آغا جلارین کولگه سی اوزانیر داش سکیده.
 قوشلار قالخیر یووادان، بوشلیغا آجیر قناد؛
 قیزیل اطلاس بولوتلار یغیلیر گوگده قات - قات.
 آنا چیخیر تینگه دن گلیر زندانا ساری؛
 قارالیر گوزی بیردن، بو کیلیر آباقلاری؛
 نهدر بو میداندا کی، او مدهش قارا کابوس؟!
 دونور بیر آن ایچینده آنانین قلیبنده بوز.
 آرخادا قانلی افق، میداندا دار آغاجی،
 مطلقیت حکمینین او قانلی بار آغاجی...
 بو بیر قورخونج حقیقت، یوخسا بیر خیالمیدر؟
 او قانلی قناره دن آسیلان هالالمیدر؟!
 باغربنین آلوویلا قورو یوب گوز یاشلاری؛
 آنانین سرت اوزونده چاتیلش آغ قاشلاری.

ایله بیل آياقلاری میخلانمشدی تورباغا،
اوتین قوری گوزلری تیکلمشدی اوزاغا...

گوگی قانلی بولوت بوربور تمام؛

میداندا گیت - گیده آرتیر ازدحام.

ایللرین یاراسی درین یارادر؛

گور ظلمت بایقوشی نهلر یارادیر!

بیر قوجا دایانوب دیوار دالیندا؛

گیزلنیر گوز یاشی آغ ساققالیندا.

بوکمش یومروغینی اویاندا بیر؛

کین، آلوو یاغدیریر جوان گوزلری؛

توپا - توپا دورمش انسان کتلهسی؛

گزیر قولالاردا انتقام سسی.

آنانین دورمسی بورونمش تمام؛

آلمش اورتالیغا اوئی ازدحام.

بو زمان باغیروب اوزی کتلهیه:

- چکیلین! یول ویرین، یول ویرین! - دییه،

بوگوردی بیر نقر آنا یا ساری.

دیدى: - اوغلی ئولمش آی یازیق قاری!

والی بویوردی که، غم ییمه سین چوخ:

قدر یازدیغینا بیزده چاره یوخ...

اگر اینیردیه اوغلی هلالی،

قوی سالسین باشینا بو قارا شالی!..

هامو دونوب قالدی حیرت ایچینده؛

انتظار ایچینده، دهشت ایچینده.

بیر داش قایا کیمی دایانمش آنا،

باخدی اوزون - اوزون رذیل انسانا.

دیدى: - آپار گری، آلدانیر والی؛

ایل بولوندا ویردیم اوغلوم هلالی!

او چالیشدی آتسین بیر گون اوستیندن

قارا ئورتوگینی بو یازیق وطن.

تعزیه ساخلاماز من تک آنالار،

منیم هله ساییز اوغوللاریم وار!

اونین اولدوز قدر دوستلاری ساغدر؛
قلیمین یاراسی ساغلاجاقدرا!
یاخیندر اونینلا وصالیم منیم،
هله بدر اولاجاق هلالیم منیم!..

آنا یومدی گوزلرینی،
اونی خیال آپاردی، باخ.
او قارائلیق دنیا لارا
نور تو کولدی قوجاق - قوجاق.

افقرده بایراق کیمی
باش قالدیردی قیزیل سحر؛
هلال گلدی، قارا گوزلی،
آلنی آچیق، اوزی گولر.

الینده کی بایراق آخیر
دالغا - دالغا آلوو کیمی.
ئوپیر او مرد سیماسینی
بو سحرین خوش نسیمی.

هلال گلدی، آرخاسینجا
اولدوز قدر ینی انسان.
هر طرفدن سس اوچالدی:
- یاشا، آزاد آذربایجان!...

باکو، ۱۹۴۱

فدا ئی

۱

دی کیمنسن؟ نه چیمنسن؟ هر گون، هر گیجه
دورورسان ئونیمده بیر سوال کیمنی؟
بعضاده فاپورمی آچوب گیزلیجه،
گلیرسن یا نیما بیر خیال کیمنی؟

سویله، آچیلماش بیر دردینمی وار؟
نهدر گوزلرینده بو کدر، بو غم؟
ووردیمی او جوان عمرینی روزگار؟
دانش، من اولارام-قلینه همدم!..

یاخین گل، قوی باخیم اوجا بویونا!
بلکه ده، سن منیم ئوز قارداشیمسان؟
یا بلکه، تانیشام من ده سو بونا؟
بلکه ده دوستیمسان، وطنداشیمسان؟

دی گوریم، نه دندر بو پریشانلیق؟
آغارمش ساچلارین جوان یاشیندا!
اوتور، سرداش اولاق باری بیر آنلیق،
سویله، نه ماجرا واردر یاشیندا؟

بلکه وفاسبزلیق ایتمشدن سنه
کونول باغلادیغین اینجه بیر ملک؟
دۆزمه دین ایلک عشقین مصیبتینه،
سنی بولوت کیمی قوولاییر کولک؟

بلکه دوستلاریندا یوخدر اعتبار؟
دوستین خیانتی آغیردر، بلی!
اوندانمی جان ملکین اولمش تارومار؟
گزیر ساچلاریندا آیرلیق الی!

یا بلکه زمانن اوزی دونمشدن،
گونشلی گوندوزین اولمشدن قارا؟..
آزادلیق دیدیگین چراق سونمشدن،
یاغیلار وطنه وورمشدن یارا؟...

دانش، من حاضرام محبتیمله
هر زمان دردینه درمان ایتمکه.
شعریمله، قلبیمله، صداقتیمله
سن هارا ایسته سن اورا گیتمکه!

او باخدی... نه دیر او باخیش آمان!
قاراللیق بیر گیجه!.. آیدین بیر سحر!
فقط اوتورمادی منیمله بیر آن،
او، ینه فکرتلی، ینه مکدر...

خفیف دومان کیمی او گیتدی، ایوا!..
گیتدی بو یرلردن، گیتدی چوخ اوزاق...
زمرد گوزلرینی آچاندا صباح،
سرداشیم قلمدی، بیرده که اوتاق...

او گیتدی... کیم یلییر، گلرمی بیرده؟
گوزلریم یولدادر، قولاغیم سسده!
کچیر هر ساعتیم دوشونجه لرده،
قالمشام ایله ییل بیر داش قفسده!..

يوخ، يوخ!.. او گيتمه‌دى، قالدی يانيمدا،
او قالدی ديليمده بير داستان کيمي!
بعضاً بير آرزو تڭ گزدي جانيمدا،
بعضاً سيزلادی بير کمان کيمي!...

اونين حقينده در منيم حکايه‌م،
دينله‌مين، دوستلاريم، نقل ايده‌جگم:

۲

من ديديم: او گيتدی، گيتدی چوخ اوزاق...
اودر، باخ، چيرپينير بير زنداندا تڭ.
قالمشدر دشمنين اينده دوستاق،
ياتاغی تورپاقدرد، سرداشی کولک!

من اونى تانيديم... تانيديم، بلی...
او منيم تبريزلی قان قارداشيمدر!
زنجيرلی اولسادا آياغی، الی،
آزادلیق يولچيسي بير سرداشيمدر!..

هله ياديمدار قيرخ بيرنجی ایل...
بير يای سحر بنده گوروشمشيک بيز...
او باخدی اوزومه قلمينده نسل...
آه، نه‌لر سويله‌دی نظرلريميز!..

اونين اوجا بويی، قارا گوزلری،
اوزون، شوه کيمی ساچلاری واردی!..
ديليندن کدرله قوپان سوزلری
انسانين قلمينی پارچالایاردی!..

اونينلا تبريزی بير گزمشم من،
هله ياديمدار، «عينعلی» داغی...
کيچوب محبتله او کوچلردن
من سيره دالمشام هر ياشيل باغی...

هله یادیمدار، سرین بیر آخشام،
اونینلا گیتمشدیک «ارک» ین سیرینه...
اوگوندن قلیمده آلیشدی بیرشام،
یانغیسی جانیمدان گیتمه مش ینه!..

گروب قاریش-قاریش آذربایجانی،
آچدیم هر قابونی ئوز الململه.
گوردیم خزان وورمش اوگستانی،
هرکسه یار اولدیم الململه!..

گوردیم آراز دگل او آخان سولار،
بو یوک بیر ملتین گوز یاشلاریدر!
تمیز اوره کلرده تمیز دو یغولار،
کونوللر همدی، غم داشلاریدر!

گوردیم، کندستانین تالانیر واری،
ایللر شاختا وورمش یارپاق کیمیدر!
کیف چکیر ایرانین حکمدارلاری،
ایللر طوفان قیرمش بوداق کیمیدر!

هله گوزهل تبریز!.. او قدیم شهر!..
ظلمین قلنجیلا سینمشدر، بلی!..
اونین طالعینه گولمه بیر سحر،
دوستا قدر اوره گی باغیدر الی!..

گزیلر یول اوزونی اوشاقلار یوردسمیز...
هله دیلنچیلر... کورلار... طوپاللار...
دویدیقجا بدنیم کسلیردی بوز،
کچیردی باشیمدان مین جور خیاللار!..

سویوق کارخانه لر جاناوار کیمی
بیر انسانلاری، حق سیز قان ایدیر!..
تاپدانیر وطنین-تورپاغین قلبی،
حیات ایسته ینلر حیاتدان گیدیر!..

فضولی دیلینده نه سوز... نه کتاب...
حتی قدغندر دانیشماق بيله!..
زمان ایسته یه جك شاهلاردان. جواب،
- نیچین یازیلیمشدر فرمانلار، بيله؟!.

خیاللار ایچینده من دونوب بعضاً
دوستیمین اوزونه سالیردیم نظر.
اونین دا قلبینی چیگنه یین، ازهن
گوریردیم بونلاردرا!.. بو دوشونجه لر!..

یوخ، یالنیز بو دگل!.. باخسان دقتله،
باشقا بیر عالمده گلیردی یادا!
دییردی او گوزلر بیر صداقتله:
- اوزون سورمه جك بونلار دنیا دا!

۴

اوخوجیم، اجازه ویرین ایندی من
سیزینله دوستیمی ایله ییم تانیش.
قورخمایین بو سوزدن بو افاده دن،
بودا بیرقایدادر پوشکیندن قالمش...

بیلین، اعتباردر دوستیمین آدی.
(سون ایللر بوآدا چوخ حرمتیم وار...)
تبریزده کچمشدر اونین حیاتی،
یوخسور بیر آتادان قالمش یادگار...

خالی توخیاردی آتاسی هبیت...
قیشی دا، یازی دا ئونینده دزگاه...
بیردولت ویرمشدی اونا طبیعت،
ووردیغی هر ناخیش - گوزهل بیرصبح!..

اونن هر خاليسى ديللر از برى،
اوستينده تبريزين گلى، چيچگى...
گرهردى دنيانى پاريسدن برى،
سولديرا بيلمزدى قيشين كولگى!..

او اينجه ساپلاردا ايلمه آتديقجا،
گاه «افشان» توخودى، گاه «تليكى گل»... (*)
هوه آرغاج اوسته باشا چاتديقجا،
«شيخ صفى» قبهسى!.. (*) آلاردى كونول!..

هله «لهجه» تورونچ، «هيريس» و «سراب!..» (*)
اونلارين نزه گكى گوزل قنديللر!..
هر بيرى بير داستان، بير قالين كتاب،
ياشاندى اوستاني كچديكجه ايللر!..

بعضاً بيز گوردن ديك اوردا فرهادى،
كلنگه داغ چاپير، اورء گينده داغ...
دوشديكجه يادينا شيرين - حياتى،
ئونينده قاينالار اسيردى زاغ - زاغ!..

بعضاًده، مجنونى سيمر ايدرديك بيز،
دولاشير چوللئرى دلمينده ليلي...
او عشقى مقدس، وجدانى تميز
ياشايير زماندان، ايندن گيله يلى...

بعضاًده، رستم ذالء الينده قالحان،
اونن صنعيتدن حيات آلاردى!..
بعضاًده، كور اوغلى، گوزلر بنده قان،
دشمنده دوش - دوشه قلنج چالاردى!..

* خالى آدلاريدر.

* * خالى اوزر بنده كى بزهك.

* * * خالى آديدر.

سایماقلا قورتارماز او صنعتکارین
بو یوک خالیلارا ووردیغی زینت...
یوخ، زینت دگلدر! قانلی روزگارین
توخودی آدینا، حکمینہ لعنت!..

بیر تولوم نغمه سی اولدی هر خالی
قان ایچن شاهلارا، حکمدارلارا.
گولدی هر ناخیشدا اونین خیالی،
ایله ییل قلیینده ساغالدی یارا...

هیہات! خالیلارا او ویردیکجه جان،
توزنین جانینی آلدی کارخانا.
اونین دا سسینی تیز اوددی زمان،
آجلیق ایلان کیمی ساریلدی اونا!..

اعتبار دنیا یا گلدیگی، گیجه،
او گیتدی دنیادان بیر اولدوز کیمی!..
آنانین آلتیندا جیریق بیر گیجه،
دوندی، گنج بدنی اولدی بوز کیمی!...

آنا... یازیق آنا... نه ایتسین، آمان،
یر قارا... گوک قارا... دوران دا قارا!..
اونین جان ملکینی دوتدی جن، دومان،
قلبی پارچالاندی دگدی داشلارا!..

آنا... یازیق آنا... مهربان آنا،
سویله، چوره ک ایچون هارایا قاجدین؟
کورپه اعتباری باسوب باغرینا،
دی، هانسی قاپونی قورخاراق آچدین؟

آنا... یازیق آنا... صاحبسیر آنا...
دی، هانسی خانیم قاراواش اولدین؟
دی، هانسی صاحبکار ال دوتدی سانا؛
یوخسا ارین کیمی سارالدين، سولدين؟

يوخ، دايان! ايله مه قليمى ويران!
 سنسيزده ييليرم بو دردلى من!
 بنين گوز ياشينا يانمادى ايران،
 وار - دولت ايچينده آج ياشادين سن!

ديشينه داش ازدين، ايله تورپاق...
 شعر ده درديني يازمادى، افسوس!
 سنى بو دنيادا ييليرم آنجاق
 مير اورهك ياشاتدى، بيرده كه ناموس!..

۴

اعتبار بويودى كچديكجه زمان،
 يوخسول آناسينا اولدى بير كومك.
 او سكيز ياشيندان ايشله يوب هر آن،
 آتاسى هييت تك قازاندى چورهك...

اونى دا كامينا چكدى كارخانا...
 اوشاقدا ئوزگه بير استعداد واردى!
 صاحبكار دورت الله ساريلىدى اونا،
 لاکن، بخش ايتديكى سويوق مزاردى!

او كورپه اوره گى دويوردى بونى،
 آنجاق نيله سين كه، آتاسى آجدر.
 بيله در شاهلارين حكمتى، قانونى:
 انسان ئوز اكديكى شيه محتاجدر!

چورهك!.. انسانلارين حيات ديله گى!..
 اودر ايلر بويى باشلاردا گزىل...
 وحشى حيوانلارين هر گون يديكى
 اوتلار دا، چاتماير اونلارا بعضاً!

چورهك! - او تبريزين گوزهل نعمتى
 تبريزين ئوزيني زندانا سالىدى،
 دولاشدى كاروانلا هر مملكتى،
 ايلر سوراغيني اوزاقدان آلدى...

اعتبار چوره کچین دوزدی هر درده،
دیدى: - یازیق آنام وقتسيز سولماسین!
یاشادی عمرینی دوشونجه لرده:
— آنام داشقاسینا کنیز اولماسین!..

باخوب آتاسینین ناخیشلارینا،
او دا دیله دوشن ناخیشلار ووردی.
دوش گردی زمانین سرت قیشلارینا...
بیر اوشاق قلبینده بو نه غروردی!

او هر بار ماغیندا بیر گل توخودی،
خالیلار کاروانلا تهرانا گیتدی.
قلبین سوزینی ساپا اوخودی،
الیندن نه چیخدی، ایرانا گیتدی!.

یوخ، یوخ!.. هر خالیسی اولدی بیر بایراق،
اوردا استقبالین خوش سسی واردی!
کیم باخما قلبینده دوغاندی مراق،
اوردا آنا یوردین نفسی واردی!

ایل - اوبا ایشیتدی اونین سسینی،
قالخدی انتقاملا آياغا داغلار!
آخوب داشدان - داشا، ترانه سسینی
اونین خوش سسینه قوشدی بولاقلار!..

ایران دا ایشیتدی، آنلادی بونی،
اونی کارخانه دن آندیلاز چوله.
لاکن او گور سسن نه اولدوغینی
سرای قورخوسیندان سالمادی دیله.

جیریلدی اللرده هر گوزل خالی،
گویاکه، بونینلا ایشی اولدی تمام.
کیچیک اعتبارین بویوک آمالی
شاهین باشی اوسته سسندی مدام!

مسئله!.. سائكه ايلديريم
چاخدي ظلمتلرده گورولتيلارلا!
ساوالان داغيندا هر بير سيلديريم
بو سسه هاي ويردي ينه وقارلا!

اعتبار قالديسا ايشميسيز، چوره گسيز،
ينه ده اميدله باخدي صباحا.
آلدي ئوز اوغلييني قوينونا تبريز،
سويله دي: - سون قوياق فريادا، آها!..

من اوني تبريزده گوردگيم زمان
ايگيرمي باشيندا قورخماز جواندي.
اونينلا بير اولديم او يرده هر آن،
ار تميز اوره كي و مهر باندی!..

او ايندي شعرلر پازيردي آز - آز،
ينه ده ينيلمز، جسور عصيانكار...
ايللرين قلبيدي ائينده كي ساز،
هر تيله بير اميد، بير گوزدل بهار!..

افسوس كه، بير يرده چوخ قالماديق بيز،
دوغما قارداشيمدان بيز آيريلديم من،
لاكن آيريلماي اورد كاريميز،
بيز اصلا دونمه ديك امليميزدن!..

هله پاديمدار، آيدين بير سحر،
دونيرديم تبريزدن باكويلا ساري.
او باخدي اوزومه قليمينه قهر،
دولاندي بوينوما اوزون قوللاري.

- «هارايا گيديرسن تئك قويوب سني؟»
ايله ييل باشيندا چاخدي بير شيمشك...
دوشونديم ياد ائده قالان وطني،
سينمه ده اود دوتدي، آليشي اوره ن!..

- غم یمه، قارداشیم! - دیدیم من اونا، -
عزیز دوت وطنی، خلقین آدینی!
گیتسه ده یادگار ویریرم سانا
لهنینین «دولت و انقلاب» ینی!..

او آلدی کتابی... من دوشدیم یولا...
یوللار باشندان - باشا گلدی، چیچکدی!..
گیتدیکجه باخیردیم هی ساغا، سولا،
یوخ اونلار گل دگل، بیر صاف اوره کدی!..

تمیز بیر ایمانلا ووردی او اورهك
دیدى: - «قوی یانماسین اودلاردا تبریز!
چاخسادا ایلدیریم، قوپسادا كولك،
بیر اولسون سوزیمیز، مبارزه میز!..

من اونى گورمه دیم او گوندن برى،
دییرلر، مین جیلوه گوستردی دوران...
ساریلدی سلاحا آذر ایللری
ینه ده یوللاردا قاسیرغا، بوران...

چیرپیندی اوره کله آزادلیق دییه،
اوجالدى حق سسی دیموقراتلارین!
گونش قلنچ چکدی ظلمت گیجه یه،
ایگیدلر بیلینه قالدی آتالارین!

یاتمادی گیجه لر اردیبل، زنجان...
ینه دریا کیمی قاینادی تبریز!..
وبردی فدائیلر جبهه لرده جان،
املر مقدس، وجدانلار تمیز!..

دییرلر، اوزمان بیزیم اعتبار
بو بولک بیر دسته یه باشچیلیق ایتمش،
شاعر اوره گینده وفا، اعتبار،
دشمنلره قارشو دو گوشه گیتمش.

دییئرلر، آناسی گلپهار خالا
سویله دی: «گیت بالا، عشقین وار اولسون!
ایله ئوز سینه نی محکم بیر قالا،
دشمنین باشینا دنیا دار اولسون!..»

«گیت اوغول! دنیا دا گون گوره ک بیز ده،
گیت که، ایوبیمیزده اولما یاق دوستاق!
قوی ننگل قالماسین اوره گیمیزده،
بیرده چکیلمه سین سینه میزه داغ!..»

«گیت اوغول! ای منیم امید دیره گیم!
برک سور، بودر مه سین آلتیندا کی آت!
نانه تک اسسه ده بو گون اوره گیم،
صبح ایوبیمیزه قایت سلامت!..»

ئوبوب آناسینی او سورمش آتی،
گوزبنده ایلدیریم، اوره گینده کین،
قوجا مان تبریزین ایگید اولادی
گیتمشدر، ظفری ایدره ک یقین!..»

ستارخان مقدس بیر بایراق کیمی
اونین باشی اوسته گوروندی مدام.
او، دیدی - دایانوب اوجا داغ کیمی: -
- انتقام!.. انتقام! ینه انتقام!..»

اوردولار، قلنجلار، گلدی اوز - اوزه،
اوجالدی «وورا» سسی فدائیلرین.
هجوم کچدیه تهران تبریزه،
قولی گوجلای اولدی او دوغما برین!

تهران اوردوسینی چکدی قاباقدان...
باسیلماز حق دیبه ووران بیر اوردو!
اوجدیقجا بولوتلار، سوکولدی کهجه دان،
ایشیغا غرق اولدی آذری یوردی!..»

شاختالار ایچینده گولدی ایلک بهار،
آجدی سینه سینیی ایللره گونش!..
اونلارا عار دکل کیچه پاپاغلار،
بعضاً کول آلتیندا ساخلانیر آتش!

کندلی ده، فعله ده گلهرک جاناء،
سویله دی - وار اولسون تبریز، اردیل!
حیات و حق ویردی آذربایجانا
اون ایکی دیقابر قیرخ بشینجی ایل!..

اون ایکی دیقابر - سویله دی تورپاق،
اون ایکی دیقابر - دیدی هر انسان!..
اون ایکی دیقابر - گل آجدی هر داغ،
اون ایکی دیقابر - سیویندی انسان!

ویریلدی ئوزینه تبریزین دلی،
گیتدیلر مکتبه کورپه اوشاغلار...
یابیشدی کوتاندان کندلینین الی،
ینه جانا گلدی باغچالار، باغلار!..

آجدی هر قابونی غزیه، کتاب،
شعر بلبلی کیمیی گزدی ایللری...
ئوز کومک الینی ویردی انقلاب،
خزانین آغزیندان آلدی گللری!..

گللیهار خالا دا گیتدی زاوودا،
چکمدی نه پالتار، نه چورهک درد!..
بو بایرام گوینده سیویندی او دا،
زحمت باغچاسیندان میوه لر درد!..

دزگاهین دالینا کچوب اعتبار،
ینه سحر - سحر نغمه او خودی.
بو دفعه آدینی قویوب «ایلک بهار»،
بیر اوزون یله نلی خالی تو خودی!..

بعضاً دا قابويه چكوب آتيني
او گزدي كندلري بير فدائي تك.
گوردى كجه كندلنن خوش حياتيني،
كو كسينده سيويندى، دوگوندى اورهك!...

افسوس! بو قورغيني تيز يخدې دوران!
گوشين اوزونى بولوتلار آلدې...
قورد كيمي ديشيني قيجادى ايران،
ينه اورتالغا ئولوم - قان سالدې!..

ينه آمريكان، ينه انگليس
گيردى اوره كلره فتنه كار كيمي.
قوام ديدىكلى او قوجا ابليس
آلدې او يرلرى بوران، قار كيمي!...

ينه قابولارى دوگدى احتياج،
كسيلمى ديللرى ديموقراتلارين!
اوشاق دا، بويوك ده كوچه لرده آج...
داغيلمى ايللرى ديموقراتلارين!..

ايگيد فدائيلر چكىلدى دارا،
زندنانلار چوخالدى گوبه لك كيمي!
تبريزين قليبينه وورولدى يارا.
اسدى قارا گونلر بير كولك كيمي!..

آيريلمى دوست - دوستدان، قارداش - قارداشدان...
جلادلار سون قويدى مين عزيز جانا!
او شاهلار دنياسى تا ازل باشدان،
قلنجلا حكم ايتمش آذربايجانا!..

ايلك بهار گونشى سوندى تبريزين!
اوف، نه در آرازين اوزونده كى ياس!
اقبالى ترسينه دوندى تبريزين...
توكولن او قانلار عوضميز قالمازا!

اودر، اعتبار دا کونول همدیم،
 اوگوندن دوشمشدر سویوق زندانا.
 باشیمدان آشمشدر کدریم، غمیم،
 نیله ییم، اللریم چاتماییر اونا!..

سانکه جانلی دگل... سولغون بیرخیال...
 چیرینیر الینده، قولیندا زنجیر.
 زمانین قلبی داش، دیلی اولدی لال،
 ئوز آنا یوردیندا او قالمش اسیر!..

دوگور پنجره نی آرا بیر کولک،
 او دوستاق ایللرین مصیبتیدر!
 وطن ئوز اوغلیندان ایسته بیر کومک،
 او بویوک بیر خلقین محبتیدر!..

اعتبار آیاغا دورور بیر آنلیق،
 قاریشیر کولکه زنجیرین سسی.
 اونین گوزلرینه چوکور قارائلیق
 داش اولوب کوكسینده قالیر نفسی...!

نه جاندا طاقت وار، نه قولدا دوتار،
 دورت دیوار ایچینده یانیر بدنی...
 دولاشیر یوللاری ینه بوران، قار،
 او دویور قوللاری سینمش وطنی...!

اعتبار دوشونیر... غضبه کولک
 سویوق اللریله دوگور قاپونی...
 محو اولوب گیتسینمی بویوک بیر دیلهك؟
 یاخود آزانلیغین امید ساینی

ارتجاع قیرسنمی بارماقلاریندا؟
 یوخ، یوخ! دور ای کولک! دایان ای بوران!
 قوی بیزیم ایللرین دوداقلاریندا
 قالوب بور اولماسین آزادلیق بیر آن!..

قوى ينة تېرىزىن صىقتى گولسىن،
ينه فدا ئېلىر قالخسىن آياغا!
ظفر گوگلىرىندىن ايشىق توگولسىن،
بىر بهار گونشى قونسىن تورپاغا!

قالخسىن دىموقراتلار ينة حق دىيە،
گولسىن گوزەل گونلر!.. گولسىن استىقبال!..
قوووشاق كماللا بىز گلەجگە،
امللر اولماسىن قورى بىر خيال!..

اعتبار دوشونىر بو منوال ايله،
اونى ئوز قوبىنونا آلىر آزادلىق...
دائىم گوزەلدىكى بىر وصال ايله
اودا آرزوسىنا يىتىشىر آرتىق...

نە گوزەل سعادەت!.. فقط بو زمان،
بىر آغرى دولاشىر اونىن جانىندا.
بورويور اوستىنى قارا بىر دومان،
بوراتلار، ساختالار گزىر قانىندا...

اون گوندر يىمەش بىر پارچا چورەك...
ھەرلەنمىز باشىنا ىر دە، دىواردا.
آجىندىن كوكسىندە سوكولىر اورەك،
اوزولىر بدننى چىرىپىنتىلاردا...

چورەك اىستەسىنمى او، قاپوچىدان؟
بلكە او وجدانسىز انصافا گلدى!
يىلە بىر ظەمەدە دوزەرمى انسان؟
آجى سىزىلتىلار ياتدى، يوكسلىدى

اونىن اوزەرىندە بىر ايلان كىمى!..
يوخ، يوخ!.. من يىھرم تورپاغى، داشى،
سونوب گىدەرم دە بىر طوفان كىمى؛
گىرك اگىلەمەسىن خەلقىمىن باشى!..

او دا قوام کیمی بیر یکه باشدر!
ایچدیگی گوز یاشی، یدیگی اورهك...
او حقه دشمندر، ظلمه یولداشدر،
عدالت حکمینی تیز ویرسین گرک!..

او عذاب ایچینده اوزانیر یره،
شاختا ایلان کیمی گزیر اورتادا...
اونا دشمن گلیر قاپو، پنجره،
اودلار ئولکه سینده حسرتدر اودا!..

او یانا ییلمه ییر... فکر، خیالات
آلوب پنجه سینه آپاریر اونی.
سورهك ان قدیم زمانلارا آت،
گزیر سیاح کیمی آنا یوردینی...

او باخیر... ئوینده اودلار.. طوفانلار...
آلمشدر دوزلری مین درد... مین قادا...
اوینا ییر هوادا اوخلار، قالخانلار
ایکیدلر وطنی ویرمه ییر یادا!..

قارالیر بولوتدا قوجا باز داغی
قونمش قارتال کیمی کوکسینه بابک!..
آتالارین ییلیدر اونین اویلاغی،
گیدیر دشمن اوسته، گوزینده شمشک.

گلیر دالغا-دالغا عرب اوردوسی،
ضربه لر آلتیندا چکیلیر ینه...
نیجه بهار چاغی داشوب گلن سو
قاییدیر گلنده داغین اوستینه!..

اولسادا خیانت، قالخسادا عصیان،
خطائی حکم ایدیر بویوک ایرانا!..
اودر ظلمتلره ایشیقلا یایان،
ویردی ئوز دیلینی آذربایجانا!

او دبیر: بیرلشسین گنجه-اردبیل،
وطن باشدان-باشا لاله زار اولسون!
قالماسین اوره کده انتظار، نسکل،
باغچالار گل آچسین، ایلک بهار اولسون!

بیر الینده قلنج، بیرینده کتاب،
تورپاغا دگمه بیر آتینین نالی...
بو مقصد اوغروندا چکسه ده عذاب،
اونا قوت ویریر بویوک آمالی!..

کوردستان داغلاری اوچالمش گوگه،
کیمدر داشدان-داشا گزن او پلنگ،
وار اولسون آزادلیق، عدالت دییه،
او کیمدر، هوادا اوینادیر تفنگ؟

او کیمدر، قوش سالیر گوگدن نهره سی؟
دشمنی آپاریر دیشینده بوز آت؟
بیر دفعه قی چکوب هوی-هوی دیمه سی،
نیچه بگ ئولدوریر، نیچه ده سالدات!..

او قاچاق نبیدر! قیزمش نرکیمی،
دشمنه بللیدر دعوادا حالی،
اونین آرخاسی وار قوچ هجر کیمی.
شهرتی دوتماییر بوتون محالی!

اعتبار بونلاری سالدیقجا یادا
ایله بیل یانینا بیر اوردو گلیر.
یوخ، یوخ!.. تک دگلم-دبیر-دنیا
کومگه ئوز خلقی، ئوز یوردی گلیر!..

آچیلیر زندانین قاپوسی بیردن،
اونین ساجلاریندا دولاشیر بیر ال...
- سیخیلما جان بالا، غمدن، کدردن،
سن منیم اوغلومسان هامودان اول!..

اعتبار باشینی قالدیریر همن:
— دی، کیمن، ای خیال؟ اوزونی گوسترا..
— سنینه بیر اولدوم جیهلرده من،
سن ظفر چالاندا، من چالیدیم ظفر...

سن یارا آلاندا یاندی اوره گیم.
— منیم که، دوستلاریم ئولدی دعوا؛
اونلاری هر زمان آندی اوره گیم،
اونلارین روحیسن بلکه هوادا؟..

سنی آند ویریرم، دی گوریم، کیمن؟..
— من سنین قلبینده دوتمشام قرار..
دشمنین اوستینه آت چاپاندا سن،
ییلیردیم، قولوندا منیم گوجیم وار!..

سنی قورخوتماسین اصلا ئولوم، قان،
مین عذاب چکشم دنیاا منده!
لاکن تیر — تیر اسیر قارشیمدا ایران،
تیریزین قوینوندان سسیم گلنده!..

منیمده زنداندا آغاردی باشیم،
اون ایل اوره گیمی ییدیم چورهك تك...
ینهده خلق اولدی آرخام، یولداشیم،
ینهده قلبیمده گولدی گلهجك!..

— نه ایستی بیر نفس!.. نه بویوک هنر!..
گونشمی گوج ویریر منیم جانیم؟!
بلکهده دوغمشدر آیدین بیر سحر؟
بلکه پیشهوری گلش یانیم؟!..

بوخ، ممکن دگلدر... بوخ، ئولمه‌دیم من،
تیریزدن گیتسه‌ده، دنیاا قالدیم!
اولدیم عمریم بویی شاهلارا دوشمن،
ینهده داغلاردا یورد — یووا سالدیم!..

بعضاً طوفان اولدیم، بعضاً یاغیش، قار،
سحرده، آخشام دا گزدیم تبریزی...
ینه اوره گیمده محبت، ایلقار،
آزادلیق دییه رک سسله دیم سیزی...

بعضاً ده داغلارا چوکنده دومان،
اولوب بیر ایلدیرم داغیتدیم اونی...
دیدیم، آچیق اولسون گوگلر هر زمان،
فلاکت آلماسین آنا یوردینی!

بعضاً ده گوگلره گلنده بولوت،
اولدوم پنجره نده سسله نن کولک...
قلبینی سیخماسن دییه بو سکوت،
زندانی اوستیمده گزدیم خیال تک!..

- جان آتا! رحم ایله، گوستر ئوزینی،
آل منی قوینونا ئوز اللرینه!
جیر آت بو پرده نی! گوریم اوزونی،
یاراما مرهم قوی امللرینه!

بیر ایلدر ئولدوریر منی بو زندان،
- الیمه، آلنیما اود باسدی اونلار!..
گوزله دیم، گوزله دیم آچیلما دی دان،
قلیمی داشلارا ووردی طوفانلار!..

سرهنک، ئولوم ایله قورخودیر منی،
بو سحر آللین ده گلمشدی بورا.
یادلارا ویرمه رم، - دیدیم - وطنی،
قورخاقلیق یاراشیر آنجاق قولدورا!..

- آفرین!.. ایله یسه گور، تانی منی...
آندی پرده سیننی اوزوندن بهار.
باخینجا تانیدی پشه ورینی؛
ینه همین باخیش، همینکی وقار!..

- آتا!.. عزیز آتا!.. ای آتش ديللی!
بيلسه نيز نه قدر بختيار اولديم!
- «قالماسين ديهه رك قلبين ننگللی،
من سنه هر يرده، هر آن ير اولديم!..»

دييرسن، اليمه اود باسدی دشمن،
منيمسه سينه مه داغ چکدی اونلار!..
ينه دو گوشلره آتيلديم هم،
قاينادی ايچيمده سونميز عمانلار!..

ايشيت سوزلريمی: پايژدا باغبان
آتاراق تخمی باسدیرير يره.
سونرا ئوز آتيني سوردیکجه زمان،
او يردن باش آلوب قالخير گوگلره...

بیزيمده آرزوميز اوره کده قلماز...
گوربرم بورغونسان... اوزانوب دينجل...
منده گيتمه ليم... کيچه جک بير آز،
سحر آچيلاجاق!..» - آمان، گيتمه، گل.

دانش، سوزلرينی ايشيديم ينه!..
- يوخ، يوخ... گيتمه ليم گوزينه قربان.
دينله، قوی سون سوزيم بو اولسون سنه:
سن اصلا اليني اوزمه خلقيندن!..

منده او تورپاق اولدی هوادار...
بونا آند ايچيرم ئوز وجدانيملا!..
بیزه سندن قالمش وفاء، اعتبار...
آزادليق ديملن او سلطانيملا.

بير گون حضورينا گلرم منده!..
او آجوب قابونی گيتديگی زمان،
چولدن ايچرييه شاختا گلنده،
اعتبار ديكسينوب دوردی يوخودان...

گوردی نه او واردر، نه او شیرین سوز،
تیکلمش اوزونه ایکی قانلی گوز...

۶

- هانی، بولشه ویکین ویردیگی کتاب؟..
- سیزه سون سوزلریم بلیدر منجه...
- دوشون، یاخشی دوشون!.. - بیر اولار جواب...
- عناد یاراشارمی سنین تک گنجه؟!

سنی خوشبختلیگه چاغیر ایران!
- بو عناد دگلدر، محترم سرهنک...
ایراندر کونلومی ایله بن ویران،
ایراندر باشیمدا چاخان او شمشک!...

- دی، کتاب هاردادر؟ - ایلین قلبینده،
اونی نه توپ یخار، نه قلنج کسر!
- یانا جاق اودلاردا بیل که، قلبین ده،
سوزین دوغروسینی دیمه سن اگر!!..

- ازلدن آدینیز اولمش جاناوار،
ایلیمه - اوباما دوشمنسینیز سیز!..
- گورورم باشیندا ئوز که هوا وار
اینان، ئوله جگسن یورد سیز، وطنسیز.

آنان گل بهار دا اولاجاق سورگون...
دیوب، بیر پایروس یاندبردی آغا.
آرتیق پنجره ده بویانمشدی گون،
اعتبار گوزینی دیکدی اوزاغا...

آه، ندر او گنجین فکر بندن کچن؟
ندر اوره گینی داغیدان اونین؟
ینه خیالینی دوتدی دومان، چن،
ینه جان ملکینی آلدی بیر طاعون...

ینه گوزلرینده جانلاندی آنا...
دولانیر اوتاغی فیورال کولگی...
کیم بیلیر، هاردادر؟ نه اولمش اونا؟
آچمادان سولدیمی یوخسا دیله گی؟

اوتاقدا نه سس وار، نه اوجاق یانیر، -
نه ده قایناماییر گموش ساماوار...
نه ده سفره سینده قازان بوغلانیر،
یازیغین باشیندا نه فلاکت وار؟..

بلکه ئوز اوغلونا قیز گزیر آرواد؟
سویله ییر، منیم ده قوی نوم اولسون؟..
ایندیدن اوشاغا او آختاریر آد،
ایوبنده نه غصه، نه ده غم اولسون...

بس هانی؟ هارایا گیتمشدر یازیق؟
یا بلکه زندانا دوشمشدر او دا؟
امیدی قالماش هیچ نهیه آرتیق،
بلکه ده ئوزینی آتمشدر اودا؟

اعتبار دوشونیر... اوف، یازیق آنا!
نیچین آد قویدیلار سنه گلبهار؟..
دنیا گوزلرینده دوندی زندانا،
سن بهار ایچینده کورمه دین بهار!..

آنان بیر لذتمی دویدی بو آددا،
سنی، قیزیم، دبیوب ئویدیگی زمان؟
او نیجه؟ گولدیمی باری حیاتدا؟
یوخسا چینار قدی اولدی بیر کمان؟

اونا دا بنفشه دیدی آناسی!..
افسوس که، سله دی قان - یاش ایچینده!..
بو گوزهل آدلارین وارمی معناسی؟
قالدینیز یاقوت تک بیر داش ایچینده!..

یوخ، یوخ!.. - بو آدلاردا بیر عالم وارد!
آنالار دایما صباحا باخدی.

دیدیلر هر قیشمین سونی بهارد.
هر انسان امیدله آغ گونه چیخدی!..

اعتبار دوشونیر... سرهنک دایانمش،
باخیر بیر سواللا وحشی گوزلری...
اونینسا، قلبینده بیر دنیا یانمش،
دونوب دوداغیندا قالمش سوزلری.

- نیچین فکره گیتدین؟.. - دوشوندیم که، هن
قلنجیم قینینا گیرمه یه جکدر.
گیج - تیز چکیله جک بو دومان، بو چن،
ألیمیمز سورگونلر گورمه یه جکدر!..

- بو آنجاق خیالدر... یوخسول بیر خیال...
هله ئولمه میشیک بو دنیا دا ییز!
بیزیمدر دیدیگن شانلی استقبال،
بیزه بیر آرخادر بویوک انگلیس!

بیرده آمریکا!.. او قادر تورپاق!..
- یاخشی گورونسه ده، او فلاکتدر!..
تیز سولور بوداقدان قوپان بیر یارپاق...
- بیلیرم، بو سیزده کهنه عادتدر...

- بونی بولشه ویکر اویدورور بالنیز!
- بوتون تاریخینیز بیلهدر افسوس...
سوندی گؤگلرده کی او آی، او اولدوز.
ایرانی ایتدینیز ایرانه جاسوس!..

- ینده ایراندر وطنین سنین!..
- یوخ، منیم وطنیم آذربایجاندر!..
یانسا دا الینده بو گون دشمنین،
حیاتیم - وارلیغیم اونا قرباندر!..

او یرین باشقادر شهرتی، آدی،
باشقادر قوینوندا میسه ده، داغ دا...
مین جور میوه سی وار - بیر دگل، دادی،
چیچک یوخ، قلیبمدر آچان هر باغدا!..

- بس ایران؟ بس تهران؟ نه سویله بیرسن
یاراماذا!... - دایانین، حرصه نمه مین سیز!
چوخ ایران دییه رک ئوگونسن ده سن،
ایرانی بازار دا ساتیر انگلیس!

بیلیرم، دوللاردر دیل ویرن سیزه،
آیاغین بوردادر: باشین لوندوندا!
زمان باخمایاندا سوزلرینیزه،
اولورسان مین یرده، مین جوره دوندا!..

- چیخما اندازدن کناره، آلچاق!..
بیردن تاپانچایا ال آتدی سرهنگ...
- سیزین امیدینیز بوندادر آنجاق،
اما که تولکیدن گورمه دیم پلنگ...

- هر حالدا الیمده اسیرسن ینه!
- قوی دوران اوتانمین بو گردیشیندن!
توللا تاپانچانی، یاراشماز سنه،
زنداندا اولسام دا فدائیم من!..

- چوخ گوزله!.. زحمتیم هدرمش دیمک،
صبح دار آغاجی گوزله بیر سنی!..
اعتبار سرهنگه دیدی گوله رک:
- اصلا قورخوتما بیر ئولوم - قان منی!..

اوزاقدا دگلدر بویوک آزادلیق...
- باخاریق! - باخاریق!... تیز چیخدی سرهنگ،
ینه ده زندانی آلدی قاراللیق،
گوگلرین اوزونه پرده چکهرک...
۱۲۲

دمیر بارماقلیق‌دان باخدی اعتبار،
باخدی اوزاقداکی ایولره ساری،
اوینادی ایچینده بیر دلی روزگار..
— آنامی سون دفعه گوره‌یدیم باری!..

لاکن، او بیلمه‌بیر حسرتله بو آن
آنا دا چیرپینیر بیر آز اوزاقدا،
اونین داقدینی بوکمشدر زمان،
او دوزه‌ن دردلره دوزمزدی داغدا!

اونین دا زنداندا یانیر بدنی،
یانیر: — عزیز بالام، هارداسان دییه؟
هارداسان؟ سون دفعه گل ئویم سنی... —
دییه‌رک اینله‌بیر... ظلمت گیجه‌یه.

بو سسلر یانیلیر بیر ایلدیریم تک،
فقط ایشیتمه‌بیر بونلاری زندان!
آنا ئوز یوردیندان سورگون گیده‌جک،
افقده سوکولوب آغاراندا دان!..

۷

تبریز، گوزهل تبریز اویانیر ینه،
اویانیر یارالی بیر آسلان کیمی!
او نه‌در بیغیلش یولین اوستینه؟
ینه داغ‌لانیلر بیر عمان کیمی؟

خیر بیر خبرمی گلدی شهره؟
ناغیلمی دانیشیر ینه‌ده درویش؟
یوخسا سون قویولدی غمه، کدره،
سالیندی آتیندان او قانلی گردش؟

یا بلکه آجیندان ئولیر بیر قاری؟
انسانلار بیغیلش ایتسینلر کومک؟
ایللر اونوتماش او قایدالاری،
چوره‌کسیر ئوله‌نه ویریرلر چوره‌ک!..

یا، وطن حقینده یوردسیر، وطنسیر
بیر جناب، نطقار سویله بیر ینه؟
یوخسا داغ باشینی آلدی، دومان، سیس،
ینه اوردو گلدی خلقین اوستینه؟

یا بلکه تهراندان گلمش آغلار؟
ازدحام اونلاری پیشوازه دورمش؟
بس نیچون اوزلرده بیر اضطراب وار؟
ایله بیل اونلاری بیر شاختا وورمش؟!

بلی، ازدحامین بویوکدر دردی،
اونلار ئوز ایویندن اولونور سورگون...
خران باغچالاری هیچه دوندهردی،
تبریز گورمه مشدر بیله آغیر گون!

آژانلار دایانمش الینده سلاح،
ازدحام چالخانیر بیر هیجانلا...
اونلارین اوزونه گولمه بیر صباح،
گولمه بیر اولکی عهد - پیمانلا!...

گنیش میدانچادا اویناییر بوران،
غضبله گوگلره ساوورور قاری.
دونور اوشاقلارین داماریندا قان،
کولک قامچیلاییر آج انسانلاری!..

اونلار اعتبارا ایله بیر ودا ع...
سینمش بایراق کیمی ساللاییر گونش...
او ینه وقارلا دورمش هوادا،
دورمش اوره گینده، بیننده آتش!..

ئونجه تانیمادی اوغلینی آنا...
گوردی آغ ساجلار وار چیگیننده اوزون...
او، سونرا دقتله باخدی اوغلونا،
دیدي: «چراغیدر امیدیمیزین!..»

«ئويون صفتىنە باخىم دويونجا!..»
دییوب او، قاباغا يېردى بىر آن.
— اولمازا! سويله يەرك ميدان بويونجا،
قىشقىردى دورت يردن، دورت نقر آزان...

قورتارين وقت كچير!.. — سسلندى سرهنك،
آنانين قلبىندە قالدى حسرتى.
پريشان ساجىندا اوينايان كولك،
يتىردى اوغلونا بو محبتى...

ازدحام دىنمەدى... دوزەلدى يولا،
اوبنايىر قامچىلار هوادا بعضاً.
آنا هر دم دونوب باخىردى دالا:
— سنى اوره گىمدە آپايرام من!

دېيردى اوغلونا... يوللار سويوق، قار...
يالنيز اعتباردر قالان يېرىندە.
تېرىزىن دردى تىك بىر آغىرلىق وار
اونلارين بو آغىر يېرىلرېندە!..

ازدحام اوزاقدا... آرخادا تېرىز...
دوگور قاپولارى حدتله كولك...
قارا بولوتلاردا بوراخاراق ايز،
چكىر قلنجىنى گوكگرده شمشك!..

بعضاًدە داغلاردا آچوب بىر بايراق،
افقدن — افقە اوچور ايلديرىم!
سانكه آزادلىقدان او ويرىپ سوراق،
بورونىر ايشىغا هر بىر سىلديرىم!..

بوطوفان ايچىندن باخىر اعتبار،
او باخىر تېرىزه، قلبىندە غرور...
اونى يوكسكلره قالدېر دىقجا دار،
اوينە شەرە كشيكدە دورور!..

* **

کچدی اوگونلردن، کچدی بیر مدت،
او ینه هر گیکجه گلدی یانیم...
ینه آرامیزدا دوستلوق، محبت،
او بیر کونول کیمی گیردی جانیم!..

ایچه رم عمانی بیر قاشیقدا من...
نیله ییم، زندانا گوجیم چاتمادی!..
او وقتسینر گیتدیه منیم الیمدن،
ئولومی باشیمی هیچ آچالتمادی!

سن، ای گوزهل تبریز! محتشم شهر!
اوغلونی سینه نده ساخلا حرمتله!
قارائلیق گونگرده دوغاندا سحر،
سن اوننی دفن ایله بیر محبتله!

دروب قوجاق - قوجاق زنباق، قرقیل،
توکسینلر اوشاقلار قوی مزارینا.
قوی اونین قالماسین قلبینده نسکل،
قوووشسون وطنین ایلک بهارینا!

من اونین آدینا باغلادیم داستان،
قوی مندن تبریزه یادگار اولسون!
گزسین نغمه کیمی دیلدرده هر آن،
آزادلیق، سعادت خلقه یار اولسون!..

باکو - ۲۶ فیورال، ۱۹۴۸

حکایہ لری، خاطرہ لری

آزاد (حکایه)

«بیر ملتین شرافتی ایچون
لازم اولان شرط استقلالیتدر».

شیخ محمد خیابانی

حیاتین غریبه سرلری واردرد. من همیشه او حادثه‌نی خاطرلارکن،
«هنه معناسینی درک ایتمه‌دیگیمیز سرلر حیاند اچوخ - چوخدر»، - دیبه
دوشونیرم... من سر دیهرکن طبیعتین کشف اولنماش گیزلی قوه‌لرینه
اشاره ایتمیرم. بیزیم گونده‌لیک، عادی حیاتیمیزدا باش ویرن یوزلر و
مینلرله حادثه‌لری نظرده دوتورام. بو حادثه‌لر بزه چوخ زمان ساده و
طبیعی گورونیر. اونلاردا گیزلی بیر معنا آختارماق‌دا آدمین فکرینه
گلمیر. لاکن دریندن نظر سالدیقدا، بیز بو عادی و معلوم حادثه‌لرده ده
بویوک سرلر و بویوک معنالار تاپیریق!

آزاد منیم اوشاقلیق و گنجلیک یولدایم ایدی. بیر حیاطدا دوغولمش،
بیر حیاطدا بویوبوب مکتبه گیتیمیشدیک. گنجلیگیمیزین ده بویوک بیر قسمینی
بیر یرده کچیرمیشدیک. اوشاقلیقدا بیر - بیریمیزله یاخشی اوینادیغیمیز
کیمی، دالاشدیغیمیز زمانلاردا اولمشدی، لاکن بیله حاللار چوخ تیز
اونودلمشدی. چونکه بیز بیر ایوبین اوشاغی کیمی تربیه آلمش و بیر -
بیریمزه قارداش‌دان آرتیق انس باغلامشدیق. ایکیمیزده تقریباً عینی شرائطده
یاشادیغیمیز ایچون اونیم، من ده اونین خاصیتینی چوخ گوزل بیلیردیک.
مثلاً، اونین ساکت و لال - دینمزلیگی منیم نظریمده طبیعی بیر شی

ایدی. من بوندا هیچ بیر معنا کورمزدیم. داها آرتیق بو بودیکجه اونین بو خاصیتی منیم آجیغیما دا گلمگه باشلایردی. هردن قیزبشاند:

— آزاد، بیر حرکت گیل، دی، دانیش، گول، آغلا، — دیه یاخاسیندان دوتوردیم. — ئولی کیمی گوزلرینی یومورسان. سوز دانیشاندا بیلیمک اولمورکه، سوز آجیغیما گلیر، یوخسا خوشینا. دیلندن راضیسان، یا ناراضی... دیرسنسه بیر دیریلکینی بیلدیر، آی رحمتلیک اوغلی!..

منیم بو مذمتیمده اونا تاتیر ایتمزدی. کپیریکلرینی قالدیروب قاشلارینین آلتیندان منه باخار، ینه یا گوزلرینی یومار، یادا مجهول بیر نقطه یه دیکوب دوراردی.

چوخ غریبه درکه، بو خاصیت اوندا لاپ اوشاقلیقدان قالما بیر خا. صیت ایدی. منه ایله گلردی که، او آنا بطنیندن بو سو یوق دنیایه (او قیشدا دوغولمشدی) قدم قویدیقی زمان بيله سسینی چیخار. مامشدر. بوتون دوغولانلار قیشقیردقلاری حالدا، او — ایله بيله جه، لال دینمز دنیایه گلمشدر... قیشین سو یوغی دا 'ونی دیلندیرم بيلمه مشدر. حتی بیر دفعه یاری ظرافت، یاری گرچک آناسی سلیمه خانیمدان دو- غولاندا اونین آغلا یوب — آغلامادیغینی سوروشمشدیم. آرواد گولومسه یه رک ایله اونین باشینی سیغالامش و جواب ویرمه مشدی. یولداسلار آراسیندا چوخ وقت اونی آدی ایله چاغیرمازدیلار. «سکوتی» دییب دوراردیلار. حتی سونرادان تانیش اولانلار آدینین آزاد اولدیغینی دا بيلمزدیلر. سکوتی گلدی، سکوتی گیتدی دیه ردیلر. بو تصادفی سوزی ده سونرالار او ئوزی ایچون سجل سئچمشدی: آزاد سکوتی!

بعضاً منه ایله گلردی که، اونین اوزه رینده کی بولوت کچیردیگی آغیر گونلرین غباریدر. آخی او دنیایه گلدیگی زماندان خوش بیر گون گورمه مشدی. آجلیق، احتیاج، سو یوق اوتاق، تورپاق دوشمه یه سالنمش یرتیق حصیر... گوزینی آچدیغی گوندن گوردیگی بو ایدی. او دو- غولامشدان ایکی آی اول آناسی ئولمشدی. آناسی سلیمه خانم ابوده تک قالمشدی. چونکه او دا یتیم ایدی، اری ده... تبریزلیر دیمیشکن ایکسی ده لات — لوتین بیر ایدی. کیشینن ئولومیندن سونرا آرواد قابولارا دوشوب ایش آختارماغا مجبور اولمشدی. بیرینن ابو — ایشیگینی، بیرینن پالتارینی — یوبار، بیرینه یون چیرپاردی. آزادی دا ایله شهرین اربابلاریندان بیرینن ایوینده یون چیرپان زمان دوغمشدی. اوشاق اولاندان سونرا او بیر هفته بيله یورغان دوشکده راحت یاتا بيلمه مشدی. آجیندان

ءولمه مك ايچون دورت گونليك اوشاغى بهله گه بوكوب ينه قابولارا
 دوشمشدى. بو قاعده ايله بير قارين آج، بير قارين توخ او آزادي
 بوبوشمشدى. دناده يگانه اميد و حياتينين مقصدي او ايدى. اوندان
 عزيز، اوندان مهربان بير شيبى يوخ ايدى. سليمه خانم آزادي يالينز
 بير اوغول كيمي يوخ، همده دنبادا بير پناه، بير قوهوم، بير آتاه، بير
 قارداش كيمي ايسته ميردى. آزادا باخديقجا بوتون بو ناكم حسلر اونين
 اوره گينده باش قالديريردى. ياخشيجا ياديمدادر: بش - آلتى ياشيميز
 اولاندا هر آخشام سليمه خانم، ياتمامشدا قباق ييزه ناغيل دانيشاردى.
 اونين ناغيلارينا قولاق آسا - آسا بيزى يوخى آپاراردى. صباح ناغيلين
 مابعديني سوروشاردىق. او ينه باشدان باشلاردى. ينه بيزى يوخى آپاراردى.
 هر آخشام او منى قوجاغينا آلوب ديوارين او تانداكى آناما ويريردى.
 هر دم بير خيال، بير يوخى كيمي اونين ناغيللارى يادىما دوشير. آيرد
 ايده ييلميرم. بير ناغيلداكى حادثه نى او بير سيمله قاريديريرام. اما ينه ده
 بو خاطره منه چوخ شيرين و خوش گورونور... آرا - سيرا سليمه خانم
 ناغيلي كسر، ييزه لاي - لاي ديهه - ديهه حزين - حزين اوخوياردى... آمان
 دوستوم، بو سس ييزه نه قدر مهربان گورونردى!! اونين نوازشكار،
 مونس و آهنگله دولى ماهنيلارى ايندى ده هارادا ايسه قليبمين
 درنيليكارينده سسلنمكده در. اينديه قدر هيچ بير موسيقي، هيچ بير ماهنى
 اولار قدر روحيمى اوخشامامشدر. منه ايله گلر كه، او خيالات دنيا سيندا
 آلدېغيم بير لذت ايمش كه تكرارى هيچ بير زمان ممكن اولماياجا قدر...
 بعضاده او ناغيل يرينه، آنلاشيلماز گورون سوزلر سويلردى... من
 اونين گاه شكايتمديگينى، قارغشلار ياغديرديگينى، گاه دايكه ايسه يالوار-
 ديگينى، ايشيده ديم... لاکن او، بوتون بونلارى اوخويا - اوخويا، ماهنيلار
 ايچينده اريده - اريده آخار چاي شيريلتيسينى آنديران بير موسيقي
 ياراداردى... خياليميزى اونين سوزلرى يوخ، هارا ايسه اوزانوب گيدن
 حزين و آهنگدار سسى چكوب آپاراردى. ييز نه زمان يوخويا
 گيتديگيميزى ييلمزدك... بير دفعه عادى پاينز آخشاملاريندان بير سينده
 او ييزيم باشيميزى ديزى اوسته آلاراق ينه حزين - حزين اوخويور،
 سويله نير، ماهنيلار ديردى. يارباغى توکولمش آغاجلاردان، غريب
 و يواسيز قوشلاردان، آرخلارا دولمش خزلردن دانشير، تيز - تيز
 آزادين آدينسى چكوب، گاهدا اگيلوب اوزوندن ئوپوردى. من يوخويا
 گيتديكجه اونين اوزاقلاردان گلن سسينى ايشيده ديم. قولايماكسيك -
 كسيك سوزلر گليردى. «تک بالام، يووامين قوشى بالام، يوردومين داشى

بالام». آزاد ایسه ساکت - ساکت اویووردی. بویوبوب عقلیم بیر شی
 کسندنه من آزادین سلیمه خانم ایچون دوغرودان دا یگانه امید اولدیغینی
 آنلادیم... یوخ، من بوندان دا آرتیق بیر شی آنلادیم. من آنلادیم که،
 بو یازیق آروادین بوتون امید تیللری آزادین وارلیغینا باغلیدر. بونی آنلا-
 دیقدا، سونرادا تأسف ایتمکه باشلادیم. آزاددا سلیمه نین آرزو و امید
 ایتدیگی بیر حیاتی قوراجاق قابلیت گورمیردیم. لال - دینمز، قارا دینمز
 آزاد، بدبخت بیر آنانین آیاغینی قابولاردان کسوب اونا بیر تیکه چوره ک
 و بیر ایستی اوجاق دوزه لده ییله جکمیدر، دییه دوشوندیکده، فکریمده
 «یوخ» قرارینا گلیردیم. منجه او، حیات گردایندا آزاد ال - قول آچا-
 جاق قوه یه مالک دگلدی. اوندان یوز دفعه زیرکلرینی آج و سوسیز
 قویان اجتماعی حیات و محیطیمیزه باخیر، اونین قیرخ باشلی اژدهالارینی
 گوریر و سلیمه خانیمین حالینا قلباً یانیردیم. آزادی اودا جاقیدیلار...
 دیری - دیری ییه جکدیلر... اونین میدانان چیمخامی ایچون اوزاقلارا.
 دیمیرم، بیرجه گون تبریز بازارینا گیدوب قولونین اوسته ایکی جوراب
 آلماسی کفایت ایدی. منیم آزاددا تاپدیغم کیفیت بو ایدی... من اوندا
 باشقا بیر کیفیت، باشقا بیر معنا آختارمازدیم.
 ایکی ایل او منیمله بیر یرده مکتبه گیتدی. اورادا او هیچ کسه
 قوشولماز، تفسلرده بوتون اوشاقلار بیر-بیرینه اوبناشدیغی حالدا، او، بیر
 کونجده دوروب باخاردی. معلم اونا بیر سوال ویره رسه، قیپ-قیرمیزی
 اولاردی. لاپ یاخشی ییلدیگی بیر شبیی ییله سویله یه ییلزدی. دوققوز
 یاشی اولاندا آناسی اونى اوخودا ییلمه یوب مکتبدن آلدی. قونشولارین
 کومگی و یالوار-یاخارلا اونى تبریزین لیلوا محله سینده کیچیک بیردرزی
 شاگردلیگینه دوزه لتدی. ایللر گلوب کچدی، من اورتا مکتبی قورتار-
 دیم، او یریندن ترپنمه دی. بیر داش کیمی درزی دکايندا دوشوب
 قالدی... اونین درزی شاگردی اولماسی طبیعی که ییزیم علاقه میزی
 کسمه دی، عکسینه، بویودیکجه ییزیم انسیتیمیز داهادا آرتدی. حیات
 ییزی داهادا یاخینلاشدیردی. حیاتین حادثه لری منی حالتدن سالدیغی
 حالدا، او بو حادثه لره قارشی ساکت و لاقید گورونردی. هیچ بیر
 احتیاج، هیچ بیر درد اونین عادى حالینی پوزمازدی. بیر آخشام ایویمیز
 شام تاپماسایدی، من دینمکه باشلادیم. او بوتون گونی آج فالمش اولسا
 ییله، بیرکمه سوز دانیشمازدی... بونینلا ییله من ایستر شاد و ایستر
 غملى زمانلاریمدا، باشقا بیرسیله دانیشماق، صحبت ایتمکه احتیاج دویدیغم
 زمانلاردا، همیشه اونى آختاروب تاپاردیم. او منیم هر جور سوزیمه

دوزەردى، ئۆزى دە عىنى بىر. وضعيت، عىنى بىر ساكتليك ايله منه قولاق آساردى... ايستر ياخشى سوزلر دانىشىم، ايستر پىس، فرقى بوخ ايدى.

آجىقلى اولديغىم گونلردن بىرىسى يادىما دوشور. كرايه پولىنى گىجىكىدىردىگىمىز ايچون ارباب بىزى ايودن قوولاماقلا تەھدىد اېتمىشدى. پول بوخ ايدى. قازانماغا دا ايش تاپىلمىردى. كوچەلرى بوش-بوش گزىب يورولدىقدان سونرا آزادىن يانينا گىتتىم.

— آزاد، — دىدىم — درد اورە گىمى داغىدىر. آغلاماق اېستەيىرم، گوزلرىمدن ياش گلەيىر. بو نه گذران، بونه دىرلىكىدر، آزاد!.. ايشلەمگە ير بوخ، دانىشگاھدا اوخوماغا امكان بوخ، اوغورلىقىمى ايدىم، قارداش؟ اليم ساغ، قولېم ساغ، ئۆزىمدە داغ گوجى حس ايدىرم، من نەلر ايدە بىلىرم، ايلەمدن نه گلەم؟.. نه يە گوجىم چاتماز؟.. واللە اود درياسىنى يار، كيچ ديسەلر، كيچەرم. بس ايندى دە ايشلەمەيندە من نه زمان ايشلەيەجگم؟.. ھاراگىدىم، تريك خانەيەمى؟.. عمرىمىن بهارىنى الى فانوسلى قوناق آختاران ايولردەمى كچىرىم؟..

او نه ايسە تىكىردى. من سوزە باشلاياركن ال ساخلايوب آنى اولاراق اوزومە باخدى، يەنە ايكەنەسىنى گوتورەرك ئۆز ايشىنە مشغول اولدى. سوز بورا چانان كىمى، او ايكەنەسىنى يە قويوب ساكت نظرلرېنى منە چىيوردى.

— آزاد! — دىدىم — بىزىم ھەرمىزىن ايكىرمى دورت ياشىمىز وار. ايكىرمى دورت! كىم بىلىر، بلكەدە بىز عمرىمىزىن يارىسىنى آرتىق ياشامىشىق. بلكەدە چوخونى ياشامىشىق... بلكەدە لاپ بىر ايللىك عمرىمىز قالير! بو ايكىرمى دورت ايلدە بىز نه گورەمىشىك؟ بىزدن سوروشسالر كە، حيات نەدر، نه جواب ويە بىلەريك؟ بلى، حيات نه در، انسان عمرىنىن معناسى نەدر، نه ايچون انسان دنيايە گلير و بىر مدت سونرا بوخ اولور، ئولوب گىدىر، دىيەن بىر فكر سون گونلر منە راحتليك وبرمير! بىر ايل ويا بىر آي سونرا ئولە بىلەجگىمى تصور ايتىدىكە منى واهمە باسیر! حياتدا من نه گوردىم، نهايت نه قويوب گىدىرم؟ ئولن گونىن لاپ صاباحىسى بىزى اونوداجاقلار. بىر داش دا يونمامىشىق كە، اونا باخاندا بىزى خاطرلا-سىنلار. بىزىم ايچون حيات نه دن عبارت اولمشدر؟ ادراكسىز اوشاقلىق دورىندن سونرا باشلانان آجلىق، احتياج و آواره چىلىكدن باشقا بىز نه گورەمىشىك؟.. منە ايله گلير كە، بىر قوشىن، بىر قارىشقانن حياتنى بىزىمكىندن داھا فايдалى، داھا عقللیدر... بىز ھىچ بىر شى گوزلەمەدن،

هی - چ نیرشی آرزو ایتمه دن، مقصد سیز، غایه سیز بو گونی
 صباح ایله میشیک. سحر بوتون حیوانلار یو خودان دوران کیمی بیز ده
 دور میشیق... بوتون بو حیوانلار کیمی توپله میزدن چیخمش، آوارا -
 آوارا دولانوب گون باناندا ینه باتمیشیق و بو قاعده ایله گونلریمیزی
 کچیرمیشیک. بیر تیکه چوره ک، قیشدا بیر منقال کومور دردیندن باشقا
 هانسی بیر فکر، هانسی بیر امل قلیمیمیزی دو گوندیرمشدو؟ مگر حیات
 بودو؟.. یاشاشین غایه سی بودومی؟.. سن ایله بیلمه که، منی دانیشدیران
 پولسزلیق و یا آجلیقدو... یوخ، آزاد!.. فکریمه باشقا شیلر دولانیر.
 بیزیم بو فاسد محیطه باخیرام، اوره گیم بولانیر. صاحب منصبلریمیزی
 گوتور. اونلاردان بعضیلرینی من تانییرام. حتی معیشت و طرز تفکرلرینه ده
 آشنایم. اونلار یاشاشین معناسینی مگر بیزدن آرتیق قانمشلار؟.. گله جک
 نسللر هانسی عمل ایچون اونلاری ئولدیگدن بیر گون سونرا یاد ایده جکله؟
 تریاک و فاحشه لیگه رواج و یردیکلری ایچونمی؟.. بیر حیوانین حیاتی اونلارین
 حیاتیندان داها فایدالیدر. هیچ اولمازسا حیوانین بیر شیمیه خیری اولور.
 اونلار ایه بیر، یاتیر، ایشسزلیگدن شمشیر، توخلیققدان هار بلیق ایتمگه
 باشلاییر، خلقه مین جور اذیت و یریرلر. هیچ اولمازسا بیر تیکه چوره ک
 دردی بیزیم فکریمیزی مشغول ایدیر!.. اونلارین باشی نه ایله مشغولدر؟..
 جامعه میزده فاسد عمللر، پوزغون احتراصلار مگر اونلاردان چیخیمیر؟
 دوتاق که هر ایل اوتوز پوت دو گنین پلووینی، بش پوت یاغی،
 اون بش قویونی یدیلر، هر آی بیر خانیمین آغوشیندا گیجه لرینی سحر
 ایتدیلر. اون ایل، ایگیرمی ایل، اوتوز ایل عمرلرینی متمادی بو متوال
 ایله کچیردیلر، نه اولسون؟.. بیر سحر یوخیدان دوران کیمی ینه یمک
 ایسته یه جکله، هم ده بیزدن ده آرتیق بیر آج گوزلیلیکله ئوزلرینی
 پلووین اوستینه آتاجاقلار، بیر آرواد گوردیکده گوزلری حیوان گوزی
 کیمی یانا جاقدر... هیچ بیر زمان قارینلارینی توخ، احتراصلارینی سو یوش
 گورمه یه جکله. قازانجلاری دا خلقین نفرت و غضبی اولما جاقدر... حیات
 بوندانی عبارتدر؟! من که بیله حیاتی ایسته مزدیم. بیر ایش گورمک
 ایسته ییرم، آزاد! ایله بیر ایش که، بیزدن بش گون سونرا گلنلر ده
 اوندان بیر خیر گورسینلر. کنده گیده جگم، بیر اربابا نوکر اولوب
 باغبانلیق ایده جگم، هیچ اولمازسا آغاچ اکهرم، باغ سالارام، ئولندن
 بش ایل سونرا بیر خیر گوردرلر، آدیمی رحمتله چکرلر!..
 من بو قدر دانیشدیم، آزاد هیچ دوداقلارینی دا ترپتمه دی، گوز-
 لرینی بیر نقطه یه دیکوب دوردی. من اونین هیچ بیر زمان، هیچ بیر

شی آنلامایاجاغی بیر عالمدن دانیشدیغیمی گمان ایتدیم. منه ایله گلدی که، او عمرینده بیر دفعهده بیله مسئلهلر حقینده دوشونمه مشدر. حتی بو فکرلر اونا تعجبلی گورونور. بلکه مندن آجیغی دا گلیر. منی ناخوش و یا خود خوددین حساب ایدیر. پاپاغیمی گوتوروب دکاندان چیخماق ایسته دیم. او یریندن ترنپمه دی. من اونین اوزونه باخدیم:

— دنیادا سن اولماسایدین، من چوخدان ئوزیمی ئولديرمشدیم! — دیدیم — چونکه سنه باخیرام، مننده فایداسیزلاری وار، دییه تسکینلیک تاپیرام. یازیق، مین یازیق، بیزه باخوب اولادلاریم وار دییه وطنه! یازیق بو گل کیمی آذربایجان تورپاغینا که، اوستینده سن و من گزیریک. او ییزدن نه خیر گوردی؟ هانسی شهرینی آباد ایتدیک؟ هانسی کارخانه لری یاراتدیق، هانسی ماشینلاری قایردیق؟ بو تورپاق باشقالارینین الینده اولسایدی، هر قاریشین مین قیزیلا دگیشمزدی. بورادا بیر جنت دوزله دردیله که، اوستینده کی هر وطنداش سنین بیر اربابیندان خوش و عالی حیات کچیره ردی. بلی، عزیزیم آزاد سکوتی، سن. بیر مزار کیمی سوساندا، من سوزیمی دییه جگم!.. بیزیم حیاتیمن بیر قارا غروشا دگمز! چونکه بیزجه حیات یمکدن، یاتماقدان، ینه یمکدن و یاتماقدان عبارتدر. بیز، ئولوم قابومیزی دوگن گونه کیمی بیله یاشایاجاغیق... بیز ئولمک ایچون یاشاییریق. یاشاماق ایچون ئولن انسانلاردان خبرسینیک!.. بونا گورده جنازه مین قبره چاتماش بیزی اونوداجاقلار. سنی دده، منی دده، بیزیم تانیش و دوستلاریمیزی دا! یوخ، بلکه سنی بیر یاد ایدن تاپیلدی... دییه جکلر که، درزی آزاد یاخشی یاما ق سالاردی، الله رحمت ایله سین!

ئوزیمی دکاندان کوچیه آتارکن اونین سسینی ایشیتدیم:

— فردا، فردا!..

جواب ویرمه یوب چیخوب گیتدیم. بیر آز که چدیکدن سونرا بو حر کیمین پشیمانچیلیغینی چکمه که باشلادیم. «من بو یازیقی نیه اینجیتدیم، اونین تقصیری نه در؟ بیر کونولی که تیکه بیلمه یه جکسن، نیه یخیرسان؟» دییه دوشوندیم. گون باتوب قاش قارالانا قدر کوجه لری دولاندیم. شیلریمیزی حیاطه آتیمش گوره جگم فکريله ایوه. قایتدیم. آنام آستانادا اوتوروب منی گوزله بیردی.

— نه وار آنا، هله اربابین آدامی گلمه یوب که؟!

— گلمیشدی اوغول!..

— نه دیدی؟

— نه دیمه جگ، پولینی آلوب گیتدی.

— پولی هارادان تاپدین، آنا؟

— نیجه هارادان تاپدیم، اوغول!... آزاد گتیردی. دیدی که، سن

ویرمسن!

من بارماغیمی دیشله دیم. آنامین قولیندان دوتوب ایچری آپاردیم. سونرا آزادلا گوروشدیکده تشکر ایتدیم. کیچن کوبود رفتاریم ایچون عذر ایسته دیم. او هیج بیر سوز دیمه دی، گوزلرینی بیر نقطه یه دیکوب دوردی.

بیر آی سونرا من آنامی دا کنده گیتمگه راضی سالدیم. سلیمه خانم و آزادلا حلاللاشیب تبریزدن آیریلدیق.

* * *

تام بش ایل من آزادی گورمه دیم. نه او کنده گلدی، نه ده من تبریزه گیتدیم. بونا باخمی اراق تبریزه سفر ایده نلر واسطه سیله اوندان خبر دوتیر و ئوزیمدن ده اونا خبر چاتدیریردیم. بو بش ایله چوخ سولار آخمش، چوخ احوالاتلار باش ویرمشدی... جهان حربی باشلامش، رضا شاه تخت تاجدان ال چکه رک ایرانلی ترک ایتمش، پولیس، ژاندارم و آغزی یللی مرتجعلرین ظلمی خیلی آزالمش، مختلف حزبلر، اتحادیه لر میدانا چیخمشدی... آذربایجانین ایستر شهر و ایستره کندلرینده جماعت حرکته گلمشدی: اجلاسار، میتینغلردن باشقا، ایولرده، حیاطلرده ده آزادلیقدان، یاخشی یاشاشدان، علمدن، آنا دلبنددن دانشیردیلا. نهایت، ۱۹۴۵ نجی ایلین سنتیابر آیینین ۳ ده آذربایجان دیموقراتلارینین دیقلاراسیونی انتشار تاپدی. تیز بیر مدته ییزیم کنده ده دیموقرات تشکیلاتی یاراندی. من ده باشقا یولداشلاریم کیمی توده دن دیموقراتا کچدیم. تیزلیکله منی کندی میزده کی دیموقرات تشکیلاتینین صدری سه چدیلر. من گونلریمین نه جور گلوب کچدیگینی بیلیمیردیم. ییز آذربایجان افقرلینده ایشیقلی بیر گونش دوغدیغینی حس ایدیردک... بو گونش هامونین قلبینی بویوک بیر امید ایله دولدیریدی. حادثه لر ده چوخ شدله انکشاف ایدیردی. بیر نیجه آی سونرا ییز کنده میتینغ کچیروب آذربایجان خاق قونغرهمینه نماینده سه چدیک. نماینده لر ایچینده من ده وار ایدیم.

نویابر آیینین ۱۸ ده ییز تبریزه گلدیک. من تبریزی نه قدر دگیشمش گوردیم! کوچه لرده غیری عادی بیر جانلیق و حرکت

واردی. آزادی گوره جگم دیبه اوره گیم دوگونیردی. ایله بیرنجی گون
کهنه حیاطیمیزه گیتدیم. سلیمه خانیمی گوردیم. آلنیمدان ئوپدی، آنامی
خبر آلدی، آغلادی... آزادی سوروشدیم...

— تبریزده یوخدر، — دیدی — زنجانا گیدوب، دیمو قرات دوزه لثمگه
گوندریلر. آخی ایندی اودا دیمو قراتدر. من ده دیمو قرات اولمشام،
اوغول! اللهه توکل... دیبرلرکه، گرک آذربایجانا آزادلیق آلاق...
هامویا ایش و برهك، هامونین چوره گی اولسون. اوشاقلار ئوز دایلمیزده
اوخوسین، خوشیما گلدی. گیتدیم، یازیلدیم. ایندی ده حوضه میزده
جلسه اولاجاق، گل اوتور سنه بیر استکان چای ویریم، سونرا
گیده رم.

من سیوینج، حیرت و تعجیبیمی گیزلره بیلمه بهرك:
— ساغ اول، سلیمه خالا، — دیدیم — گیت جلسه به، گجیمکه.
تأسف که، آزادی گوره بیلمه دیم. مندن اونا سلام دیبه رسن...
— دیبه رم، اوغلوم. دیبه رم. سن ده گجه نی هیچ یرده قالما،
ایویمیزه گل، گوزله به جگم، گل ها!... — دیوب گیتدی.

من درین بیر فکر ایچینده — مرکزی قومیتیه قایتدیم. اورادا
منه تبریزه کوچمگی، مرکزی قومیتین تعلیماتچسی اولماغی تکلیف
ایندیلر. خاق قونفره سی قورتاران کیمی، من کنده قایتدیم. بیر مدت
سونرا تشکیلاتین ایشلرینی تحویل ویردیم. آنامی گوتوروب تبریزه
کوچدیم. ینه ده کهنه ایویمیزی کرایه ایتدیک. آنام باشقا یره گیتمک
ایسته مدی. — اولدن ئوگره نمشم، سلیمه خانم دا اورادادر، — دیدی.
من ده راضی اولدیم. سلیمه خانم ییزیم گلیشیمیزدن چوخ سیویندی. —
آزادین اینی سیزدن آلیرام، — دیوب آغلادی. آنام تسکینلیک
ویردی:

— نه اولاجاق، — دیدی — انشالله تیزلیکه آزاد دا قایداری، بیر ایش،
بیر تیکه چورهك صاحبی اولار. ایولندیره رسن، سن ده اییرچکینین آغ
وقتینده بیر گون گوره رسن...

— نه بیلیم، دیبرلرکه زنجان طرفده قاریشیقلیقدیر، ذوالفقاری قان — قان
دیبر. باشینا آدام یعوب دیمو قراتلارلا ووروشیر. بورادا من سوزه
قاریشدیم:

— قورخما، سلیمه خالا! ذوالفقاری زاد بیر غلط ایله به بیلمز. بیر
خلق که آزادلیق ایچون آباغا دوردی، اونی یاتیرماق آسان ایش
دگل...!

- تېرېزه كوچىدىن سونرا ايشىدىن باشىم آچىلمىدى. گىجەلىرى دە
 مەركىزى قومىتەدە ايشىلەيمىدىك. مەجلىس و دولتىن ايشىنى تەرتىبە سالىر،
 كىندىلەردە دىموقراى تەشكىلاتلارنى مەكەم بىر قاعدە و نظام اوستىندە
 قورماق تەدبىرلىرى توگىرىدىك. او كونا بىزدە تەصورە گەلەن روج
 يوكسىكلىگى واردى. ايله بىلەكە، قورەلمىز دە بىرە مەن آرتەشىدى.
 يورولماق بىلەيمىدىك. ايشىلەرنى بوشىدىن زامانىدا زىندانن پەس خىرلەر
 گەلەردى. بىر ياندان ذوالفقارى، بىر ياندان دا تەران مەتەلەرى و رسمى
 دولەت ادارەلىرى اورادا جور بە جور غەسادلار تورەدىرلەر، دىموقراىلار
 ئولدىرەر، آياقلارنى ناللايمەر، آيلەلارنى اودلى دەمەر باسىردىلەر. آذر-
 بايجانن هر طرفىدىن ناراضى و مەرتەجە غەسەرلەر ذوالفقارىنن باشىنا توپلا-
 نەردى. بىلە بىر زاماندا مەركىزى قومىتە بىر نەچچە يولداشلىمىزى زىندان
 گونەرمەگى قارارە آلدى. گونەرىلەرنىن اىچىندە مەن دە وار ايدىم. مەن
 تەرىزدەن چىخماش سەلمە خالا بە باش چەكەمگى ئوزىمە بورج بىلەيم.
 او، آزادە سلام گونەردى. بىر جەت جوراب، بىرە يون شەرف بوگوب
 وەردى، - سوبوقدەر، اونا تەمەر، - دىدى. مەن اونى آناما، آنامىدا اونا
 تەشەردىم. هر اىكەسىمە - اورەك - دەرەك وىروب يولا دوشدىم. ساباجىسى
 گونى بىز زىندان چاتىدىق. شەر دىموقراىلارنىن اىلەندە ايدى. ذوالفقارى
 نەچچە گون اول شەردن چىخوب قانچەشىدى. باشىنا يەغىغى آدامارلا
 جەنوب طرفە كى كىندىلەردە تەررور يارادىر، زىندان هجوم اىتمەگە حاضەر-
 لاشىردى. اونىن بوشىكرىنى پوزماق اىچون زىجانن يىلى دىموقراى
 حەكومتى فەداىلەردن بىر نەچچە - دىستە جەنوبە گونەرمەشىدى. آزادىن بوشى
 دىستەلەردن بىرىنە باشچىلىق اىتەدىگىنى مەن زىنداندا ئوگەندىم. دوشەرىسى،
 نەچچە ايلەن بىرى آيرىلدىغىم و هەلە دە فەكرىمە ساكت، حەسەن درجەدە
 ملايم كىمى جانلارنان آزادى چوخ گورەك اىستەيمىردىم. اونىن اىندى
 نە حالدا اولدىغىنى، نەلەر دوشوندىگىنى، نە جور دىگىشىدىگىنى تەصور
 اىتمەگە چالەشمىردىم. لەكن آيدىن بىر قارارە گەلە بىلەيمىردىم. او بىرى
 طرفەن دە كەنە بىر يولداش، بىر قارداش كىمى اونى كوناوم اىستەيمىردى.
 ايله بوشى زمان زىندان خەبەر گەلدىكە، ذوالفقارى ايله فەداىلەرنىن اىلك
 دىستەسى «خ» كەندىنن ياخىنلىغىندا قارشىلاشماشلار. آزجا آتەشمادان
 سونرا ذوالفقارى كەندە گەرمەش و اطرافى مەكەملەتمەشدر. فەداىلەر دىستەسى
 كەندى دوزەت طرفەن مەحصەرەبە آلمەشدر. بوشىدەنن باشچىسى آزاد ايدى.
 چوخ گرگەن و مەسئولىتى بىر وەسىت يارانمەشىدى. بىز فەداىلەرنى
 مەطلق غەلبەسىنى تەمىن اىتمەگى و مەمەن قەدر آز تەلفات وىرمەگى دوشۇ-

نوردېك. همين گېجه نې بيز زنجاندان چيخديق و آتشمانيښ شدتلي زمانينده گلوب آزادين دسته سینه چاتديق. آزاد فدائيلري اوزون مدت كندين اطرافيندا آچمقلىقدا، سويوق هوا داساخلاماغيښ چتمنليگيښ گوره رك دورت طرفدن كنده هيچوما كچمشدى. برك آتيشما گيدير و فدائيلرين بير قسمي آرتيق كندين ايچينه گيرمكه باشلايير ديلار. ذوالفقاري ديه سن كندى راحتجه ويرمك ايسته ميردى. اونلار جدى مقاومت گوستريرديلر. لاكلن فدائيلرين تضيقى گيتديكجه آرتيردى. قاش قارالانا ياخين شرق طرفدن آزاد ئوزى قباقد اولماقلا فدائيلر كنده دولوشدیلار. بو زمان ذوالفقاري آغير تلفاتدان سونرا بير نيچه نفر ايله كندين غرب طرفيندن قويوب قاچدى و ارادان چيخدى. بيز همين ووروشما د آزادين يارا- لاندیغى رينى آلدیق. من تيز ئوزيمى اونا چانديرماغا چاليمدیم. بو منيم بشى ايلك آيريليقدان سونرا اونينلا ايلك و سون گوروشوم اولدى... اونى كند اولوپندن بيريسينده بير فرشين اوسته اوزانمشدیلار. باشمين آلتيندا ديق واردى. چوخاسيني اوستينه سالمش، بش آچيلان توفنگيني يانينا قويومشدیلار. اونين اطرافيندا حلقه وورمش فدائيلردن كيميسى اوتورمش، كيميسى امزه منتظر دورمشدى. من ايچرى گيرن كيمي اونين اوزونه باخديم. صفى آغارمش حالدا گوزلرينى يوممش و سسيزجه اوزانمشدى. من ياواش آزدىملارلا اونين باشى اوستينه كلدیم، ديز چوكوب الينى اليمه آلدیم، آلتيندان ئويدیم:

— آزاد، سنه نه اولوب؟

او حيرت و تلاشلا گوزلرينى آچدى، اوزومه باخدى. بوتون سيماسى غريبه بير تبسمله ايشيقلاندى. مهربانليقلا باشيني ديزيمين اوستينه قويوب:

— بو ساعت سنى دوشونيرديم، — ديدى — ياخشى گلدين. يوخسا بو دنيادان اوره گيى نسگيللى كيده چكدیم.

— نه دانمشيرسان، آزاد، قارداشيم! — ديدیم — بيز هله تازه جه ياشا- ماغا باشلاييريقي. دنيادان گيتمك نه در، بو نه سوزدر سن آغزينا گتيريرسن. سنه نه اولوب، هارادان يارالانميسان؟

او، ايله ساغ چيگنمين آلتيني كوستردى. گولله قباقدان دگوب دالدا چيخمشدى. گورونير جگرلرينى زده لمشدى. من اونا تسكينليك وبرمك ايستر كن او سوزيمى كسدى:

— بونلارا احتياج يوخدر، — ديدى — من ئوليرم، آرتيق آياقلاريمين سوبودىغيني حس ايديرم. سوزيمى كسمه، من ياخشى قولاق آس، من

دانشماق ایسته بیرم. یادیندارمی، فردا، بش ایل اول تبریزده درزی دکاتیندا سن مندن « نه ایچون یاشایریق، حیاتین معناسی نه در؟ » دییه سورمشدین. اوندان من سنه جواب ویرمهش، سوسمشدیم، سن ایسه منیم بو شیلری تانمادیغیمی گمان ایدهرک آجیقلا نوب گیتمشدین، یادیندارمی؟ لاکن او زمان من ده سنین کیمی دوشونیردیم. من دوشونیردیم که، حیاتیمیزین معناسی وطنیمیزین سعادتین ایچون چالشماقدیر. اما او زمان من دانشا بیلیمه مشدیم. چونکه دانشماقدان بیر معنا یوخ ایدی، ایندی ایسه سنه دیرم، قازداشیم فردا، سیزه دیرم قارداشلاریم (او، آزجا بویلا نوب فدائیلری گوزدن کچیردی)، بلی، سیزه دیرم. بیزیم هامیمیزین سعادتین باخ بو آلچاق داخمالارین آزادلیغیندا، بو دوغما یوردین، بو آنا تورپاغین استقلالیتینده در. یره قویمایین او توفنگلری که اونلاری بو دوغما تورپاق سیزه تاپشیرمشدر. بیز زمان بو اوغلان، مقصد سیز، آمال سیز کچن حیاتین حیوان حیاتین آدلانیرمشدی. بو سوزلرده کی بویوک معنا حیاتین معناسیدر. بلی، حیوان کیمی یاشاماق ایسته مه یئرلرک و وطنلرین اولادی اولسونلار. من ئولیرم، فردا، اما من یاشاماق ایچون ئولیرم. ئولمک ایچون یاشایانلارین دوری قورتاردی، بوندان سونرا زمان بیزیمدر، یاشاماق ایچون ئولمگه حاضر اولانلاریندر!...

او، آزجا دایانوب اودغوندی، نیندن آهسته آهسته دوام ایتدی:
 - آنا یوردیم، دوغما آذربایجان، منی باغیشلا! سنه آز فائده ویردیم، آز یاشادیم، تیز ئولدیم! - دییوب قالخدی و فرشین اوجینی قالدیراراق تورپاغی ئوپدی.
 - ئوینیز، سجده قایلیم هامونیز بو تورپاغی ئوینیز! بیزیم زی و ابدی بشیکیمیز بودر!...

من اونی قوجا قایارق یرینه اوزاندردیم.
 - ساکت اول، آزاد، ئوزینی اوزمه، قارداشیم! - دیدیم. ئوزیمده بیلیمدن گوزیمدن سوزولن یاش دانه لری اونین آلتینا دوشدی. او، کییریکلرینی قالدیریب گوزیمه باخدی و ینه ده گولومسه دی:
 - بودر حیاتین معناسی! - دیدی - دورمه ده صلاح یولداشلاریم، باشیمین اوستینده مسلک قارداشیم، یانیمدا وطنین آزادلیغی ایچون قالدیریلیمش سلاح... بو، شرفلی بیر ئولومدر، فردا! عزیز قارداشلاریم، منیم قبریمنی اوجا بیر یرده قازار سینیز! ایله یرده قازار سینیز که اورادان آذربایجانین گنیش چوللری، دوری چیلاری، گللی چمنلری و باغلاری گوروسن. ایله یرده قازار سینیز که قبریمن اوستینه چیخان آدامین نظربنده گنیش

افقلىر آچىلسين. همده او يري بويوك بير يول كناريندا سئچرسينيز. قوی گلهجگين آزاد نسلرينين آياق سسی قبردهده اولسا قولاقلاريما چاتسين، بلکه اونلاردا يیزی رحمتله ياد ايتديلر. ايله درمی فردا!...

من آرتيق ئوزیمی ساخلایا بيلمه يهرك آغلایا - آغلایا:

- بوخ، آزاد، گلهجك نسللرين ياشاماسی ايچون ئولنلر ابدی حیات قازانیرلار! - دیدیم.

آلینا خفیف بير ترگکنده او گوزلرینی بير داهامنه طرف چيويردی: - آنامی ئوپ، ئولديگیمی اونا سويله مه، يازيقدر! - دیدی و ابدی اولاراق گوزلرینی يومدی.

من غيری اختياری آياغا دورديم. اوزلرينده سرت بير افاده، گوزلری غضبه يانان فدائيلره باخديم.

- قارداشلاريم، گلين سلاخلاريمیزی اورده گيميزه باسوب اونين پاك روجی قارشيسيندا آند ايچك! آند ايچك كه ئولوم يیزی آذربايجانين سعادتى يوليندان، بويوك آماليميز يوليندان دوندهره بيلمز! ياديميزدا ساخلایا كه اونين هنه سويوماش قانی يیزی اتقاما چاغيرير، آزادليق يوليندا مرد دورماغا چاغيرير. ذوالفقاريلره ئولوم! خائىلره لعنت! عشق اولسون قهرمانلار! خلقيں يارالی قلبينى آنجاق اونلار ساغالدا بيلر! آزادليق بايراغینی اوجالارا قالدیرا بيلرلر! ياشاسين آزادليق!..

فدائيلر بير سسله:

- ياشاسين آزادليق! - ديهه قيشقيرديلار و توفنگلرینی هوايه قالدیر-

ديلار.

بیر اونى، ئوز وصيتينه گوره اوجا بير پرده باسدیردق. بو ير تبريز ايله زنجانی بيرلشدیرن بوبوك يولى قوينينا آلمش، تبريز گنديگيدز. اونين ان اوجا تپه سينده کی تنها قبرين اوستينده دوران آدامين نظرلرينده گنیش افقلىر آچيلير، اورادان آذربايجانين هم جنوب، همده شمال سا حهلری گورونور...

بیر نيچه گون سونرا من تبريزه قاينديم. سليمه خالا آزادين منيمله گلمه ديگینی گوردیکده ناراحت اولدی. من اونين وصيتينه عمل ايندهرك

ئولومىنى ئاسىندان گىزلىتىدىم. زىنجاندا بىر كەشغول اولدىغىنا، ايشىنى قورتاران
كىمى مطلق گەلەجگىنە ايناندىردىم.
سلىمە خانم ايندى دە اونا جوراب توخوپور، ياخشى خورەك يىشىرنە
اونى ياد ايدوب دورور، صبر ايله يولنى گوزلەيىر...
آزادىن حياتى و ئولومى گوزلرىم ئوينىدە جانلاندىقچا حياتىن غرىبە
سرلرىنى و درىن معنالىرىنى مەنە خاطرلادىر...

محببتين وار اولسون

ماي آينين ۵ نده تيريز خصوصي بير هييجان كچيريردى... او،
 اوستينه شبنم چيلنمش بير غنچه كيمي كدرلى و گوزل ايدى. او، هجران
 قاباغى عاشقيله گوروشه حاضرلانش بير گلين كيمي بزهكلى و دردللى ايدى...
 او، بهار كيمي آل - الوان گيىنمشدى، چونكه اورهك دوستى و محبو-
 مينين الينى بير داهاسيخاچاقدى. اونين گوزلرينده درونى بير غصهين
 بولوتلارى دا گورونيردى، چونكه او، ابدى آزادلىق و سعادتين مژدهسينى
 گنيرمش بير دوستدان، بير سرداشدان آيرىلاچاق ايدى. هله ماي آينين ۴ نده
 تيريز كوچهلرينده رنگارنگ خاليار آسيلمىشى. تيريز قيز و قادىنلارينين
 اينجه الليله توخونمش بو خاليار اونلارين احساساتلا دولى اورهكلرينين
 بير مجسمه سيدر. سيز بو خاليارلار ابدى طراوتله گولومسەين ناخشلاريندا
 بويوك بير خلقيى فاجعه و سيوينجلرينى اوخويا يىلرسينز... اونين هر رنگى
 و هر ساپى مين عشق و مين حسرتين شاهيدير...

جامعه ده ده، معيشته ده مستثنا بير نزاكت و صداقته عادت ايتمش
 تيريزلير ان گوزل خاليارلارنى كوچهلرده، دكانلارين و ايولرين قابو-
 لاريندا آسمشلار. اونلار ساده و تميز بير قلب ايله نجات و محبت دولى
 بير اورهكله دوستلارلارنى يولا سالماغا حاضرلاشمشلار. ماين ۴ ي گيجەسى
 يوزلرله تيريز جوانلارى و قيزلارى ياتمايوب اورهكلرينين دوگوتيسينه
 قولاق آسيريديلار...

گيجە ساعت ايكيده بيز ستارخان خيابانيندا فايونچولارا، آچيق دكانلارا
 و كوچه ده گزيشن انسانلارا راست گلديك.

ديمك اولاركه، بوتون تيريز ايولرينى بورومش آغاجلارين آراسيندان
 اونلارداكى ايليكتريك لامپالارينين ايشيقلارى گورونير، شهر ياتا ييلمە بير.
 مينلرله انسانلار تأسف و هييجانلا صباحكى گونه حاضرلاشيرلار. صباح

قیزیل اوردو حصه‌لری تبریزی ترک ایده‌جکدر. تبریزی دوستلاریمیز: -
دوغرودانمی گیدیرسینیز؟ - دییه گولومسه‌بیر و گوزلرینین یاشلارینی
سیلیرلر.

- بیز سیزه لو قدر آلیشدیق، ایله انسیت تاپدیق که آیریلیق محال
گورونیر! س‌دییه بیر دوست منه مراجعت ایدیر.

کهنه مشروطه انقلابلاریندا اشتراك ایتمش قوجا بیر خلق خادمی دیر:
- سیز بیزه آزادلیق گتیردینیز، هر اوره کده مین بیر امید چراغی
یاندیردینیز. ساغیلا گیدین، اوره‌کیمیز و محبتیمیز سیزله‌در!

قان و اوردک قارداشلاریمیزین بیزه، بیزیم دوتک و اوردومیزا اولان
بو مقدس و سونسوز محبتی اوره‌کلریمیزی رفته گتیریر و تشکر حسیله
دولدورور.

ماین ۵ نده بیز هیچ بیرزمان اونودولمایاجاق بیر منظره‌نین شاهی
اولدق. س‌حر تیزدن دورماغا ئوگرنمش تبریزلیلر بوگون دها تیز
قالخمشلار. تبریز کوچه‌لری آداملارلا قایناشیر، دسته - دسته انسانلار
بایراقلارلا مرکزی ستارخان خیابانینا و ملی مجلس میدانینا طرف آخیشیر-
لار. هر طرفده فدائی و نظامی قوشون نفرلری انتظامی قوروپور، فعله‌لر،
اصنافلار، مکتبیلر دسته - دسته قیزیل اوردو ایله وداغلاشماق ایچون
گلیرلر. قیزیل اوردو دسته‌لرینین باشینا گلر، چیچکلر سه‌پیلیر. ملی
مجلس میدانیندا بو بوک بیر میتینگ باشلانیر. میتینگده چیخیش ایدنلر قیزیل
اوردونین قهرمانلیغیندان، وطنپرورلیگیندن دانیشیرلار. اونی مظلوم خلقلرین
پناهی و امیدی حساب ایدیرلر.

- دنیانین هر یرینده قیزیل اوردو آزادلق و سعادت رمزیدر. چوخ
اوردولار یولا سالمش آغ ساجلی آذربایجان تورپاغی یالنیز قیزیل
اوردودان انسانیت و قارداشلیق گوردی. بیله بیر قوشونی تریه ایتمش
انسانلارا عشق اولسون!

قیزیل اوردو نفرلرینین اخلاق و تمیز معنویاتی جنوبی آذربایجانلی
قارداشلاریمیزی و باجیلاریمیزی دها آرتیق حیران ایتمشدر. ایله بیر
مجلس، ایله بیر یغینجاق و عائله اولماز که قیزیل اوردونین بو عالی
نجاتیندن دانیشیلماسین.

- بو حسن اخلاق و نجاتده بیر اوردو بیز گورمه‌میشیک. قیزیل
اوردو دوغریدان دا له‌نین اخلاقینا و افکارینا لایق بیر اوردودر!
قیزیل اوردونین عظمتلی تاتق دسته‌لری گلوب خطابت کورسی-
سینین قاباغیندان کچیرکن «اورا!» سسلری میدانی بوروبور. تاتقیچیلار.

ریمیزین باشینا گلرلر آنیرلار. تاق دوگو شچیلریندن بیرى دوغما
آذربایجان دلینده:

— یاشاسین دیمو قرات آذربایجان! — دییه قیشقیریر.
تبریزلیر اونین شعارینی گورو لتی و سیوینجه قارشیلایرلار. ناطقردن
بیری دییر:

— قیزیل اوردو جسماً یزدن آیریلیر سادا، روحاً یزیمله در، هیچ
بیر قوه ییزی بیر— بیر میزدن آیرا بیلمز!..

او، فارسجا بیر بیت اوخویور. بو بیتده دیلبر که، هرگاه اوره کلریمیز
بیر اولسا، سن یمنه ده گیتسه ن منیم یانیمدا سان. یوخ اگر اوره کلریمیز
آیری اولسا، سن یانیمدا اولسان دا منه یمنده کیندن اوزاقسان...

بوتون جنوبی آذربایجانلیلار بو حسلرایله یاشایرلار. اونلار اوره کدن
و بویوک بیر عشقله قیزیل اوردونی سیومشلر. میتینغدن سونرا ستارخان
خیابانیندا بیر انسان دریاسی عمله گلیر. بو انسان دریاسی ایچیندن چیخماغا
چالیشان و ایکی سوویت ژنرالینی آپاران بیر ماشینا اوچ نفر چادرالی
قادین یاخیلا شیر. اونلاردان بیرى تیره ن الی ایله ماشینین قابوسینی
آجوب باشینی ایچری سالییر و ژنرالین الیندن دوتور:

— گیتمه یین، هارا گیدیر سینیز؟! بیز سیزدن آیرلا بیلمه ریک! —
دییه او آغلاییر.

ژنرال اونین الینی سخیر و گولومسه به ریک:

— اوزاق گیتمیریک، آرازین او تاینداق. هارا گیتسه ک، عشقیمیز و
اوره گیمیز سیز یئله در! — دییر.

ماشینی احاطه ایتمش آداملاردان کیم ایسه قیشقیریر:

— گورو م آرازی دییندن قوروسین!
اضطراب، هیجان و آرزولاری افاده ایدن بوتون گوردیکلریمی
سایماقدان قلم عاجزدر. آنجاق اونى دییه بیلهرم که، بیز تبریزلی دوستلاریمیز-
دان هیچ بیر زمان اونوتمایاجایمیز بیر محبت، صداقت و صمیمیت
گوردیک. آنلار: «عشق قارشیلایلی اولار» دیمشلر. بیزیم اونلارا
اولان محبت و عشقمیزدن دانیشماغا احتیاج وارمی؟ هارا گیتسه ک
خاطره لری اوره گیمیزده یاشایاجا قدر.

ایندی تبریزده ده بهاردر... لاکن تبریز بهارینین تصویره گلمز بیر
گوزه‌للیگی وار، بادام و اریک آغاجلارینین گللی بیر-بیرینه قاریشمشدن.
هر یانا عطر یایان بو گللر بیر سعادتن خبر ویریر. آرزومیز بودر که،
تبریزلی دوستلار، باغلارینیز حزان گورمه‌سین، سعادتییز ابدی اولسون!
چونکه سیز خزانسین بیر بهار، ابدی بیر سعادته لایق‌سینیز.

گوزهل دوست

بیز سندن آیریلاندا یانلق داغین اوستینده ایلدیریملار چاخیردی. بادام آعاجلاری آغ پالتارینی یاشیل اطلاس ایله عوض ایتمشدی. چهرائی شفتالی گللی باغلاری بزه مشدی. گوزهل دوست، من سنی تبریزین بهارینا تاپشیردیم. من سنی دسته - دسته کچن فدائیلرین نغمه سینی دینله ی گوردیم. سن دالغین ایدین. بلکه ده بو، آیریلیق آخشامینین غریبلیکیندن دوغان بیر حس ایدی. گوزهل دوست، من سنی یالقیز قویوب گلمه دیم. من سنی ایلیق بیرمای سحرینین شفقارینه تاپشیردیم. بیز بوتون گونی سنینه برابر گزدیک، تبریزین باشی اوزه رینده تاریخین قاراولی کیمی دوران قلعه یه باخدیق. ارك قلعه سینه باخدیق. بوتون تبریزی بیرده تازه دن سیر ایتدیک. سن گوزلرینی گوزومه دیکه رك نه دنسه بیر آز جدی، بیر آرزو شوخ ادا ایله «سبز آغلايانا اوخشامیر سینیز، سبز دایما گولور سینیز» - دیدین و گوزلرینین یاشینی سیلدین. گوزهل دوست، منیم قهقهه لریم آرخاسیندا گیزلنن هیچ قیریقلاریمی، تبسم لریمین ئورتدیگی گوز یاشلاریمی گورمه دینمی؟

من آنجاق سندن دگل، کوچه لرینده سحر نغمه لری سسله نن یاشی قوجا، قلبی جوان تبریزدن دگل، مونس خاطره لریمین یوواسمندان آیریلدیم. سن منه بیر حسرت یادگار ویردین که .اونی قلییمده ساخلا بیرام. من خاطره لریمی ظریف بللور بیر گلدان کیمی احتیاطلا، بوترن وارلیغیم، قلبیم، روحیم تیره به رك وطنه گتیردیم. من باکونین ایشیقلی گچه لرینده سنی - تبریزی خاطرلایلام. گوزهل دوست، من ایندی بو خاطره لرین ملال و غرور دوغوران رایحه لری ایله یاشایم.

گوزل دوست، منیم قلییمده کی امید فدانلاری سولما مشدر. منیم املیم، آرزوم، نادینج بیر اوشاق کیمی دایما چرپینان قلبیم بو امیدیمین کورپه یارپاقلارینا ایشیق ویریر. گوزل دوست، یادیندامی، گوزلریمه باخراق مندن سوروشدین: بیرده گوروشه جگیکمی؟ من سنه جواب ویردیم: گور تبریزین نه گوزل بهاری وار. قاراقوشلار دا یوواسینا دونمشدر. گوزل دوست، بیز ینه گوروشه جگیک. قوی آیلا، ایللر ییزیم عزمیمیزین قاباغیندا قوجال سین. قوی عشقیمیزین قدرتی تاریخلره مثال اولسون.

من سندن گوله - گوله آیریلدیم. من بو آیریلیغین ابدیتینه اینانسایدیم، سندن آیریلمازدیم، منیم قلبیمه آخان گوز یاشلارینی سن گورمه دین. من اونلاری سندن گیزلتدیم. سن بو گوز یاشلارینی گورسه یدین، بلکه ده امیدینی ایتیره، ییزیم آیریلیغیمیزین ابدیتینه ایناناردین.

گوزل دوست، من اولدوز گوزلرینین ایشیقی ایله روحیمه چوکن قارائلیغی بوغدیم. من سنی اونودا بیلهرممی؟ سن منیم گولوشلریمین حرارتیندن ایسیندین، سن منی اونودا بیلرسنمی؟ بیز حزن بهار آخشامی آیریلدیق. یانق داغین اوستینده ایلدیریملار چاخیردی. هریر یاشیل اطلاسا بورونمشدی. سن دالغین - دالغین فدائی دسته لرینین نغمه سینی دینله ییردین. بو نغمه سپهری تبریزین هر طرفیندن گلیردی. ایله ییل داغلار، قبالار دا او قدر تلی نغمه نین سوزلرینی تکرار ایدیردی. فدائیلر اوخوبوردیلار: «همیشه لیک یاشا آذربایجان!»

گوزل دوست، سن یادگار ویردیین حسرتین دیلی منیم خاطره لریمی دیندیریر. قولا ق آس، اونلاردان بیرینی سنه دانیشیم. ساوالانین قارلی باشیندا آخشام قیزار تیلاری سونور. سرین بهار یلی آغاجلارین کورپه یارپاقلارینی اوخشیایر.

ایله ییل که، قوجا اردیلین کوچه لرینده سیرا - سیرا دوزولمش برق چراغلارینین ایشیقی کوکله عکس ایدیر، اورادا بیر - بیر اولدوزلار آلیشماغا باشلاایر.

کیم بیلیر، بو یرین هر قاریش توریاغیندا نه قدر آت دیرناغینین ایزی وار. کیم بیلیر، اوزاقلاردا، اساطیری بیر قهرمان سینه سی کیمی قاباران داغلارین دهره لرینده نه قدر ایگید نعره سی اریبوب گیتمشدر.

قرینه لر کچمش، سسلی - هارایلی گونلر تاریخ اولمش، انسان نسلی دونه - دونه بیر - بیرینی عوض ایتمشدر، بشر اوغلی دیرناقلار یله داش

قازياراق ئوز سعادتينى آرامشدر. حياتين چتين يوللاريندا اونين آياقلارى قابار باغلامش، زمانين امانسيزلىغى اونا مبارزه نين رمزىنى ئوگره تمشدر. بو گون بو ساكت بهار آخشامىنين يومشاق قارائليغىندا ياتان اردىيلين قلىبنده درين يير هيجان علامتلىرى دويولير. او، ئوز دوستلاريندان آيريلير.

قىزىل گل اولمايادى،
سارالوب سولمايادى،
يير آيرىلىق، يير ئولوم -
هيچ ييرى اولمايادى.

خلقين ياراتدىغى بو ئولمز مصراعلاردا يالئز فردى يير محبتين افاده. سىنى آراماق سهو اولاردى. بو كونول اضطرايينين يانئقلى افادهسى، بو- يوك يير حسين، درين يير محبتين، صاف يير دويغونين آيناسيدر. من بو سوزلىرى قوجا يير قادينين ديليندن ايشيتديم. بو يياتىنى بيلمەين آذر- بايجانلى آرتايلار. ييز سوزلىرى بشيك باشيندا آناميزدان ايشتمش، سفره چيخان آناميزدان ئوگره نمش، نشانلى يولنى گوزلهين گلىنلرين يانئقلى سسيندن دىنلەميشك، لاكن بو گون يتمش ياشلى يير قارينين، بو سوزلىرى تكرر ايدە - ايدە گوزلرينى اوزاقلارا دىكدىگىنى، بلكدە خيا- ليندا عمرين آغير ابللرينين كولكە سالوب دوماناتدىغى شيرين يير خا- طرهنى آرادىغىنى گورەندە منمەدە. كونلومدە يير حسرت دويغوسى، يير رقت، يير هجران آغرىسى باش قالدردى.

سوويت و ايران دولتلىرى آراسيندا باغلانمش مقالە يە اساساً اردىيلدە كى سوويت قوشونلارى ايرانى ترك ايندى. قىزىل دوگوش-چيلر دسته - دسته گيدير، ايكي يير، اوچ يير سرعتلى آددىملارلا ئوتوب كچيردىلر. آدينى بيلمەدىگىم و بلكدە يير داها هيچ يير زمان گورمىه جگىم او آنا، پالچىق ديوارلى، ايوبن قاباغىندا يير سوگود آغاجينا سويكە نوب دايانمش، حسرت دولى كموزلريله، كچن عسگرلره باخير، بو يياتىنين سوزلرينى تكرر ايدردى.

منيم اردىيل ايله تانىشلىغىم بيله يير آخشامدا اولدى.
دونكى آيدىن گوگلردن، گنىش افقلىردن، صاف و تمىز هوادان يير نشان قالمامشدى، دومان آغاجلارين آراسيندان، ايولرين اوستىندن، كو- چەلردن سورونوب كچير.

سحر ینجه آچیلمشدر. آنجاق اردیلین باش کوچه سی ساییز
بیر انسان کله سی ایله دولمشدر. ساعت دوققوز تامدا سوویت قوشونلاری
شهری ترک ایله چکدر. ساعت هله یدی دگل، بو قدر انسان - کیشی،
قادین، اوشاق، عورادان گلمشدر. بو آدمالار ایچینده اطراف کندلردن
۲۰ - ۳۰ کیلومترلیک یول کچوب گئلرده آز دگل.

اوج - دیرت کیلومترلیک کوچه نین هر ایکی طرفینده انساندان
دوار یارانمشدر. همده بو دیوار بیر نیمچه قات سیرالاناراق اورتا یول ایله
بنالارین - رایینداکی سه کینی تمام دوتمشدر. ایولرین پنجره لری گئیش -
گئیش آچیلماش، هر پنجره نین آچیفیندان ۸ - ۱۰ نفر قادین، اوشاق
و بویوک عورادان بیر مرقلا گوزلرینی اوردونین کیچه جگی یولا دیکمشدر.
آدمالار اوستینده بوش بیر یوخدر، کوچه نین هر ایکی طرفینده اولان
آغاجلار دا ایشیق آدام گئیرمشدر. هر طرف انسان، انسان، انساندر.
آدمالارین ایلنده نه ایسه بیر کاغذ پارچاسی وار. هر کس بو کیچیک
ورقه دن آغاجلار سیر، اوشاقلار بونی بیر - بیرینین الیندن قاپیر، بویوکر
اوخورک بیر سیر، گوتورورلر. چوخسی ورقه نی اوخودیقدا سونرا
سیر، اوزدن - اوزادی اونا باخیر، سونرا اونی ذی قیمت بیر خاطره کیمی
سایقه ایله برکب قولتوق جیبینه قویور. بو ورقه سوویت اوردو قو -
ماندانلیغین برای اهلینه مراجعتنامه سیدر. بو ورقه ده بویوک ستالینین شکلی
واردر، اوزرکه، انسانلار اوقیمتلی ورقه نی بو کوب اوره کلرینین اوستینه
قویورلار. آزادلیق دوغوسيله چیرینان قلبر بو عزیز شکلی توز اوستینده
ساخلاماق ایسته ییر.

بو آزادجاملی کوچه دن بیر آز کناردا، هر کریچینده جنگاور بیر
حلقین شرف داستانی یازیلی مغرور بیر بنا دایانمشدر، ایبلر بو بنانین
آستاناسیندا قوجالمش، قرینه لر اونین عظمتینه حسرتله باخوب کچمش،
تاریخ اونینلا عمر سوروب باش آغارتمشدر. بو آذربایجان معمارلیغینین
اعجاز کار گوزملیک آبناسیدر. بو، مشهور شیخ صفی مقبره سیدر. اونین
اورتا گنبدی اوستینده بویوک خطائنین رشادت، ذکا و فتوحاتینی تمثیل
ایدن بش قنچ چاتینمشدر. بو قلنجلار تاریخین اوزاق صحیفه لریندن
کچوب گلن نلر داستانلارینین ایشیقلی کولگه سی کیمی دومانلارین
آراسیندا گئورونیر. اونلار آذربایجانلیلارا ایگید بابالارینی، قهرمان
کچملرینی، غالییت و عظمتلرینی خاطرلادیر.

ساعت دوققوز تامدا اردیلده کی قیزیل اوردو حصه لری ایران
تورباغینی ترک ایتمک اوزره آستارایا طرف حرکت ایدیرلر. اونلارین

یولی، تعبیر جائز ایسه، بیر انسان خیابانیندان کچیر. هله یار ینیجه باشلا-
مشدر. هله آغاجلاردا ینی - ینی آچیلماغا باشلایان بادام، اویک چیچکری
سویوقدان قورخاراق برک - برک بوداقلارا قسیملمشدر.

هارادانسا توپلایوب قیرمیزی یاران گلیندن دسته باغلامش ۱۰ - ۱۲
یاشلی بیر طنبه کوچه‌نین اورتاسینا یوگ-وروب توز هدیه‌سینی عسگره
تقدیم ایدیر. او، هیجاندان تیتترین سسبله: - یاخشی یول! - دیر. عسگر
محبته اونین الینی سخیر.

تایمادیغی بیر عسگری چیچکه یولا سالان بو مکتب اوشاغینین
هیجانلا دیدیگی سوزلر بوتون بو وداعلاشمانین باشینغی اولاییلردی.
یاخشی یول! بو، دوستلارا دینهن بیر سوزدر. بو دوستلارین دیدیگی
سوزدر. بو سوزده، بو سوزلرین افاده‌سینده درین بیر محبت و قلبلری
تیتreden بیر حسرت واردر.

سواریلر، توپچیلار کچیر. هر طرفدن اولدرین اوسونک کیمچیک
یارپاق کیمی ساری و چهرائی رنگلی کاغذلار یاییر. بو کاغذلار اردیل
آزادخواه‌لارینین، اردیل جماعتینین دوست قیزیل اوردو قورلری، سویت
افسرلرته بیر محبت علامتیدر. بونلاردا: «باشاسین قیزیل اوردو!»،
«باشاسین قیزیل اوردونین رهبرلری!» سوزلری نازیامشدر.

اوردو حصه‌لرینین سون قورلری شهرین باش کوچه‌سیندن کچیر.
بویوک بیر دیزده گیدن گمینین آرخاسینجا یاریلمش سو حصه‌لری بیر-
بیرینه قوووشوب گمینین ایزینی ئورتن کیمی، کوچه‌نین ایک طرفینده
یغیلمش آدمالار عسگرلرین آرخاسینجا کوچه‌نین اورتاسینا آخیشاراق
واحد بیر انسان کتله‌سی حالیندا شهرین کنارینا. آستارا یولونا طرف
حرکت ایدیرلر.

آرتیق اردیلین ایولری قورتارمش، قارشیدا دومانلار ایچینده غائب
اولان بیر یول واردر. یرلی دیموقرات حرکاتینین گورکملی نماینده‌لری
اوردو قوماندانلیغینا مراجعت ایدرک بو شهرده اولدیفالاری مدته اونلاردان
آنجا حرم، یاخشیلیق و خیرخواهلیق گوردیکلری ایچون بوتون
اردیل اهالیسینین درین تشکرلرینی بیلدیریرلر.

حصه قوماندیری ایران آذربایجانلی خلقینین بو درین محبت و شکران
حسی ایچون تشکر ایدیر. بیر آنلیق سکوتدان سونرا بیدن آنلارین
آیاق سسلری ایشیدیلر. دسته - دسته قیزیل عسگرلر کنجوب گیدیرلر.
آلچاق توز یغینی یاواش - یاواش یره یاییلر.

ایندی آرتیق آستارا یولوندا سورون خفیف دوماندان باشقا بیر
شی گورونمه ییر. لاکن آداملارینه ده نه یه ایسه منتظر درلر. هامونین گوزی
بو دومانلی یوللارا دیکلمشدر. سانکه اونلار گونشی ایتیرمش بیر یولچی
کیمی بو بهار دومانلاری آراسیندا بیر ایشیق آختایرلار. بیر نیچه
دقیقه دن سونرا ینیدن نظامیلره مخصوص عینی آهنگله دالغالانان آیاق
سسلری سکوتی پوزور. من آستارا یولونا باخیرام. بایاقدان بری اوزون
سورهن بو بیر نیچه دقیقه سکوت زمانیندا باخیشلاردا گورونن بیر مایوسلیق
افاده سی ینیدن سیوینجه چوریلیر. دسته - دسته آداملار شهره طرف گلیرلر.
ایله ییل که، بو دسته لرین نهایتی یوخدر. اونلارین نغمه سی پرده - پرده
بوشلیقلارا باییلیر. ایله ییل که، سحر دن بری هر طرفی بورومش دومان دا
بیر آز سیره کله شیر. «ای تورپاغی لعل مرجان، آذربایجان، آذربایجان».
بونى او خوبان اردیبلین قیزیل باش قوشونلاری و فدائی دسته لیر.
اونلار ئوز دوستلارینی، ئوز خلاصکارلارینی - قیزیل اوردو حصه لرینی
ئوتوروب قایدیرلار. اونلار ایران آذربایجانینین فداکار اوغوللایدر.
اونلار مغرور آدیملارلا قوجا اردیبلین کوچه لرینده آدیملایرلار.

قیزیل غنچه لر

قوجا فیروز گون باتاندا ایوه قایمیدیر، گون اولورکه، بازاردا ایشی چوخ اولور، باشی آشاغی بوتون گونی ایشله بیر، یوک داشیمیر. بعض گونلر ایسه، او، بویوک آمبارلار یانیندا ایشسین دایانیر، اونی چاغیراجاق بیر سس گوزله بیر، داشمیاجاغی بیر یوکی ایتظارینی چکیر، ییله گونلرده او، آغزینا قدر دولی آمبارلارین یانیندا بوش-ییکار اوتوروب قالیر، دالینی دیوارا سویکه ییب مورگوله بیر...

او، اولدوقجا قوجادر. بونا گوره درمی که، اونین سوموکلری سیزیلداییر، یوخسا اوزون عمری بوی داشیدییی داغ کیمی یوکلرین آغیرلیغیدرمی مدام اونین چیگینلرینی ازیر!

آخی اونین هر گونی-یاشانمش، ئوتمش بیر سیونج دگلدی، بیر فکر، بیر حس دگلدی، بیر آرتیم، بیر انکشاف دگلدی. یوخ، ئوتن هر گون آغیر بیر یوکی که اونین ییلینی بیر قات داها آرتیق بوکوب یره اگیردی. یالیز وجودی دگل، بوتون حیاتی، روحی دوزولمز بیر آغیرلیق آلتیندا ازیلیر، توزا، تورپاغا دونیردی.

بویوک و زنگین بیر شهرده نه قدر تیکینتیلرین داشلاری، کر-پیجلی، بویوک عمارتلرین نه قدر صاندیقلاری، مویلهلری، خالیلاری، آغزینا قدر دولی آمبارلارین نه قدر آغیر تایلاری اونین چیگینده داشینمش و اونلارین هر بیریندن سانکه بیر پارچا آغیرلیق همیشه لیک اونین حیاتی اوزه رینه یوکلنمیشدی.

آخر زمانلار او، هر آخشام گون باتان کیمی بازاری ترک ایدیر، هارا ایسه تله سیر. بو زمان اونین ایچون بیر ایش-چیخسا ییله اعتنا ایتمیر. بوتون گونی ایشسین کچیردیکده ییله او قدر یورغون

اولورکه نوزلی کوچهرله ئوز کولگه‌سینی گوجلہ دالینجا سورویوب
آباریر.

او، شهر کنارلارینداکی فرش کارخانہ‌لریندن بیرینن قاباغینا چاتار-
کن، آياق ساخلاییر، چوخدان قوروش بیر چینار آغاجینا سویکه‌نیپ
دایانیر، گوزلری کارخانه دروازہ‌سینده یول چکیر. قوجا فکره گیدیر.
او استراحت ایدیرمی، دینجه‌لیرمی؟ یوخ. ایندی او، طالعین داها آغیر
بیر یو‌کینی گوزله‌ییر...

بیردن سس-کوی اونی خیال عالمیندن آیریر. فرش کارخانه-
سینن دروازہ‌سیندن چیخان دسته-دسته ایریلی-خیردالی اوشاقلار
ایچریسینده اونین گوزلری کیمی ایسه آختاریر. بودر، نهایت ایکی قیز
قوللاری اوستینده یدی یاشلاریندا آریق و سولغون بیر قیزی قاپی
آغزینا چیخاریر.

بو قوجا حمالین نومه‌سی ثریادر. او، هله آياق آچوب یریمگه
باشلاماش، رطوبتلی قارالباق بیر زیرزمیده شکست اولمش، آباقلاری
حرکتدن دوشمشدی. قوجانین ایسه بوشکست قیزدان باشقا دنیادا هیچ
کسی یوخدی. اوغای قزانچ دالینجا اوزاقلارا گیتدیگی گوندن سانکه
داش اولوب قویویا دوشدی، اوندان هیچ بیر خبر گلмедی. گلینی
ایسه ایلمکی اولان ثریانی هله سوددن آیرماش وفات ایتدی. آمانسز
بیر حیاتدا، مبارزه میدايندا، تابدان دوشمش بیر قوجا ایله شکست
اوشاق قالدی.

قوجا یاخینلاشیب احتیاطلا نومه‌سینی آرخاسینا آلیر و باشی آشای
دینمز - سویله‌ز یولونا دوز‌لیر. بو قوش کیمی یونگول قیزجیغازی
دالینا آلارکن، قوجا سانکه بوتون مشقتلی و آغیر حیاتی نی آرخاسینا
آلیر. بو اونین طالعدر، بو اونین عمر شله‌سیدرکه، آغیرلیغی آلتیندا
قوجانین قدی بو کولور.

- بابا، دییه‌سن سن بو گون چوخ یورولميسان؟

- قیزیم، بو گون هیچ بیر ایش گورمه‌شم.

قیزجیغاز درحال آنلاییر. ایله ایسه، دیمک باباسینن جیپینده‌ده، بو
گون هیچ بیر شی یوخدر. سنگکچی دکانی قارشیسیندن کچرکن قیز
سسله‌نیر:

- بابا، دایان سنگک آلاق!

قوجا دایانیر، سنگکچی شاگردی بیر نیچه سنگک بوکوب قوجایا
ویریر، ثریا ایسه جلد اسگینی آندیران جیت جادراسینن اوجونا

دوگونله دیگی بو گونکی مزدینی - ایکی قرانی چیخاروب شاگرد ویریر. قوجا فیروزی تر باسیر. دیمک او، بو گون ده، بالاجا نوه سنین مزدی ایله قازانیلمش بیر پارچا چوره گه محتاجدر...

آخشام یاری قارانیق، رطوبتلی زیرزمیده اونلار بابا و نوه، حصیر اوزه ریته سالینمش، رنگی سولغون بیر قلمکار سفره باشیندا اوتورار. دیلار. سفره اوزه ریته کی شام یمگی عادتاً بیر نیچه سنگک و بیر پارچا پندیردن عبارت اولاردی. لاکن عوضینده بو کاسب، زواللی سفره باشیندا، بو قارانیق زیرزمیده باباسی بالاجا ثریاه هر گیجه نه قدر رنگا رنگ ناغیللار، افسانه لر سویلردی. قیز جیغاز نفسینی اوداراق باباسینی دینله بیر، قوجانین اونین گوزلری قارشیسیندا جانلاندیردیگی الوان بویالارلا دولی فسونکار بیر عالم اونو ئوز آغوشینه چکردی. او زمان قیز جیغازین ئوز کونلونده بسله ییب عزیزلیدگی ساده و ایشیقلی حسرتلری سانکه قنادلار، آلماس سراپالار اوچاردی. سونرا یاتارکن او، بوتون گیجه نی قیزیل رؤیالار ایچینده غرق اولاردی.

او، هله سعادت حقیقته دوشونمگی باجارماسادا، بو مفهوم خیالیندا دایما ایشیقلی بیر اوتاغین آچیق قابوسیندان اونو سسله یین گنج و گوزل بیر قادین سیماسیندا جانلاندیردی: بو قادینی ایسه او، نه ئولومینی، نه سیماسینی خاطرلایا بیلمه دیگی آناسینین عزیز خیالی کیمی قبول ایده ردی.

سحرلر ایسه اونین کویره ک و ظریف رؤیالاری باباسینین سسله داغیلاردی. قوجا نوه سینی شیرین یوخودان آیلدار، دالینا آدوب کار. خانه گئیره، سونرا ئوزی ایش آرخاسینجا بازارا یونه لردی.

* *

بیر ایلدن آرتیق ایدی که، او، فرش کارخانه سینده ایشله میردی، هر سحر گون چیخاندا کارخانه، ایریلی - خیردالی یوزلرله اوغلان و قیز اوشاغی ایله دولوردی. بیر ایکی. اوستادان و کارخانه نین قوجا نقاشیندان باشقا، ایکی سیرا ایله دوزولمش اللییه قدر بویوک دزگاه قارشیسیندا، هر طرفده ایشله یین یالینز کیچیک یاشلی اوشاقلار ایدی. اونلار ایکی - ایکی، اوچ - اوچ و داها چوخ دسته لرله بو دزگاهلار قارشیسیندا اگله شیب آخشاما قدر توخو بوردیلار.

ثریانین ئوزبندن بیر نیچه یاش بویوک اولان ایش رفیقه لری هر سحر کومکله شیب اونو دزگاه قارشیسیندا کی تخت. اوزه ریته قالدیرار،

سونرا ئوزلرى دە اونين يانيندا، يىرى ساغيندا، يىرى سوليندا يردوتار و درحال ايشه باشلاردىلار. اونلار ين ساغ اللرينده كى اوجى قارماق يىچاقلار و سول اللرينين بارماقلارى سرعتلى يىر حركتله الوان اپليككر ايچرىسينده باتىپ چىخاردى.

سحرلر اولجە يىر سكوت ايچرىسينده ايشلەين اوشاقلار ساعتلر كىچىككە، يورغونلىقلار ينى، يىكسقى و سىوينجىسىز امكلىرىنى اونوتماق، يونگوللشديرمك ايچون هرە يىر ماھنى زمزمە ايتمگە باشلاردى. بو يىر - يىرىنە قارىشمىش، پرا كنده و مختلف ماھنيلار ايچرىسينده بعضا كىمين ايسە بللور و گوزەل سسى يوكسەلر و او زمان باشقالارى، حقيقى صنعتلە قناد چالان ماھنى قارشىسيندا درحال احتراملا ئوز سىلرىنى آلچالداردىلار.

ثرىا ايسە اوخومازدى. اونين اوخوماغا نە سسى واردى، نە ماھنىسى، او، ايشىقلى قونور گوزلرىنى چالدىغى ايلمەلردن آيرمايلاق، بوتون دقتىنى و سىمنى ئوز صنعتينده جانلانديرماغا چالماشاردى. اونين توخو - دىغى غنچەلر آرتىق بوتون كارخانه دە مشهور ايدى. بونا گورە دە كار - بخانه نين قوجا نقاشى حاضرلادىغى مختلف نقشلر ايچرىسينده قىزىل غنچەلر اولان نقشلرى ھىمىشە بالاجا ثرىا ايچون نظردە دوتاردى.

ثرىا ايسە شفقتە، محبتە سوسامش اوشاق قلىبين بوتون درونى احتىاجلار ينى سانكە بو غنچەلرە توخوياردى. بونا گورە ايدى كە، اونين توخودىغى بو غنچەلر او قدر جانلى و طراوتلى چىخاردى كە، آداما ايله گليردى، اگر اونلار ين اوزەرىنە گونش ايشىغى دوشسە بو غنچەلر درحال آچىلاجاقدىر.

لاكن، ثرىا رىقەلرى ايله برابر توخودىغى بو خالچالارى يىتيرەن كىمى، درحال اونلاردان آيرىلاردى و آرتىق او، بو غنچەلرىنى يىر داھا گورمزدى، يىلەلىككە او، ايتىردىكار ينى يالنىز يىنيدن ياراتماقلا حياتە قايتاراردى. اوستالار ين دزگاھلاردا قوروب حاضر ايتىدىكلى نوبتى يىر خالى شىكەسى قارشىسيندا اگلەشر، قوجا نقاشين ويردىگى ينى نقشلە تازە غنچەلر توخوياردى.

بو ايل، لباسى سولغون اوزى غصەلى يىر گلبنى آندىران پايزدان سونرا شدتلى كولكلرە سوبوق يىر قىش گلدى. قوجا فيروز ين رطوبتلى زىرزمىسيندە ايسە ھلە دە بوخارى بانميردى،

اودون بوخدی، قیریق بیر لامپایا نفت گوجلہ چاتیردی. قوجا، ثریانین گیکجه لر تیتهدیگینی گورور، سحره قدر گوزینه یوخی گیتیردی. بوگون او، ثریان ی کارخانه آچیلماش، قارانلیق ایکن گتیریب قابو آغزیندا قویمش، ئوزی بازارا گیتمشدی. بو سحر بویوک کامبارلاردان بیرینه یوک داشینماقادی. قوجا بو فرصتی الدن قاجیرماییب هامیدان تیز ایشه باشلاماق نیتینده ایدی. نه جور اولورسا- اولسون بوگون هیچ اولمازسا او، بیر شله اودون پولی قازنامالی ایدی.

سحر تیزدن یوک داشینماغا باشلاندى. قوجا فیروز بوگون هامونی حیرته سالان و یاشینا یاراشمایان بیر زیرکلیک و سعیله چالیشیردی. گون اورتایا یاخین او، اللى تاي داشیمشدى. جوان حاملار آرتیق اونا غبطه ایله باخیردیلار.

بودر، او، ینده نوبتی تایلاردان بیرینی چیگنینه آلوب آمبارین یاری قارانلیق و دیک پیللہلری ایله آشای اینمگه باشلادی. ایکی-اوچ پیلله دوشمشدی که، بیردن اونین گوزلری قارانلیق گتیردی و سانکه آیای آلتیندا کی کریچجر خفیف بیر حرکتله یریندن اوینادی. او، الینی هارا ایسه آتماق ایسته دی، لاکن بو زمان اونا ایله گلدی که، کیم ایسه یوخاریدان داها آغیر بیر یوک تاینی اونین اوزه رینه آشیردی. او، موازیتینی ایتیره رک یرینده سندهله دی، درحال قوه سینین اونی ترک ایتدیگینی آنلادی. جلد دوشینده کی کندیری بوشالدوب یوکی یرم آتماق ایسته دی، لاکن مجال تاپمادی، دیزلری تیتهدی، آیاقلاری بوکولدی و داغدان قوبمش بیر قایا پارچاسی کیمی باشی اوسته آشایما. قارانلیق بیر اوچوروم کیمی آغزینی آچمش آمبارین بوشلوغینا یووار- لاندی. دیک پیللہلر اونی ساخلامایارق، بیر-بیرنین دالینجا آشایما دوغری ایتله دی و نهایت او، آمبارین کریچ دوشمه سی اوزه رینه سربلدى، قیشقیرماغا، هارایا چاغیرماغا بیله مجال تاپمادی. آشایدا اوزی قوبولی حرکسمز بیر حالدا یخیلوب قالدی. یولدا آچیلوب دوشمش تاي ایسه سانکه اوندان آیریلماق ایسته مه رک، ایامشدیگی آخرنجی پیلله لرден قوبوب ینه اونین اوزه رینه آشدی.

آشایدا آمباردا ایشله ین حاملاردان ایکسی اونا طرف یوگوردی، قوجانی یوک آلتیندان قالدیروب چیخاردیلار. لاکن ایش ایشدن کچمشدی. قوجا فیروزین یوک آلتیندا ایکی قات بوکولمش حیاتی نهایت یوک آلتیندا دا تمایله ازیلمش، سونا چاتمشدی.

* * *

آخشام اوشاقلار کارخانه دن چیخارکن قار یاغیردی. اونلارین چوخی آباق یالین ایدی، یری آغارتماقدا اولان قار اوستینده تازه ایزلر بورا. خاراق تله-تلهسه ایولرینه ساری داغیلیردیلار.

بالاجا ثریانلی رفیقهلری ینه قوللاری اوستینده کوچیه چیخاردیلار، لاکن بو دفعه دروازه قارشیمیندا قوجا فیروز اونلاری قارشیلامادی. ثریا حیرتله کوچهنین باشینا باخدی. بیرنجی دفعه ایدی که کارخانه دن چیخارکن باباسی اونلی گوزله میردی. ثریانین رفیقهلری ده اطرافه بویاندیلار.

– فیروز بابا نیه بوخدر؟

اونلار بیر-بیرنین اوزونه باخدیلار.

– گلر، بیر آز گوزله بهک.

گوزله دیلر. اوشاقلاردان چوخی داغیلوب گیتدیلر. ثریا ایسه گیتدیکجه آرتماقدا اولان بیر تلاشلا قارالیقلا دولماقدا اولان کوچیه و قوش باشی یاغان قارا باخیردی. رفیقهلریندن بیرلی دیدی:

– ثریا، بلکه کومکله شیب سنی بیر تهر ایوه آپاراق. فیروز بابا، گورهن نه ایش چیخدی که گلمه دی. ثریا قطعی بیر حرکتله باشینی بولادی:

– بابام هارادا اولسا بوساعت گلجکدر. سیز گیدین، گيجدر، سونرا قورخارسینینز.

رفیقهلری قارالیق دوشدیگینی گوره رک، دوغرودان دا قورخیردیلار. بیر آز گوزله هیکدن سونرا ثریانین تأکیدلی ایله اونلاردا گیتدیلر. ثریا قارلی قیش آخشاهیندا کوچده تک باشینا گوزله مگه باشلادی. کوچهنین نهایتینده کی فنار یاندى. لاکن فیروز بابا گلوب چیخمادی. قار گیتدیکجه داها شدتله یاغیر، آخشام قاراللیغینا سولغون بیر ایشیلتی عکس ایدیردی.

بیرساعت سونرا ثریانین باینندان ایکلی نفر کچدی. بونلاردان بیرلی، تک باشینا دیوار دیبینده اوتورمیش قیزی دیلنچی ظن ایدهرک اونین ائگینه میس بیر پول آتدی.

ثریا دیکسیندی. بو گوزله نیلمز صدقه بیرنجی دفعه ایدی که اونین قلبینی کیمسه سیزلیگینین درین آجیسی ایله دولدیردی. او، سانکی بیرنجی دفعه اولاراق بویوک بیر دنیادا تکلیگینی شعورلی صورتده درک ایدهر کیمی اولدی. او، آغلایماق ایچون دوداقلارینی دیشله دی و ئوز-

ئۈزىنە يۈخ-يۈخ دىيە دوشۇندى، منىم بابام واردى، من يىتىم، من كىمىمە-
سىز دىگىم...

اونىزدا گىجە حىياتى اولمايان بىر شەھەر، ايندى بوقىش آخشامىندا
تامىلە بوش و سىز گورونىردى. خصوصىلە شەھرىن اوجقارى اولان
بو كۈچەدە، قىشىن بو بىرنى قارلى آخشامىندا آرتىق ھىچ كس گۈزە
دىگمىردى.

ايندى روھىنە دولان قورخى و تالاشلا برابر، قىزىن وجودىنا سويۇق
اىشلەيىر، او، تىترەيمىردى. ھەلىك ئۈزىنى ساخلايمىردى. لاکىن گىجە
كچىدىگىنى گورەركىن او، باباسىنا قارشى بىر كۈسگۈنلىك دويارق
كۈيرەلدى و سىز-سىز آغلاماغا باشلادى.

نە قدر وقت كچدى، اما فېروز بابا يەنە دە گىلمىدى. ايندى ئريا
چاغىرماغا باشلامىدى. او، اولجە باباسىنى چاغىرمدى. سىس وىرن
اولمادى. سونرا او، سادەجە بىرنىرى، بىر انساتى كۈمگە چاغىردى. اونىن
سىنىنى ايشىدن اولمادى...

آرتىق دوداقلارى سوز دوتمىردى. نھايت او، بو قارلى گىجەنى
كۈچەدە تىك قالاچاغىنى آنلادى. باغلى كارخانىە دروازەسىنە طرف سورونمگە
باشلادى، بىلكە اورادا، دروازەنىن طاقى آلتىندا قار دوتمايان بىر بوجاق
تاپماق مېمكىن ايدى.

* * *

سحر گۈنشىنىن ايلك شىعالارى گىجە كۈچەلرى آغ بىر طبقە ايله
ئورتمىش قار اوزەرىندە برق ووراركن، بالاجا ئريا ھەلە يارى بايغىن بىر
حالدا دروازە ايله ديوار آراسىنداكى بوجاغا قىسىلوب ياتمىشدى. ايندى
اونىن چىت چادراسى باشىندان سوروشوب چىكىنلىرىنە دوشمىش، گۈنش
شىعالارى، بنزى آغارمىش سولفون اوزونىدە عكس ايتمىشدى.

بىرنىچى دىفە ايدى كە اسحر دوغان گۈنش اونىن اوزونە دوشىردى.
بىرنىچى دىفە اولاجاقدى كە او، آيىلاركن قارائلىق زىرزمى عوضىنە
اطرافىندا آغ آيپاق قارلا ئورتولمىش بىر دىنبا، باشى اوزەرىندە شىققەنوب
بانان بىر سحر گۈنشىنى گورەجكدى. بىلكە اونىن اوزونە دوشىن بو
گۈنش شىعالارىنىن تائىرى آلتىندا ايدى كە، او، بوساعت غرىبە وگۈزەل
بىر يۈخى گورمىردى.

يۈخسىندا گىنىش افقەدە بويۇك و قىزىل بىر گۈنش دىغوردى. بو
گۈنشىن شىعالارى ھەلە بىرەن، ديواردان، داشدان بىلە كچىر، ان ئورتولى

بوجاقلاری، ان قارانیق زیرزمیلری بیله، بویوک پنجره لری جنوبه باخان عمارت لر کیمی ئوز ایشیغی ایله دولدیریدی. بالاجا ثریا ایسه حیران- حیران بو گونشه باخوب گولومسه بیردی. ایندی، اونین ئوزینین یاشادیغی رطوبتلی، قارانیق زیرزمی ده بو گونشین ایشیقلاری ایله دولمش، دوشمه و دیوارلار اونین توخودیغی قیزیل خالیلارلا دوشمنش و بزمه نمشدی، او، ایشیق والوان بویالارین برق ووردیغی بیر عالم ایچری- سینده غرق اولمشدی. او، بیر اوشاق افتخاریله، ئوز اللریله توخودیغی خالچالارا باخیر و بیردن حیرت ایچری سینده اونین گوزلری گنیش آچیلیردی. گونشین شماعلاری ووردیجا اونین توخودیغی خالچالار اوزه رینده کی غنچه لر بیر- بیرین دالینجا دوگمه لرینی آچیر، اونلارین هر بیر قیریمزی فینجاللی بیر قیزیل گله دونیردیلر- بونی گوره ن. ثریا سونسوز بیر فرحله بو آچیلان غنچه لرین اوزه رینه یوگورور، اونلاری قوپارماغا اوره گچی گلیمیر، اللرینین شفقتلی تماسیله اونلاری بیر- بیر اوخشاما ق ایسته بیردی.

لاکن بیردن کیم ایسه اونین قولیندان دوتوب بو عالم دن کناره چکمه گه باشلادی. او، گیتمک ایسته میر، آیاغینی یره دیره بیردی. اما اونین قولیندان یاشمش ال قوتلی ایدی، اونی زورلا چکوب آپاریر، ثریانی بو ایشیقلی و الوان دنیادان قوپاریب هارا ایسه سویوق و قارانیق بیر یره دوغری سورویوردی.

بیردن اونین یوخوسی داغیلدی. او، گوزلرینی آچدی. اونین قولیندان دوتوب قالدیران کارخانه نین قوجا نقاشی ایدی. سحر ایسه گلن اوشاقلار ایسه دروازه آغزیندا اونین باشینا توپلاشمش دیلار. سکوت و غصه ایچری سینده اونا باخیر دیلار. لاکن ثریانین ایشیغی سونمش گوزلری آرتیق اطرافیندا کیلردن هیچ کسی تانیمادی، باخیشلاری بیر نقطه یه دیکلوب قالدی.

قوجا نقاش اونی قوجاغینا آلوب ایچریه آپاردی، ئوز اوتاغیندا تخت اوزه رینه اوزاتدی. کیمه ایسه تیز منقال گتیرمه سینی تاپشیردی. سونرا قیزین الینی، الینه آلدی:

- نیچه سن، قیزیم؟

ثریادان هیچ بیر جواب گلمه دی. کیم ایسه جای گتیردی. لاکن قیز ایچمه دی، باشینی بولادی، منقالی گتیروب اونین یانینا قویدیلار، ایستی اونین اوزونه ووردی. قیزین گوزلری یومولدی. یاریم ساعت سونرا او، یاریم باغین بیر حالدا سایقلاماغا باشلامشدی:

- هارادا قالمشدين بابا... بير باخ گور نيجه گون چيخيدر...
بونلار هاميسي منيم توخوديغيم فرشلردر... غنچه لردد منيمدر... ايندى
گون وورديقا هاميسي بير-بير آچيلماغا باشلامشدر. بس سن هارادا
ابدين، بابا؟..

قوجا نقاش قالخوب اليني قيزين آئينا قويدى، ثريا اود كيمي ايدى،
قيزديرما ايچينده يانيردى، قوجا جلد اوشاقلاردان بيرينى حكيم دالينجا
گوندهردى. بيرساعت سونرا كوجهده فابتون آنلارنين آياق سسلرى
ايشيديلدى. قوجا نقاش قابو آغزيندا حكيمي قارشيلادى، برابر ايچرى
گيروب ثريانين ياتاغيغا ياخينلاشديلار. حكيم قيزين اوزه رينه اگيلدى.
بير دقيقه سونرا ايسه باشيني قالديراراق قوجا نقاشا طرف دوندى:
- گيجيكمه-مينيز-ديدى،- آرتيق كچينمشدر.

قوجا نقاش ديكسينوب بير آدديم گرى چكىلدى، اونين گوزلرى
ياشلا دولدى. او، دونوب پنجره قارشيسينا گيتدى. كيچيك اوتاغيمن
شيشه لرى قيرق پنجره سى آرخاسيندان بوتون كارخانه اونين گوزلرى
قارشيسيندا آچيلدى. اورادا اوشاقلار هاميسي بير سكوت ايچريسينده
دزگاهلار قارشيسيندا اوتورمشديلار. بو گون اونلارين هيچ بيريندن
سس چخمير، هيچ كس اوخوميردى. اونلار هاميسى دوتغون بير سيما
ايله باشلاريني آشاغى ديكوب ايشله ميردى.

قوجا نقاش دالغين نظرلرله اونلارا باخدى، بير آز اول ثريانين
ساييقلاديغى سوزلر خاطرينده ييندن جانلاندى و ايندى بيردن، بو اوشاقلار
هاميسى اونا، گونشه محتاج، گونش گوزله ين سولغون غنچه لر كيمي
گورونديلر. او، غيرى اختياري اولاراق كوكسينى ئوتوردى و باتقين
بير سسله ئوز-ئوزينه مراجعت ايده رك ديدى:

- بوخ، حشره قدر بو جور دوام ايده ييلمز. اوگون گله جكدر...
گونش دوغاجاق، غنچه لر آچيلاجاقدر.

سونرا قوجا نقاش ثرييا طرف دوندى، ياخين گلوب اونين باشى-
اوزه رينده دايندى، باخدى و دوشوندى:

- يازيق ثريا، سنه ايسه گله جك گوزه ل گونلرين يالئيز رؤياسيني
گورمك نصيب اولدى...

فرچا

(آزاد تبریزین گله‌جک رسامینا اتحاف)

رسام عشقناز خانیمین ایش اوتاغیندا اوزونه ئورتی چکیلش ایکی لوحه وار ایدی. او، ساعتلرجه قاپونی باغلاییر، تازه یاراتدیغی اثری ایشله‌ییردی. اونین کیچیک قیزی آزاده بوگونلر بویوک بیر مراق ایچریسینده یاشاییردی. گورهمسن آنام نه چکیر؟ گورهمسن بو یاراتدیغی اثری نه وقت منه گوستره‌جک؟!

عشقناز خانم ئوز اثرینی وطن آزادلیغینین ایل دونومینه حاضرا- ییردی. بو بویوک و بختیار گونه آز قالمشدی. رسام گجه - گوندوز راحتلیک بیلمه‌دن چالشییردی. بو گون کیچیک آزاده یوخودان آیلان کیمی: - آناجان، سن بوگون اثرینی منه گوستره‌جکسن، ایله دگلمی؟ - دیدی.

رسام آنا سویملی قیزینین بونیننی قوجاقلابوب، اونی ایش اوتاغینا آپاردی. پرده‌لری چکدی، پنجره‌لری آچدی. اوتاغا عطرلی بیر بهار هواسی دولدی. پنجره‌لردن ایله بیل‌که، نور شلاله‌سی آخیردی. عشقناز خانم، یاراتمش اولدیغی لوحه‌نین اوزوندن چه‌رایى ئورتوگی آچدی. دونوب قیزینا باخدی. یاراتدیغی اثردن توکولن نور شعله‌لری سباتکه قیزی آزاده‌نین گوزلرینده پارلاییردی. آزاده اوزونده درین بیر حیرت افاده‌سیله آناسینی قوجاقلادی. ایچینی چکدی: - آنا، بو نه قدر گوزملدر، - دیدی عشقنازین یاراتدیغی گوزمل و بختیار بیر قادین رسمی ایدی. اونین دوداقلاریندا نجیب و خوشبخت بیر تبسم وار ایدی. او گولومسه‌ییردی، او، کونلونین درینلریندن گلن شفاف، پارلاق بللوری بیر تبسمله گولومسه‌ییردی. آزاده بو لوحه‌یه دويا - دويا باخیر: آنا، بو گوزمل

قادين كيمدر؟ - ديه خبر آليردى. عشقناز خانم: - قيزيم، بو ييزيم آزاد وطنيميزين تمثاليدر، بو ييزيم دوغما آناميز، سويلمى وطنيميزدر! - ديدى. آزادهنين سوبنجينين حدودى يوخ ايدى. او بورسمى سير ايتديكجه گولومسه بير، گولومسه بيردى. آنا - قيز رسمين قارشيسيندا دايانمش اونى سير ايدرديلر. بيردن آزادهنين گوزلرى آناسينين گنیش و ايشيقلی ایش اوتاغيندا باشقا بير شبيه ايله شدى. او، اوزه رينه قارا پرده چكىلمش بير لوحه ايدى. آزاده: - آناجان، بس او نه در؟ اونين اوزوندن پرده نى آچ باخيم - ديه تاكيد ايله شدى. عشقناز خانيم تردد گوستردى: - لازم دگل قيزيم، قوی او قالسين!.. لاکن كيچيك آزاده مراقلا تاكيد ايتدى. عشقناز خانم قيزيندان هيچ زمان حقيقتى گيزلتمزدى. قيزينى كيچيكليکدن حقيقت يولى ايله تريه ايله مشدى. آزاده، گوزلرينى اوزى قارا ئورتولى لوحه يه زيلله مش، مراقلا گوزله بيردى. رسام قادين لوحه نين اوزونده كى قارا ئورتينى گوتوردى. بالاجا قيزين گوزلرى دهشتله دولمش، كورپه دوداقلارى بوزولمش، آغلاماق ايسته بيردى. او، تيترهك دوداقلارى ايله: - آنا، بس بوكيمدر؟ - ديه سوروشا بيلدى. آناسى: - بو ييزيم كچمش اسير وطنيميزين تمثاليدر. - ديدى.

- بس اونى كيم چكوب؟!

- اونى هيچ زمان صنعتى ئولمك بيلمه ين، بوبالارى، رنگلى سولماق بيلمه ين بويوك بير رسام چكوب، قيزيم.

- بو رسامين آدى نه ايدى؟!

- او رسامين آدى خلقدري، قيزيم. خلق اسير وطنين تمثالينى اوزون ايللر بويله ياراتمشدر.

آزاده نين مراقى گيتديكجه آرتيردى. - آناجان، سن او رسام حقينده منه چوخلى دانیش - ديبردى. عشقناز خانم قيزينى پنجره نين قاباغينداكى كورسينين اوسته اوتورتدى، سونرا بالاجا اللرينى ئوز اللرينه آلوب اونا بيله بير حكايه دانىشدى:

«اوزون ايللر بوندان قاباق يادايلى بير حكمدار ييزيم وطنيميزى ضبط ايله شدى. سلاخلار سوسدى. ظفر بورولارى چاليندى. حكمدار الده ايله ديگى غلبه نامينه طنطنه لى بير ضيافت ويره جگينى اعلان ايله شدى. - مغلوب خلقين معتبر آداملارى بو ئولكه نين ان قيمتلى تحفه لرينى منيم ضيائيمه گنير سينلر - ديه امر ويردى. گونش غروب ايدن زمان جيران دوزينده زينتلى بير سفره آچيلدى. اعيانلار گلدى. عيش - عشرت مجلسى قورولدى. حكمدار، خارا ياسديقلار، متكالىر ايچينه غرق اولاراق ضبط ايتديگى ئولكه نين آخشام كوزلليگينى

سیره دالدى. حکمدارين مجلسينه اونين امرى اوزره تحفه لر گتيرديلر... آذربايجان شاعرلرينين شيرين قوشمالاريندا وصف ايديلن نازنده گوزه لرلر، اوره کرى ابدى بير قوتله يانديران يانيقلى تبريز نغمه لرى، سرين بولاقلارين گوز ياشيندان دورى، صاف سويى، ياشيل داغلارين الوان و طراوتلى چيچکلىرى، آنالارين حسرت و اضطرابيني نقل ايدن نقشلى خالچالار، کورپه بير عاشقبن سينه سيندن قوپاريلان اينجه بير ساز و باشقا بير چوخ شيلر حکمدارين حضورينه هديه اولاراق تقديم ايديلدى.

حکمدار قازانديغى ظفردن و آلدیغى هديه لرден فرحانه رک: - موسيقى چالينسين - ديدى. تارين عظمتلى و محترم آهنگى کمانچانين حزين و شکايتلى سسينه قاريشدى. گوزلرى الملى، ساچلارينا دن دوشمش بير مغنى کونلو. نين درينلريندن اينيلتيلي بير سسله اوخوماغا باشلادى، حکمدار اونين نغمه سيني ياريدا بوراخوب: - شنليك رقصى چالينسين - ديدى. رقص باشلاندى. اوينايان قيزلارين رقصى سونسيز بير مايوسليق افاده ايديردى. حکمدار بوني دا رد ايتدى.

سونرا باده لر دولدى، شرابلار ايچيلدى. شرابين ياراتديغى صنعى نشئه مجلسى جانا گتيردى. انسانلار گولمگه، شنلمگه باشلاوب عيش - عشرته دالديلار. بوزمان قابو خدمتچيسى مجلسه گلوب حکمدارا تعظيم ايله دى، اونا بير سوزى اولدوغيني ييلديردي. حکمدار نشئه ايچريسينده: - نه ايسته ييرسن، سويله - ديدى. قابو خدمتچيسى آغ ساچلى بير قوجانين حکمدارا هديه تقديم ايتمک ايچون مجلسه گلמگه اجازه ايسته ديگيني ييلديردي. حکمدار اونى رد ايله مه دى. - بوراخ گلسين - ديدى. خدمتچى گيتدى. مجلس ئوز شنليگينه دوام ايديردى. آز سونرا آغ ساچلى نورانى بير اختيار اورتايا گلدى. اونين اوزون ايللر محنتلى و چتين يوللاردان کچوب گلديگيني افاده ايدن فکرى گوزلرى، صنعتکار اضطرا. بينين درين چيز گيلر سالدیغى گنیش و آچيق آلنى، چيگينلرينه قدر توکولمش قار کيمى آغ ساچلارى کمال و ذکا عالميندن نشان ويريردى. اونين اينده اوزى قارا ئورتى ايله ئورتيلمش بير لوحه وار ايدى. مجلس شنليگينه دوام ايديردى. قوجا، حکمدارين قارشيسينا گلدى. سلام ويردى. سونرا اينده دوتديغى لوحه نين اوزوندن قارا ئورتيني گوتوردى.

مجلس سوسدى... موسيقى و شنليك سسلرى کيلىدى... قدحلر چينگيلتى ايله يره دوشدى. انسانلارين سرخوشليغى کچدى. صنعى

صورتده ياراديلان نشئه سويبودى. اختيارين گتيرديگى هديه بوتون مجلسى آغلاندى.

اختيارين گتيرديگى لوحه وطن اضطرابلارين جانلى تمثالى اولان اسير و گوزهل بير قادين شكلى ايدى. اونين گوزلرى اضطراب و غضبه دولى ايدى. او آغلاميردى. بو مغرور و اسير گوزهل انسانلارى انتقاما، غضبه و آزادليغا چاغيريردى. اونين قوللاريندا زنجير واردى. بو قادين اسير وطنى تمثيل ايديردى.

قوجا رسامين فرچاسيله چكىلمش لوحه نين قوتيندن حكمدار ئوزى ده بير آن ايچون دهشته گلدى. سونرا تيز ئوزينه گلوب: «گوتورين بو قارا كابوسى!» ديهه قيشقيرماغا باشلادى.

قوجا رسام قارا ئورتوگى مضطرب گوزهلين باشينا سالىدى. حكمدار ينه: - موسيقى چالينسين، بادهلر دولسين، رقص باشلاسين - ديهه امرلر ويردى. لاکن نه موسيقى چالدى... نه رقص ايدىلدى... نه بادهلر دولدى. مجلس سوسدى... مجلس، اوستينه سو سپيلمش كيمي نفسيني چكمهدى. رسام فرچاسى حكمدار قلىنجينا غالب گلشمىدى... همين گيجه حكمدار وزيريني چاغىروب: - صباح قتل ميدانيندا قوجا رسامين بونى وورولسين! - ديهه امر ويردى.

سحر بويوك گونش داغلارين داليندان عظمتله قالخيدى زمان شيپور سسلرى بوگون آدام قتل اولوناچاغىنى خبر ويردى. هامو ميدانا توپلاشدى. اوشاق، بويوك هامو آخوب ميدانا توکولدى، ازدحامين آرا- سيندان پيچىلتيلار گلير، سسلر يوكسه ليردى. بو آرا اوشاقلار «گتير برلر» ديهه باغىرماغا باشلاديلار. همين آندا ازدحام ايکيه آيرىلدى. قوجا رسامى قوللارى باغلى حالدا گتيرديلر. او، ئولوم منزلينه ييتىشىدى... قوللاريمى آچين - ديدى. - من هيچ بير شى ايسته ميرم، آنجاق قوللاريمى آچين... ئولومه گيده نين سون خواهشينه عمل ايدهرک، اونين قوللاريني آچديلار. قوجا رسام بويلانوب جماعت آراسيندان كيمي ايسه گوزلرى ايله آختاريردى. بيردن اونين گوزلرينده بير آن ايچون سيونىچ شعله سى ياندى. او، ئوز شاگردىنى گورمشدى. سونرا اليني قوينونا اوزادوب اورادان بير فرچا چىخاردى، اونى شاگردينه اوزاتدى: - آل اوغلوم - ديدى. - بونى هيچ زمان يادلارا ويرمه!..

کنله آراسيندان قارا قبورچيق ساجلى، آهو گوزلى مغرور و دالغين بير گنج ايره لى گلدى. قوجا رسامين اليني ئويدى. سونرا فرچانى آلوب آيرىلماق ايسته دىکنده جلاد اونى ياخالادى. فرچانى ليندن آلماق ايسته دى،

لاكن كئله فرطناسى بىر دىنىز قوتيله گىنجى ئوز دالغالارى آراسىندا گىزلىتىلدى. اونى الە وىرمەدى. قوجا رسامى قتل ايتىدىلار.
ايلار گىلەر، كچىر، زمان دگىشىر. بوگون حاكم اولان حكمدارلار صباح محكوم اولور، تۇختلار دگىشىر، لاکن فرچا هيچ زمان ئوزقوتىنى ايتىرمىردى. بو فرچايلا رسم چكن، لوحه يارادان بوتون رساملارين صنعتينده بويوك بىر حقيقت واردى. بو فرچا ايله بوگونه قدر نيچه لوحه لر بارانمشديسا، هيچ بىرى سوينچ افاده ايده بيلمىر، هيچ بىر رسامين ياراتدىغى گوزەلەين دوداقلارى گولومسەمىردى. بو فرچانين ياراتدىغى گوزەل، يالنىز وطن آزادليغا چيخان زمان گولومسەدى. بو فرچادا بويوك بىر سهر قوەسسى وار ايدى، او دوغرى اولمايان شىيى تصوير ايتمكدن عاجز ايدى. بو فرچا يالنىز خلقه و حقيقتە خدمت ايدهرك ياشامش، خلقده اونى عزيز دوتمش و قورومشدى. بوگون آزاد وطنيمىزنى تمثالىنى يارادان همىن فرچادرکه، سن اونى سىر ايدىر وفرحله نىرسن...
آزاده باياقدان برى غمله دولمش گوزلرېنى ینه آناسىنين آزاد و بختيار وطن تمثالىنا دىكمش، خوشبخت نظرلرېله گولومسەمىردى.

زرقلم

(خاطرات دفتریندن)

اونی سیزده گورسه‌یدینیز منیم قدر سیوه‌ردینیز. تبریزه گل‌دیگیمین ایکنجی گونینده، هله شهرده هیچ بیر تانیسیم اولمادیغی زمان، ستارخان خیابانینی دولدوران ازدحامین ایچریسیله گیده‌رکن بیردن قولومین دارتیلدیغینی حس ایتدیم. دونوب باخدیم. بو، بیر دیلنچی ایدی. شیرین دبل ایله:

- ارباب، خوش گلمیسن! - دیدی.

قباغیمدا اون - اون ایکی یاش-یندا کیچیک بیر قیز دوریردی. باشینا چوخدان سولمیش و ایندی نه رنگه اولدیغی آنلاشیلمایان بیر چادرا ئورتمشدی. چادرانین آلتیندا برتیق، یاماقلی بیر نیچه جور چیتدن قوراشدیرلمش دونی و آغارمش گوگ قدهك چارقانی گورونیردی. آیاغینا دابانلاری یاتیریلیب اگیلمش بیر کیشی باشماغی گیمشدی. جورابی یوخ ایدی. قیچلاری دیزلرینه قدر، کوچهنی دولدیران سولی پالچیغا باتم-شدی. لاکن بوتون بونلار اونین گوزهللیک و اینجه‌لیگینی ایتیره بیلمه‌شدی. گیرده اوزی، ایری قارا گوزلری، نازیک قاشلاری، کیچیک بورنی واردی. یاناقلارینین سوبوقدان قیزاروب قیزیل گل رنگی آلماسی اونین گوزهللیگینی داهادا آرتیریردی. طبیعی گوزهللیگی ایله گیبیدیگی پالتارلار آراسینداکی ضدیت او قدر بویوک ایدی که، انسان اونا باخارکن پالچیغا دوش-شمش بیر در و یا گوهر گوردیگینی ظن ایدیردی.

بو جور برتیق - جیریق و مسکین وضعیته باخمایاراق اونین اوزی گولیردی. دانیشارکن تبریزلیلرین بیر چوخ کیمی «ر» سسینی «ی»

دیه تلفظ ایتمهسی اونین دیلینه بیر شیرینلیک ویریردی. اورکک نظر-
لرینی اوزومه دیکوب دورمشدی. توشووردی، گورونورکه، اوزاقدان
یوگوره - یوگوره گلمشدی.

- قیز، سن منی هارادان تانییرسان؟- دیه تعجبله سوروشدیم. او
اوتاندی و جسارتیندن پشیمان اولمش کیمی گورونورهک گوزلرینی یره
دیکدی و آلقاق سسله جواب ویردی:

- تانیماندا نه اولار، ارباب؟ بورادا اولان که دگلسن، گلمه سن دا!

- آدین نه؟

- آدیمی نه ایدیرسن، پول ویر!

من اونا بیر قدر پول اوزاتدیم. او، بیر - ایکی آغیز دعا ایدوب
آتلانا - آتلانا اوزاقلاددی.

* *

من بو گوندن زرقلمی تانماغا باشلادیم. یابین ایستیسینده، قیشین
سویوغیندا همیشه اونی ستارخان خیابانین عینی یرینده گوریردیم. او،
اوتوروب دیلمزدی، بیر نیچه یولدشی ایله برابر گوزینه خوش و
مرحمتلی گورونن آداملارین دالینجا قاجاردی. اونلار بعضاً آداملاری
تنگه گتیروب بئزیکدیرمک و زهله لرینی آپارماقلا دا پول آلیردیлар.
اونلار تانیدیقلاری «اربابلارین» کیمین خسیس و کیمین الی آچیق
اولدیغینی یاخشی بیلیردیلر و بونا گورده الی آچیق آدام بیر دفعه
«یوخدر» دیدیکده اونا اینانوب ال چکدیکلری حالدا، خسیسلرین
«یوخدر» سوزینه اینانمیر، دالینجا دوشیر، کوچنین آخرینا قدر اوندان
ال چکمیردیلر.

زرقلمین و اونین یولداشلارینین عینی زماندا بیر دسته ایت دوستلاری
دا واردی. بو ایتلر خصوصیه قیشدا اونلارین ایشینه یارایردی. اونلار
گوگدن قار توکدیگی زمان بیر گوشه ده بو ایتلرله یان - یانا،
باش - باش، بعضاً قوجاقلاشمش حالدا یاتیردیлар. ایتلرین حرارتی بو کورپه
بالالاری قیزدیریردی. زرقلم گیجه لر ایوده آناسینین یانیندا یانسادا ینده
ایتلردن آیریلمازدی. قیزلارین هر بیر کیمی اودا بیر طرفه گیده نده
بو ایتلردن بیر نیچه سی اونین دالینجا دوشوب گیده ردی.

آجاق قیشین چوغونیندا، سویوق ایلیکله ایشله ینده بیله نه زرقلمین،
نده یولداشلارینین اوتوروب آغلادیقلارینی گورمک اولمازدی. اوشاقلیق

ئۆز حەكمىنى يەرنە يەتمەيدى. اونلار پول آلار كن سويندىكلى كىمى،
خىس نىر آدمى تىگە گىتروب قاجىرماقدان دا لذت آليردىلار. گولە-گولە
قايدىر، تازە آدم راستلارينا كىچەنە قدر ئۆز آرالارينا ظرافت ايدىر
و اوينامىردىلار.

كىچىك دىلنچىلار ان غدار دشمنى بويوك دىلنچىلار. اونلار
گوجەلى اولماقلاريندان استفادە ايدوب بالاجالارين يغدىقلارى
پوللارى دوتوب اللرىدن آلير، ئۆز راضىلىقلارى ايله ويرمەيدىكلى
زمان دوگوب اينجىدىرلر. اونلار حتى كىچىك دىلنچىلار گوزلرینی
او قدر قورخودىردىلار كە، بالاجالار ئوزلرى يغدىقلارى پولین يىر
قسىمنى گىتروب همين بويوك دىلنچىلرە ويرمگە مجبور
اولورلار. من يىر دفعە زرقلمين يىلە يىر دىلنچى طرفىندىن دوگولدىكىنى
گوردىم. پىرتلاشيق توكلرى گوزلرینه قدر انمش، كفىر، چىركلى
و اوست - باشى عفوت قوخويان ايرى يىر اوغلان زرقلمين يولنى
كسەرك، اوندان يغدىقى پوللارى ايسەتمەيدى. زرقلم منى گورەركن
جسارتلىدى و گوزونين ياشىنى اوزونە آخىدا-آخىدا:
- ارباب، بونى دوگ! - دىدى - پوللارىمى آلير.

زرقلمى اوغلانين ايلندن خلاص ايتمگىم، اونين منىملە دوستلىغىنى
آرتىردى. او، منە حياتىندان و عائلهسىندىن دانىشدى. يىز آرتىق گورو-
شندە يىر دوست كىمى يىر - يىرمىزى مهربان قارشىلاير، گولومسە يىر
و سالاملاشىردىق.

او، يىر دفعە دالىمجا يوكوروب ئوزىنى منە چاتىردى و:
- ارباب، پول ايسەتمەيمەم، صحبت ايدەك! - دىدى و علاوه ايتدى -
سىزىن آداملار ياخشى آداملاردىر.

زرقلم «سىزىن آداملار» دىدىكە قىزىل اوردو افسر و عسگرلرینی
نظرده دوتىردى. قىزىل اوردو افسر و عسگرلرى هر ىردە يوخسوللار
حقىقتاً چوخ كوماك ايدىردىلر. اونلار سوويت ئۆلكەسىندە دىلنچى
گورمگە آيشمادىقلاريندان بو جوز صاحبسىز اوشاقلارى دىستە ايله
گوريركن اورەكلى ياتىر و يرلىلردن قات - قات آرتىق پول
ويرىردىلر.

زرقلم آرتىق مىندن پول ايسەتمەيدى. دوست كىمى ياخشەلاشار،
سالاملاشار، مرقلى يىلدىگى صحبتلردن ايدەر، ياخود سواللارما جواب
ويرەيدى. من زرقلمين كور آناسى طرفىندىن دىلنچىلىگە گونده رىلر كن،

گونده اونا بیر تومن یغماق تاپشیریلدیغینی ئو گره ندیم. او، آخشاما قدر بو پولی یغماسا یا ایولرینه گیتمه یه جک، یا گیتسه دو گوله جکدر. او، بعضاً آخشام قارائلیق قاووشارکن راست گلنده سلام ووروب ایوه گیتمک ایسته دیگینی خبر ویریردی. زرقلمین بو خبردارلیقدان مقصدی واردی. من بونی بیلیردیم. دیمک اولارکه، هر آخشام بیزیم آرامیزدا بيله بیر صحبت اولوردی.

– ارباب، دیرم، گيجدر، گیدیرم ایوه.

– گیت، آجاق ایشلر نیجه در، زرقلم؟– دییه سوروشیردیم.

زرقلم یالان دیمزدی. اگر تعین اولنمش مبلغی یغیسا مرد–مردانا:

– ارباب، یاخشیدر.– دییه ر و اوزاقلاشاردی. یوخ، اگر

یغمایسا:

– ایشلر خرابدر، ارباب، بیش قرانیم چاتمیر.

بیش قرانی آلینجا سیوینهر، بیر قوش کیمی قانادلانوب ایولرینه

اوچاردی.

زرقلم بعضاً ظرافت ایتمگی ده سیوه ردی. بیر دفعه استراحت گونی،

حرابی لباسی ده گیشوب قارایاخا لباس گیه رکن زرقلم اولجه منی

تانیمادی. بیر آز تر ددله باخاندان سونرا دالیمجا یوگوروب اینجیمیش

حالدا منی مذمت ایتدی:

– ارباب، بيله ایله مه دا، آز قالا تانیمایاجاقدیم، بش قرانیم باتاجاقدی،

– دیدی.

* * *

زرقلمین آناسی بش ایل بوندان قابق ئولمشدی. شیره کشلیک

یازیق کیشینی جوان یاشیندا یره سرمش و اوچ بالاسینی یتیم قویمشدی.

اوشاقلارین بیرى زرقلمدن کیچیک، مېاره آدلی بیر قیز، بیرى ده زرقلمدن

بو یوک امامعلی آدیندا بیر اوغلان ایدی.

امامعلینی خالچا کارخه نه سینه شاگرد قویمشیدیلار. اوشاق هر گون

سحر ساعت آلتیدا دوروب کارخانه گیدیر، آخشام قارائلیق قاووشاندا

ایوه گلیردی. امامعلینین قازانجی چوخ آز ایدی. اونا اوللر گونده

ایکی قران، سونرا ایسه دورت قران مزد کسمشیدیلر. زرقلمین دینلنچیلیدکن

یغدیغی پول امامعلینین قازانچیندان دورت دفعه آرتیق اولوردی. بونا

گوره ده آنالاری سلیمه زرقلمی دینلنچیلک گونده رمگی ایشه قویماقدان

اوستون دوتمشدى؛ هردن قونشولار قيزيني ديلنچيلىگه گوندرديگى ايچون سليمه نى مذمت ايدنده او جواب ويريردى:

— نه ايديم، اوغلومى قويمشام، گورشمده، قازانجى يوخ، بالام دا سارالوب سولور. ديلنچيلىك بيله ايشدن مين پاي ياخشيدر.

حقيقتاً ديلنچيلىك كارخانه ده او جور شرائطده ايشله مكدن ياخشى ايدى. خالچا كارخانه سى گونش اوزى گورمه ين ايكي ايرى رطوبت اوناقدان عبارت ايدى. امامعلى بورادا گونده آزي اون ساعت ياش تورپا. غين اوستينده اوتورمالى و خالچا توخومالى ايدى. اوشاغن يىلى ايندندن بو كولمشدى.

كيچيك مېپاره ايسه، ايوده اوتورار، گوزلري گيتديكجه ئوز ايشيغيني ايتروب آخردا كور اولان آناسيني ساخلاردى.

من بير دفعه زرقلمين آناسيله گوروشملى اولديم. سوويت مدنيت ايوينين تياتر دسته سينده زرقلم ايچون ير دوزلمتمشديم. زرقلمه بورادا آيدا معين قدر پول، پالتار و سائره ويريله جك؛ بير سوزله حياتى تامين اولوناجاقدى. بو، زرقلم ايچون بير خوشبختليك ايدى. او، كوچه لرده سفيلى و سرگردان گزن ديلنچيلردن آيرىلاجاق، اوخويلاجاق، گله جكده بلكه ده بويوك استعدادلى بير آقترىس اولاجاقدى. بونا اميد ايتمك اولاردى. چونكه زرقلمين يولداشلارى اونين چوخ گوزله سسه مالك اولديغيني سويله مشدiler.

قيزا بونى سويله ير كن چوخ سيويندى. فرحيندن اوزى گوليردى. آخشام آناسينا مصلحت ايده جك و منه جواب گنيره جكدى. آنجاق قيز صباح ايلوريندن چوخ مايوس گلدى. آناسى راضىليق ويرميردى. آناسيله گوروشمك لازم ايدى. ايلورينه گيتمك ايسه ممكن دگلدى. زرقلم آناسيني گنيرمگه سوز ويردى.

اونين آناسى سانكه جانلى انسان دگل، قديد ايدى. قارا چادرانين آلتيندان بير درى و بير سوموك اولديغى گورونيردى. چادرايا ايله بورونمشدى كه، اوزونين هيچ يري گورونميردى. سسينى نامحرملر ايشيمته سين ديه، چوخ آلچاقدان دانشيردى. اونين جوابلاريني آنجاق قيز ايشيدير، بيزه ديردى. باشنين حر كنيندن ديدگيمزه راضى اولما. ديغى آنلاشيليردى. احتمال، محيطده هر كسدن پيسليك گورمگه آلمشش بو قادين بو ايشدن اونا مطلق پيسليك گله جگى فكرينده ايدى. او، صحبتيميزى بيله قورتاردى:

— بالام گيدهر، كافر اولار. ويرد بيلمرم.

قادين بالاچا قیزی مېاره نين اليندن يايشاراق بير کولگه کیمی اوزاقلاشدی. زرقلم ايچون اميد چراغی سوندى. اونينلا ييز بير نيچه گوندن بری درين خلیا عالمينه دالمشديق. من زرقلمی گوزهل و تمیز پالتارلار گينمش تصور ايدير و بونی قيزين ئوزينه ده نقل ايديرديم. زرقلم گله جك گونلرينی خياليندا جانلانديروب سيوينيردی. او، بو ديلنچي جينديرلاريني چيخارتسا، دولتلی بالالاری کیمی تازه تمیز پالتارلار گييسه، ساچلاريني سليقه ايله دارايوب هوروکرينه قيرميزی لهنت باغلاسا نه قدر گوزهل بير قيز اولاردی! تبریزده کی بوتون يوخسول بالالاری کیمی اونين دا بويوك فطری استعداد. صاحبی اولماسی شېهه سيزدی. يالئیز بونلارا يارديم ايدن، بونلارين اليندن ياپيشوب حياتدا دوشديکری آلچاق موقعدن قالدیران لازم ایدی. خلقي گله جك امیدی، آزادليق و سعادتینين ضامنی اولان مینلر و اون مینلره اوشاق مکتبدن کناردا، ياریم آج و ديلنچي کوکينده ياشايوب محو اولوردی، بونلارا اوره کدن آجيماما؟.. مکنديمی؟..

گونلر دولانوب آيلار کچدی. گللی، چيچکلی تبریز يازيني ایستی یای گونلری، یایی قارلی - چووغونلی قیش عوض ایتدی. زرقلمله دوستليغيميز اولکی کیمی دوام ايديردی. او، هر گون منی گوریرکن داليمجا يوگوریر، شهرده عائله لریندن، ديلنچيلر آراسيندا اولان حادثه لردن صحبت ايدير، سوروشیر، اوشاق ساده ليگی ايله گوردیگی و ایشيتدیگی احوالاتلارين حقيقتيني ئوگرنمگه چالیشیر، نراکتله پول پايینی آليب آتلانا - آتلانا اوزاقلایشیردی. ديقار ايندا آذربايجان خلقي آزادليق دييوب حکومتي ئوز اينه آلا رکن زرقلم و يولداشلاری اولجه بو ایشه او قدر اهميت ويرميردیلر. اونلار توفنگلی فدائی دسته لرینين نمايشینی گوریرکن اولجه بو نمايشلری ده تبریزده بوندان اول اولان ساده نمايشلردن بیرى حساب ايديرديلر: آنچاق بير آز سونرا تازه قورولان ملی حکومتين کوچه ده کی صاحبسيز اوشاقلاری يغماق حقينده قراری چيخارکن بو قيامين معناسيني آنلاديلار. آرتيق بو خبر ديلنچيلرين ئوزلرينه گلوب چاتمشدی. اونلار بو مسئله دن سيوينچ و اميدله دانیشیر- ديلار. ديمک، آنالارين بو قیامی اونلار ايچوندی، اونلاری دا دوشون، ذلالتدن قورتارماق، خوشبخت گونلره چيخارتماق ایسته نلر واردی. صاحبسيز اوشاقلاری تدريجله اوشاق ايولرينه يغا قاديلا- من قراری

اوخیارکن ان اول زرقلمی خاطرلادیم. اوندان اوشاق ایوینه گیتمگه راضی اولوب - اولمادیغینی سوروشدیم. او، سیوینجه:

- ارباب، دوزله تسهله گیده رم ده، اوخیارام دا، - دیدی.

بو دفعه خوشبختلیکدن زرقلمین آناسی دا قیزین اوشاق ایوینه گیتمه سینه راضیلیق ویردی. بو، زرقلمین حیاتیندا بویوک دوتوشین باشلانغیجی ایدی. سعادت قابولاری اونین اوزونه آچیلیردی.

اداره ده اوتوردیغیم زمان قابونین، بیرسی طرفیندن جسارتسین دوگولدیگینی ایشیتدیم. زرقلمین بایردان سسی گلیردی.

- اربابین حجره سی بورادر؟

قابونی آچدیم.

- بورادر، زرقلم، بورادر، دیدیم. - گل گوره ک.

او اوتانمش حالدا:

- ارباب، گوروشمگه گلدیم. گیدیرم. بلکه ییزی بایرا بوراخما.

دیلار. سن هردن منی گورومگه گل ها!..

- گلرم، زرقلم، گلرم، - دیدیم و ساچلارینی اوخشادیم. بیر آتا و

قیز کیمی اوینلا وداعلاشیب آیریلدیق.

زرقلم گیتدی. من اونین سفالتدن قورتاردیغینا سیوینسه مده،

آچیغینی دییم که، او قیزی گورمه بنده دارخییر، کوجه ده سانکه بیر

بوشلیق حس ایدیردیم. بیر آز سونرا قیزیل اوردو ایران تورپاغینی ترک

ایده رکن، من زرقلمی داها تیز - تیز دوشونیردیم. او جور شیرین دلیلی،

مهربان بیر قیزی ایتیرمک، ابدی اولاراق گورمه مک حقیقتاً آغیر ایدی.

یولا دوشمه مشدن بیر گون اول اوشاق ایوینه گیدوب زرقلمی تاپدیم.

قیزی مایوس ایتمه مک ایچون گیتمگیمیز باره ده هیچ بیر صحبت آچما.

دیم. قیز وضعیتیندن راضی ایدی. تازه پالتار گیمیشدی. آنجاق اوزونده

کی کدر اونین ایچریده نه ایسه بیر درد چکیدگینی بیلدیریردی. او

گاه منه باخیر، دردلی - دردلی آه چکیر، گاه دا گوزلرینی ایره لیده

بیر نقطه یه دیکوب حرکتسینز دایانیردی. آریلارکن:

- ارباب، ینده گوروشک ها! - دیدی.

قیزیل اوردونین آخرنجی حصه لری چیخیردی. من ده بوگون ییزیم

ایچون جوخ عزیز اولان تبریزه وداع ایتملی ایدیم. کوجه لرین او

طرف - بو طرفیندن صف چکوب دوران مینلره آدام، گیدن قیزیل

عسکر و افسرلری گل، چیچک دسته لری ایله مشایعت ایدیردیلر.

هر طرفدن «ساغ و سلامت گیدین!»، «ساغلیقلا قالین!» سسلری
 ایشیدیلیر، «خلاصکار قیزیل اوردویا عشق اولسون!»، «یاشاسین آذر-
 بایجان دیموقرات فرقه‌سی!»، «اورا!» صدالاری گوگلره یوکسه‌لیردی.
 منده باعقا یولداشلاریم کیمی گوزیم کوچهنین هر ایکی طرفینده، ییزی
 یولا سالان مهربان آداملارا «سلامت قالین!» دیر، اللریم و باشیم ایله
 اونلارین تبریکلرینه جواب ویریردیم. بیردن آداملارین ایچر-سیندن
 بیر قیزین سرعتله ییزیم ماشینا طرف قاچدیغینی گوردیم. بو قیز زرقلم
 ایدی. ئوزینی منه یتیرینجه کیچیک قوللارینی آچوب بونوما ساریلدی.
 - ارباب، ییزی قیوب گیدیرسینیز، هه؟ - دیدی و گوزلریندن
 یاش سیل کیمی آخدی. او، آغلایر، آرامسیز هیچقیر یقلارلا آغلا-
 یردی. من اوننی تسکین ایچون: «زرقلم، قیزیم، ینه گوروشهریک،
 اوره گینی سیخما!» ذییر و ساچلارینی اوخشایردیم. هیچ وجهله ساکنلشه
 بیلمیردی. او، نهایت منی یولدان ساخلادیغینی باشا دوشهریک الینی دوشینده-
 کی کیچیک جیبینه سالوب اورادان نه ایسه چیخارتدی و منه اوزادیب:
 - ارباب، آل، یادگار قالسین! - دیدی و ینه هیچقیر یقلارلا
 آغلادی.

زرقلمین یادگاری، اوزهرینده نقشلر تیکلشمش بیر یایلیق ایدی. کیم
 ییلیر، قیز نیچه گون اوتوروب نه قدر هوش، بلکهده گوز یاشلاری
 ایله بوننی تیکمشدی. یایلیغی جیبیمده گیزلندیم و قیزین یاشلی گوزلریندن
 ئوپدیم. بیر داها قوجاقلاشوب آیریلدیق. ماشینمیز یریندن ترپندی، منیم
 گوزلریم آرخادا ایدی. او قیزی بیر داها، بیر داها کورمک ایسته‌میردیم.
 زرقلم اولدیغی یرده دونوب قالمشدی، آغلایر، هی آغلایردی...
 زرقلمین ویردیگی یایلیغی ان عزیز بیر یادگار کیمی ساخلایرام.
 تبریزی، تبریزده کی عزیز دوستلاری یادا سالارکن اونلارین سیراسیندا
 من همیشه چوخ الفت باغلادیغیم زرقلمی بویوک محبتله خاطرلایرام.

«سیویل» و سیویلر

(خاطرات دفتریندن)

تبریز تیاتریندا «سیویل» تماشا سینین اوچنچی پرده سی گیدیردی. قارا چادریا بورونمش سیویلی کچم-ش اری بالاش، باجیسی گولوشین تأکیدله گنیرب اوتاغین اورتاسیندا اوزاتمشدی. سیویل بیوش حالدا یاتیردی. گولوش و بالاش یازیق وضعیتده دوشمش و هله تانیمادیقلاری بو قادنین ئوزینه گلمه سینده یاردیم اییدیردیلر. بودر سیویل آیلدی. اورکک نظرلرله اطرافینی سیرایتدی و وقتیه قرولدیغی ایوده اولدیغینی گورهرک دهشته گلدی. کونسی ادیلیا خانمدا گنوب چیخدی. او، سیویلین بو اوتاغا گتیرلمه سینده مقصر اولان اری بالاشا قیشقیراق بو دقیقه سیویلین بورادان بایرا سالینماسینی امرایتدی. سیویل آغلاپ، اونلارلا برابر سالوندا آغلاپیردی. سالوندا میلهچک اوچسایدی ایشیدیلردی.

سیویل اوشاغینی گورمک مقصدیه بورایا گزیدگینی یازیقلی بیر سسله آچوب نقل ایتدی. یاخیزدا طری اولمشدی، سوبله بیر آزشیرنی و آلمان ویرمشدیلر. اودا ئوزی یمه یوب و ایوده اولان اوغلونا و برمک ایچون بورایا گلمش و سحرردن کرچه ده اوتوروب اوغلونین بلکه ده تصادفاً کوچیه چیخماسینی گوزله بیرمش. بو زمان صحنه دن یوخ، سالوندان یوکسه لن بیر قادین هیچترغی تماشاچیلارین نظرینی ئوزینه جلب ایتدی. اورتا جرگه لرده اوتورمش چادرالی بیر قادین تیاتردا، تماشاچیلار آراسیندا اولدیغینی اونوداراق هوندوردن آغلاپیردی. بیر آز سونرا قادنین اوره گی گیتدی. اونی بایرا چیخاردیلار. قادین هوشه گلرکن باشینا یغیشانلارا، دیپردی:

- سیویله باخدیم تاب گتیره بیلمه‌دیم. منیم‌ده حیاتیتم لاپ اونین حیاتی کیمیدر. صاحیب باشقاسی ایله ایوله‌نوب منی بایرا سالمشدر. اوشاغیم کیشینن ایوینده قالب، دونن من‌ده سیویل کیمی ایلمده شیرنی ایله دولی بیر یاییق بوتون گونی کوچده دایانوب اوغلو من بایرا چیخماسینی گوزله‌شم...

تبریز تاترینن تبریزده و یا باشقا شهرلرده گوستردیگی «سیویل» تماشا لارینن هر بیرینی قادیلار بیله درین بیر حسیات و هیجانلا قارشیلایردیلار. بونین سببی بیر طرفدن جعفر جبارلینن اثرده آذربایجان قادینین حیاتی قدرتلی ره آلیست قلمله تصویر ایتمه‌سی ایه، ایکنجی طرفدن ایران آذربایجانی قادیلارینن سوبه اعتبارله هله‌ده همین «سیویل» ده تصویر اولونان حالدا یاشامالایدر. سوویت آذربایجانین قادی «سیویل» ده تصویر اولونان مرحله‌ری چوخدان کیچمشدر. بونا گوره‌ده «سیویل» بو گون سوویت آذربایجانی صحنه‌سینده ایگرمی بش ایل اول قبلری هیجانلاندیران بیر مبارزه‌نین یادگار ویدیعی افاده‌سی کیمی یاشادیگی حالدا ایران آذربایجانیندا قادیلاری آزادلیق یولوندا مبارزه چاغیران بیر اثر کیمی گورلاییر.

ایران آذربایجانی قادیلارینن چوخی بو گون بیله سیویلین سوبه- سیندن چوخ آشاغیدا دوریلار. سیویل اوچنجی پرده‌ده ئوز آزادلیگی یولوندا مبارزه ایتمک ایچون آیاغا قالخیر و ئوز چادراسینی قادین آزادلیگی دشمنلرینن اوزونه وورورسا، ایران آذربایجانی قادیلاری آراسیندا بو جور جسارت گوسترنلرین سایه‌لیک چوخ آزدر. اونلار بیزیم قادیلارین اوتوز قیرخ ایل اولکی آغیر کوله وضعیتینی کیچیریلر بونا گوره‌ده تبریزده و یا مراغادا «سیویل» تماشا سینا باخارکن انسان بو رولی ایفا ایدن قادینین هیچ‌ده گیمیش بیر آقتریس اولدیغینی نظرنه گتیره بیلیم، آداما بیله گلیرکه، سیویل کوچه‌لرده هر آن تصادف اولونان قارا چادرالی، قورخاق، اورکک قادیلارین بیریدر و ایندی نیجه اولمشا گلوب بورادا صحنه چیخمشدر. ایران آذربایجانیندا هر طرف شهرلر و کندلر عوام، سواده‌یز، ئوز حقیقی باشا دوشمه‌ین و قوروماقدان عاجز اولان چادرالی، معصوم سیویلرله دولودر.

«سیویل» تماشا ساسی گوستریلرکن قادیلاردان بیر نفری تیاتر هیئتینه بیله بیر مکتوب یازمادی: «بو جور تماشا لاری یاخشی اولاردی که،

کیشلریمیزه داها تیز-تیز گوستره سینیز که، اولار قالدین آزادلیغینی باشا دوشوب ییزی اینجیتمه سینلر».

«سیویل»ین ایران آذربایجانی قالدینلاری آراسیندا بویوک موفقیت قازانماسینین بیر سببی ده ایکی و داها چوخ آروادلیغین وقتيله بورادا گنیش میدان آلماسیدر.

«سیویل»ه تماشا ایدن قالدینلارین چوخونین قلیینده گونییه قارشلی نفرت حسی آلولانیر. کیشی ییزده کچمشده، انقلابدان قباق اولدیغی کیمی اورادا قالدینین باشینین صاحییدر. ایولنمک و بوشاماق اختیاری کیشیده در. کیشی رسماً آجیقدان-آجیقا ایتمه سده پول گوجینه ایسته. دیگی قدر قالدین آلوب بوشایا بیلر. اللی-آلتمش یاشیندا کیشیلرین اون آلتی-اون سکیز یاشیندا قیزلارا ایولنمه سی هیچ کسین تعجینه سبب اولمایان عادی بیر حالدیر. هیچ ده تصادفی دگلدیر که، اورادا آروادلار ارلریندن دانیشارکن «منیم صاحیم» و یا «منیم آغام» دییرلر.

تبریز تیاتری دسته سینده صحنه یه ینی چیخان بیر قیزی بیر وارلی تاجر هامینین گوزی قاباغیندا عائله سیندن پوللا آلاق صحنه دن قوپا-روب آپاردی. تاجر یوخسول قیزین، آناسینا، نسبتاً بویوک بیر مبلغ تکلیف ایدوب اونین قیزی ایله ایولنمک فکرینده اولدیغینی بیلدیرمشدی. قیزین آقتریسایولداشلاری همین تاجرین اونو ساخلامایا جاغینی قیزین آناسینا دفعه لرله دیدیلر، احتمال قیز ئوزی ده بونی یاخشی بیلیردی. لاکن، قیزین عائله سی بویوک احتیاج قارشیمسیندا همین مبلغه آلدانوب قیزی تاجر ویردی. تاجر ایسه اولدن ده گوزله نیلدیگی کیمی اوچ آی قیزی باشقا شهرلرده گزدیروب وقتینینی عیش-عشرتده کچیردیکدن سونرا بوشادی.

آذربایجان قالدینلارینین تبریزده تیاتر تماشالارینا گنیش جلب اولونماسی دا «سیویل»له علاقه داردر. تبریزده بیرنجی دفعه قالدینلاری تیاتر تماشالارینا جلب ایتمک مسئله سی وقتيله ایران آذربایجانین بویوک دیموقرات و عالمریندن شیخ محمد خیابانی دورینده (۱۹۱۹-۱۹۲۰ نجی ایلرده) تجربه ایدلمه شدی. سالوندا آزادان نازیک بیر پرده چکه رک قالدینلارا اورادا آیرجایر ویرمشدیلر. لاکن شیخ محمدین باشچیلیق ایتمدیگی انقلابی حرکات ارتجاع قوه لری طرفیندن بوغولاندان سونرا قالدینلارین آیاغی تیاتردان کسيلمشدی. حتی تبریزده سون ایلرله قدر ییله قالدینلارین تماشالارا گلمه سی نادر بیر حال ایدی. تبریز تیاتری

«سیویل»ی عمومی اهالی ایچون گوستره رکن تماشاین بویوک موفقیت قازانماسی، «سیویل»ین مطلق قادینلار گوستریلمه سی فکرنی دوغورمشدی. دسته قادینلار ایچون آیرجا تماشالار ویرمگی تجربه ایتدی و بو تجربه چوخ یاخشی نتیجه ویردی. قادینلار اولجه جسارتسین، تک-تک گلدیکری حالدا، س-ونرا یوزلرله گلمه گه باشلادیلار. جمعه گولری گوندوز ساعت اونا یاخین شهرده چوخ مراقلی بیر حال نظره چارپیردی. شهرین ان اوزاق کوچه لریندن چادرالی قادینلار ایکی-بیر، اوچ-بیر، بعضاً دسته ایله گله رک ستار خان کوچه سینده کی تیاتر بناسینا دولیردیلاز. بو، قادینلارین آزادلیغا دوغری ایلک قدمی ایدی. سیویللر تامامیه آیاغا قالخماسالاردا یرلریندن ترنم-شدیلر. سونرا آذربایجاندا ملی آزادلیق حرکاتی غالب گلن زمان سیویلر محکم آدیملارلا یریمگه باشلادیلار. اونلارین سسی فدائی دسته لریندن، ینی یارانان قادین قلوبلاریندان، تربونالاردان گلیردی. بونلار سیویلرین قباقلیل دسته سی ایدی. شهه سیزکه، «سیویل» تماشالارینین اونلارین اوزهرینده بویوک تأثیری وار ایدی. ینی قادین تشکیلاتلاری قادینلارین «سیویل»ه کتله وی باخیشینی تشکیل ایدیردیله. قادین ناطقترین آغزیندان سیویلین آدینی تیز-تیز ایشیتمک اولاردی: «بیزده سیویل کیمی اولمالی، حقیمیزی آلمالی، اوخومالی، قاباغا گلمه لی و بیلمه لیککه، «مبارزده قوچ دو گوشینه قوچ گر کدر».

نهایت «سیویل» تماشاسیندا قادین روللارینی اونیان آقتریسالارین هره-سی بیر سیویل ایدی. سیویل رولینی چوخ موفقیتله و تأثیرلی یارادان آقتریسایر دفعه تماشادان سونرا هامو ایولرینه گیتمگه یغیشدیغی حالدا او، گیجه نی تیاتردا قالاچامش کیمی غریم اوتاغیندا اوتوروب ایولرینه گیتمک ایسته میردی. سببی سوروشیلینجا آنلاشیلدی که، اری اونا تیاتردا اشتراک ایتمگه اجازه ویرمیششده قوهوملاری و قوشولاری یغیشوب اونین ارینی ناموسسیزلیقدا تقصیرلندیره رک محکم دوگمش و آروادینی بوشاماغا مجبور ایتمشله. اودا آروادینین کبین پولینی قاباغینا قویوب خبردارلیق ایتمشدرکه، «اگر بیرده تیاترا گیدوب اونسان، کبین پولینی گوتور، ایوه قایتما».

آقتریسایر عائله حیاتینین داغیلماسی بهاسینا اولسادا تماشاین پوزولما سینا راضی اولمایوب گلوب اوینامشدی و ایندی نه ایده جگینی بیلمیردی. ایکنجی آقتریسایر - گولوش رولینی چوخ گوزل اونیان قیز صحنه ده

گور - گور گورلایاراق قادینلاری مبارزه به چاغیردیغی حالدا، بیرگون آغلایا - آغلایا ئوزینی تیاترا یتیردی. اونیدا صحنه یه چیخدیغی ایچون محکم دوگمش و بدننن هر یرینی گوم گوگ ایتمشدیلر. هر ایکی آقترسا صحنه ده قادینلارا آزادلیق یولینی گوستردیکلری حالدا عائله لرینده ئوز آزادلیقلارینی سیویل کیمی بویوک مبارزه ایله قازانیردیلار.

«سیویل» تماشاسیندا سالونى دولدیران قادینلارا باخارکن اونلاردا آزادلیق روحینن نیجه آلوولاندیغینی سیر ایتمک انسانا بویوک حظ ویریردی. عمرلرینده بیرنجی دفعه تیاترا گلن و باشینداکی چادران برک - برک یامیشوب یرنده قورخا - قورخا اوتوران قادینلار بیله، سیویل چادراسینی آتارکن ئوزلرینی ساخلایا یلمه ییب اونى آلقیشلایردیلار.

سوننجی پرده ده سیویل آزاد، ضیالی بیر قادین اولاراق صحنه یه قاییدارکن اونلار بیر آنلیغا اللرینی چادرالاریندان چکیر، ایچریده کی هیجانن گوجیندن اوزلرینن یینه آچیلدیغینن فرقینده اولمایاراق سیویلن موفقیتینی آلقیشلایردیلار. بو آلقیشلار اونلارین آزادلیغی سیودیکینن بیر ثبوتی ایدی. کله جکده ایران آذربایجانى اوزه رینه دوغان آزادلیق گونشی اونلاریندا یولینی ایشیقلا ندیراجا قدر، سیویلر آزاد اولاجاقلار.

آراز افسانه‌سی

آراز، آراز، خان آراز،
سلطان آراز، خان آراز،
سن ایله‌دین بو چابین
دوری سویین قان، آراز!

آرازین شمال ساحلینده یرلشن ارگونش داغی مغرور بیر ادا ایله
دوشینی ایرلی چکه‌رک، آرازین جنوب ساحلینده کی خسته و کیمسه‌سینز
بیر اوشاق کیمی مورگوله‌ین قاراداغ باخیردی.

باشی غوغالارگورمش قارا داغ ایله، اوستی گل بوتالی ارگونش
داغینین آراسیندان، تا اوزاقلارا قدر آخوب گیدن آراز جابی گورونیر.
آداما ایله گلیرکه، آراز قارا داغین اتکیرینه توخونوب کیچن زمان،
اونین اوزونی کدر بورویور، درین خیلا دالاراق کچم‌شینى خاطرلاییر.
ارگونش داغینین سینه‌سیندن قاراداغ باخاند، او همیشه یورغون
گورونیز. بلکه‌ده اونی آیریلیق حسرتی یورمشدر. او بلکه‌ده مین فلاکت
تیجه‌سینده قاپ قارا قارالمش اوزونی آرازین شمالینداکی ارگونشین
ایستی سینه‌سینه سویکه‌یوب دینجلمک ایسته‌ییر.

نه ایچون بو جایا آراز دیمشدر؟ قارا داغین آدینی کیم قویمشدر؟
نارین-نارین اسن کولکری ایله اوزلری اوخشیان ارگونشین آدی هارادان
گلمشدر؟

خلق بو ناغیلی بیله سویله‌ییر:

بو یرلرده، بیر-بیرینه چوخ مهربان اوچ قارداش یاشارمش. بونلا-
رین یاخشی میوه باغلاری، محصولدار اکین ساحلری، سرین سولی،
تالا بولوتلی، شیر-شیر بولاقلی یا یلاقلاری وارمش. یای فصلی بو قار-

داشلار قويون سورولرینی، آت ایلخیلارینی، دیزی قارا، گوزی قارا بوغالی ناخیرلارینی بو پایلاقلاردا ساخلامش.

بورادا هامو بیر قازانوب، هامو بیر بیهرمش. هارادا ایل اوستینه باسقین اولسا ایمش، او زمان بو ایگید قارداشلار قلنج باغلایوب آت مینه، یاغیلاری ئولکهدن قووارلارمش. بو قارداشلارین بویوگنین آدی داغ، اورتانجینین آدی ار، کچیگنین آدی ایسه آراز ایمش. آراز غضبله ننده دلی چای کیمی آشوب داشارمش. دعوا میدانیندا نهره چکه ننده بوغاز آتار قولون سالارمش، قولاقلارین پرده لری پارتلار. مش. داغ نهنک بیر داغ کیمی دشمن اوخلارینا قارشى سینه گره رمش. ار ایسه هارای ووراندا داغلار، داشلار سسله نرمش، ووروش میدانیندا ار کیمی دوگوش نرمش.

بیر ایل قیش سوبوق کچدی. یامان اولدی: قار پوسکوردی، چو- غون اولدی، بوران اولدی. آخار سولار بوز باغلادی. داغلار- درملر اوزلرینه آغ پرده لی ئورتوک سالدی.

قاری دشمن آلتی دفعه آت اویناتدی، میدان آچدی. بو اوچ قارداش لاپ قاباقدا قلنج ووروب اوخ آندیلار. دیری داغین سینه- سینه باش کسیددی، قان توکولدی. ینه دشمن مغلوب اولوب دالی-دالی گری قاجدی. قار اریددی، بوز یوخ اولدی. یرین اوزی یاشیلانندی، غنچه گلر-گوگ شالینی باشلاریندان آلوب آتدی. نانه، ریحان یال- یاماجا عطر ساچدی. مرد اوغوللار آت بیلینده قیرغی کیمی اوتو- راراق، جدیرلاردا آت چاپدیلا، قلنج ووروب، اوخ آندیلار. قیز- گلینلر ئوزلرینه بزه ووروب جلوئلندی. یاقوت رنگلی دوداقلاردا تبسملر ظاهر اولدی. باخ، بو زمان بیر ازدخام دیری داغدا دالغالانندی: بیر طرفه آغ دهولر مرواريله بز نمشدی. بیر طرفه کهر آتار آباق دوگوب کیشنه شیردی، بیر طرفه قیز- گلینلر آل- یاشیلا بورونمشدی. بیر طرفه اوزان الده قوبوز دوتوب سوز اوینادیر. قاقاق یاندا آغ ساققاللار یریردی آغیر- آغیر. بو دسته نین قاقاغینجا: آغ مرجاندان، کهربادان، مینجیقارلردان، سینه بندی پاریلدایان مخمر یهر دولت آتی گورونیردی. ایکی نفر زر جلوودان دوتوب آتی چکیردیلر. یاقوتلاردان نقش اولونمش، فیروزه دن قاش قوبولمش، قبه لری آلماسلار- دان یارادیلمش بیر قیزیل تاج گورونیردی. سنبل نشان، آلما نشان، بونوزلی قوچ، ساغمال اینک قیزیل تاجین اوزه رینه چکیلمشدی. بو

قىزىل تاج يوز ياشىندا دىنيا گورمىش، باش آغارتمىش، سوزى دوغرى،
اورەگى پاك بىر آتائىن، بىر آتائىن يىندىدى. اونلار قاباقدا گىدىردىلر.

ايل آخىشوب بو اوچ قارداشىن قاپوسىنا يىغىلدى. آراز، اونىن آرزى-
خاسىنجا قارداشلارى ايله باش اگدىلر، باغىر باسدىلار. آغساقاللارنى
يىندىن ئويدىلر.

ايل آرازى اللرىندە گوگە قالدىردى. آرازىن آدىنا آلتىش اوچالدى.
قىزىل تاجى كىتىرەن، قوجا آنا، قوجا آنا آرازىن لاپ يانىنا گلدىلر،
بو خوشبختلىك تاجىنى اونىن ياشىنا قويدىلار. آرازى دولت آتىنا مېندىر-
دىلر. ھامو بىر آغىزدان خىر، دعا سويلەدى. ايل باباسى آرازى ياخىن
گلدى. اونا چوخلى - چوخلى نصىحت ايتتى. ايل آچارىنى، ايل گو-
نشىنىن اورەگىنى اونا تاپشىردى. سونرا اوزونى جماعتە دوتوب اوجادان
دىدى: ايل بىلىسەن، اوبا بىلىسەن كە، بوگوندىن بىلە آراز بىزىم قدر بىلەن
خانىمىز، عدالتلى سلطانىمىز اولاجاق.

آرازىن خان تىكىلمەسى شىرفىنە بويوك قوناقلار وىرىلدى.
ايللر خانى ايش باشىنا كىچىن گونى امر ايلهدى وزىرىنە: بويونلاردان
كوندەلرى، آياقلاردان زنجىرلى پارچالايوب آتماق گرەك. اول - اول
ال چاتمايان، اوخ باتمايان سرت قلەلر تىكىلمەلى. مدرسلر آچىلمالى،
دردىللىرى دردسىز ايدىن، كونوللرە الھام وىرن اىگىدىلر شىرفىنە دىز
قاتلايوب، باش سىندىروب داستان يازان شاعرلرە، اوشاقلار تەلىم ايدىن
غالملرە، خستەلرە شفا وىرن طىببلرە حرمت اولسون، طاووس كىمى
جلولەنن قىز - گلېنلر، سىنبل بىلى، شمشاد بويلى گىنج اوغلانلار آزاد
گروب دولانسىنلار.

آراز خانىن امرى ىرىنە ىتىرىلدى.
ايدان - آيا، ايلدىن - ايله، آراز خانىن ئولكەسىندە ىنى بوللار
چىكىلىردى، ىنى ايولر تىكىلىردى، بارلى باغلار سالىنىردى، بش ايل
كىچىدى. بو ئولكەنىن ھر طرفى وار يىندىن آشدى - داشدى.
بىرگون آراز، محالىنى گرمگە چىخدى. او، تىك آتلىدى، دولت
آتىنى تىك سوزدىردى.

باشى قارلى داغلار آشدى، بول ميوەلى باغلار كىچىدى. آغىر - آغىر
سورولرى، خام ساخلانمىش ايلخىلارى، بولوت - بولوت ناخىرلارى كىچوب
گىتتى.

هانسی كنده اوز دوندردی، اوجا-اوجا قلعه لره، بويوك-بويوك شهرلره قدم باسدى، هامو گوله-گوله چيخوب ئوز خانيني قارشيلادى. آج ايندن جانا گلن، باشقاسيندان زيان چكن آداملارا راست گلمدى. اوغورليقدان، يول كسندن بير سوز بيله ايشيتمه دى. خان ئولكه نى چوخ شاد گوردى، قلبى گولدى، ئوز ايشيندن راضى قالدى. سرايىنا گيتمك ايچون گرى دوندى.

ئولكه ده بير خائن وارمىش. ايل وجدانينى، ايل ناموسينى تاپدالارمىش. سعادتدن، آزادليقدان، عزيزكوندن، خوش سلامدان، هر اويماقدا توى-بايرامدان، داغدا ييتهن لاله لردن، ياز بزه گى گل-چيچكدن، گوزه ملردن، گوگچكلردن، يول گوسترن، ادب ويرن، گله جگى گورنلردن، ايل قدرينى ييلنلردن اوزاق قاچان بير آداممىش. آراز خانين زر تاجينى ئوز باشينا قويماق ايچون گيجه-گوندوز دوشونرمىش. بو ئولكه نه نيچه دفعه دشمن گلمىش، هاموسينا يول گوسترن، خبر ويرن بو حيله گر خائن اولمىش. قوجالارلا حرمت ايدن، جوانلارلا قيمت ويرن عقل كانى، ايل داياغى، ئولكه دردين، وطن دردين دائم چكن آراز خانين ئولومينه قرار ويرمىش.

او. فرصتى فوت ايتمه يوب، ايل خانينين تك باشينا ئوز ئولكه سيني، عزيز اولان وطنينى گزىمك ايچون گيتمه سيني ياغيلازلا خبر ويردى. ياغيلازلا سويله دى كه، ايللر خانى، داغ آسلانى سرايىنا قايداندان، داغ آراسى او دار بندله بللور آخان، ليه ووروب كوگه قالخان مرجان چاين اوزه ريندن طاق ساليشمى خدافرين كورپوسيندن كچه جكدر. لنگيمه يين، بجيد اولون. خدافرين كورپوسينين، ميس قايناقللى هورگو-سينين هر طرفين حلقه ليه يين، ديرى دوتين آراز خانى.

پارس آدلى بير نفر ياغيلازين باشچيسى ايدى. ئوز گه لرين مالينى ييهن انسانلارنى قول ايله ين، يورد داغيدان، ايولر يخان ياغيلازين بو باشچيسى امر ايله دى وزيرنه: پهلوانلار سلاخلانسين، سواريلر آت اويناتسين. اون مين آدام جمع ايديلسين، آراز خانين سرايىنا هجوم اولسون. مين قهرليك، بير دسته ده خدافرين كورپوسينى هر طرفدن حلقه له-سين. ايللر خانى او آراز خان، گلوب اوردان كچن زمان، دوتوب مئيم حضوريمه گتيرسينلر.

دیری داغین سینه‌سینده آیلرلر خانی آراز خانین بر-بزه گلی، بلهور رنگلی، زمره نشان، باغچا باغلی، یاشیل باغلی، گور سرایی تیکیلیمشدی. یازین سرین گیجه‌سی ایدی. مرجان چایی گوزگی کیمی پاریلدا یان قوجاغیندا، گوزهل آیین گموش رنگلی تیللرینی چیمدیریدی. عیسی-موسی قوشلارین کسک-کسک نغمه‌لری هر طرفه یاییلیدی. دیری داغین جنوبیندا اسن کولک، گتیردیگی گوزی یاشلی بولوتلارلا گموش آیین گل اوزونه پرده چکدی. یر اوزونه گوز گورمه‌ین، اوغرولارا سرداش اولان، یاغیلارا یول گوسترن بیر قارائلیق ساکن اولدی.

گیجه یاریسی خائن وایس یاغیلارا بلدچیلیک ایده-ایده آراز خانین سراینین کنارینا گلوب چیخدی. آیل خائنی، اطرافیندا شاملار یانان، زمره نشان، آینا کیمی ایشیق ساچان، گور سرایی یاغیلارا نشان ویریدی. دورت طرفدن هجوم اولدی. شیمپورلارین قورخونچ سسی هر طرفه یاییلیدی. بو هجومدان یر ترپندی، گوگ قارالیدی. قارا کولک اسن زمان شعله ویرن شاملار سوندی. اوخلار یاغیش کیمی یاغدی. ابولر یاندی کوله دوندی. قلنج سسی هر طرفه یاییلیدی. یارالی آت، قولسوز آدام اینلیتییسی قولاقلاری باتیریدی. قاری دشمن آیل سراینی تیز کچیریدی ئوز الینه.

مادیان آتلار بوغازلاندی، آغ ده‌وله‌لر قطارلاندی، قیزیل، گموش خورجونلارلا دولدوریلدی، پارس ایلینه آپاریلیدی. اوجا داغلار، شوخ ترلانلار، ایگید جانلار، آزاد گرن قیز-گلینلر، گل-چیچکدر ئولکه‌سینده ماتم چوکدی افقلره.

ایندی سیزه خدافرین کورپوسیندن خبر ویریم: مین گناهسیز کورپه-لرین، اوزی نورلی مین قوجانین، مینا گردن مین گوزهلین، اوجا بویلی، قارا گوزلی، لاله اوزلی مین گلینین، تمیز اوره‌ک، گیرده بلنگ مین بیر قیزین قانین ایچن، دارا چکن، دشمن اولان باشچی پارسین بیر امریله مین دلاور خدافرین کورپوسینی حلقه‌لیدی.

آیلرلر خانی او عزیز خان، آیلین اوغلی او پهلوان خدافرین کورپو-سیندن آت اوینادوب کچن زمان، مین آدامین ششیر اوخی دولی کیمی اوزهرینه یاغدیریلیدی.

نعره چکدی آیلرلر خانی، داغ سسلندی، داش سسلندی. دومان چوکدی یر اوزونه. قوشلار قناد سالوب کچدی. قیزیل قلنج چیخدی. قیندان، گوگ اوزونده برق ویریدی. جیران یریش دولت آتا مهمیز ووردی،

أبلر خانى، آت سچرابوب ابلدېرېم تك دوشدى دشمن اورتاسينا، دول
آتى حريص - حريص كيشنه يرك لاپ اوره كدن داغ - دهره يه صدا
سالىدى.

اوين سسى ييلينده كى پهلوانا قوت ويردى. أبلر خانى شوقه گلىدى.
ساغا - سولا قلنج ووردى. چوخ پهلوان كله سىنى قانقال كيمى بېچوب
توكدى. مين دلاور دسته - دسته قلنج ووروب اوخ آتديلار. ينه آراز
أبلر خانى محكم دوردى آت اوستينده. مين بير قلنج، مين بير اوخون
خربه سىندن دول آتى قان ايچينه غرق اولمشدى. كمندچيلر آرخا
ياندان كمند آتوب آراز خانا، اونى چكوب آت ييلندن تيز يخدیلار
قورى يره، قوللار ينى باغلادیلار. آياق يالين، پاى - پيدا آراز خانى،
ظالم پارسين حضورينه گتيردېلر. پارس، آراز ياخين گلوب سويله دى كه،
اى دلاور! اگر ديسن داغين يرين، ييل كه سنه تولوم يوخدر.

أبلر خانى ديله گلىدى: اى أبلرى دوستاق ايدن، قوجالارا ظلم
ايله ين، جوانلارا زندان كسن، آنالارين جگرينه، او مقدس اوره گينه
چارپاز - چارپاز داغلار چكن آزغين ياغى! ايگيد اولان، مرد اوغوللار
تولوميندن قورخماشدر.

پارس بوسوزدن غضبلدى، امر ايله دى جلادلارا: - باشين كسين بو
آسلانين، بدنين ده مرجان چاين دورى آخان گور سويونا آتين آخا -
آخا گيتسين!

آخشام چاغى داغ دوشيندن، قولى باغلى أيل خانىنى قلنجلى بير
ظالم جلاد، بير نيچه ده دشمن اهلى مرجان چايا انديريردى. بونى
گورجك سينه لره داغ چكىلدى، جگر لره لكه قالىدى. گوگ كيشنه دى،
آچيغيندان داغ - دهره يه نعره سالىدى. قارائليق دا چيچكلرين اوزهرينه
پرده چكىدى. نازلى گونش داغ داليندا گيزلننرك قان آغلادى، قان
گوروندى.

كول دييبنده ترگوگرمش بوينى بو كوك بنفشه لره، باغ قوينودان،
داغ دوشيندن، عطرى گلن گل - چيچكلر، داش دييبندن ظاهر اولان
آينا سولى سرچشمه لر قان آغلادى، قان گوروندى. مرجان چاين كندا.
رېندان توراج، ككليك اوچوب گيتدى اوزاقلارا. بير ماته بورونمشدى
ياشيل باغلار، گور ميشه لره. ينه دشمن ال چكمه دى أبلر خانى خان
آرازدان.

ايل خانيني ياواش - ياواش مرجان چاين كنارينا كتيرديلر. بير سيلديرم قاباييغين اوزهرينه چيخارديلار. تولوم اونى حقله مشدى. بونى آراز اخشى بيلير. اونا گوره وطنيله وداعلاشماق ايسته بيردى. گوز گزديردى نيش داغلار! خيال اوچدى اوزاقلار، گيدوب چيخدى كپز داغ، وردان قناد چالوب كچدى آغ ئورتوكلى شاه داغينا، شاه داغيله ملاملاشدى. بيردن - بيره يادا دوشدى: قيرقاووللار، چيل توراجلار، آغ جبرانلار يوردى اولان مغان دوزى، قناد چالدى او يرلره. شاعرلرين، بالمرين، نقاشلارين، سراي تيكن معمارلارين عزيز يوردى تيريزه ده فخر ايتدى.

وطنينين هر يريني خياليه گزدى. لاپ آخيردا قارداشلارى: داغى، اري خاطرلادى. شيرين - شيرين ئوپوشمه مش نشانليسي - ايل گوزه لى خيالىندان سوزدى كچدى.

ياز گونينه غمزه ساتان، آي - اولدوزا گوز - قاش آتان ايل گوزه لى، ايللر قىزى، سرايداكى ووروشمالار اولان كيجه قاچوب گلوب گللى داغدا گيزلنمشدى.

ايل چيچكى آخشام اوستى گللى داغدان مرجان چايا مايلى - مايلى باخان زمان، بيرده گوردى نشانليسي آراز خانى قولى باغلى بير سيلديرم ناياليغين اوزهرينه چيخارتمشلار. ايل گوزه لى يقين ايتدى: دشمن اونى ئولديره جك، ناحق يره قان توكه جك. جان آتدى كه، داغدان انوب گلسين، آراز ايله وداعلاشسين، بيردن - بيرد دوشوندى كه، ياغى اونى اسير ايدهر؛ ناموسيني تايدالايار. او، آرازين ناموسيني آرازدان دا اوستون دوتمش، اونا گوره داغ دوشينده آوچى وورمش، قلب ايويندن يارالانمش بوينى بوكوك بير مارال تك، آراز خانين ياغيلارين قارشيسيندا دور. ماسيني دردلى - دردلى سير ايديردى. اونين كونول گوگرچيني پرواز ايدوب قناد چالدى. اوچدى - اوچدى، گلوب قوندى آراز خانين سينه. سينه. اونين لاجين گوزلرندن، در توكولن دوداغيندان ئويدى - ئويدى، هيچ دويمادى! ينه اورهك تاب دوتمادى، كونول اونا امر ايله دى: داغ سوناسى، ايل گوزه لى آچدى ظريف دوداغينى، ديله گلدى: آند ويريرم سحر - سحر باش قالديران سارى تيللى زر گونشه، آند ويريرم گوگ اوزونين مرواريسى اولدوزلارا! توخونماين آرازيما، توخونماين ايل اوغلونه! ظالم جلاد! نشانلييم. آراز منيم آداخليمدر. توخونماين او مقدس سيوگيليمه. بيز سيويشديك، گوروشمه ديك. زمان ييزه يول ويرمدى

توی ایله یوب گـردك قوراق. قولین سینسنین ظالم جلاد! اوجا بویلی آراز یما ال وورما سن!..

ایلر قیزی اوزاقدایدی. جلاد اونوی ایشیتمه دی. قولی باغلی ایلر خانقاییلیغین کله سینده، مرجان چاپین ساحلینده سار آولامش شاهین کیمی، قییا باخان قارتال کیمی گورونیردی. قانسیر جلاد بیردن - بیر قلع چکدی، آراز خانین بوینون ووردی. او مغرور باش گل بدن آریلاراق یره دوشدی. ایل خانین زر پالتاری آل قان ایله چیل - چیل اولدی. ایله ییل که، آغ ایکده داغ لاله سی سر یلمشدی.

امره گوره آراز خانین بدنینی داشغین سیله توللادیلار. مرجان چاپی ئوز خانینی آلدی بللور قوجاغینا. اونین تمیز دوری سویی قان آغلادی، قان گوروندی.

طوفان اولدی، یاغیش یاغدی، قارانیق دا عزرائیل تک چو کدی یرین سینه سین، هامو یاتدی، هامو سوسدی. دردلی اورک، غملی کونول کپیریک بیل چالمادی. صبحه کیمی یاتمادی.

* *

سحر - سحر دان یرینه صدا دوشدی، گؤک دورولدی. صبا یلی خیر آتینی مینوب چاپا - چاپا گلدی، قارانیغی قوودی داغان، دهرلردن. آغ بوخاقلی، زرگیلمای بیر غمزه لی پری کیمی گونش - قالخدی یوخوسیندان. کول دیبندن بلبل اوچوب قوندی گلین بوداغینا، ایسته دی که، وجده گلوب قیزیل گله نغمه دیسین. او دقیقه آراز خانین ئولومینی خاطرلادی. عشقی سوندی، نطقی باتدی، کدرلندی شیدا بلبل.

گللی داغین چیچگیله گیزله دیلمش ایل گوزه لی، یاواش - یاواش گوزین آچوب اطرافینا نظر سالدی. بیرده گوردی: ساغ طرفده آل لانه نین سینه سین، داغ چکیلمش، بنفشه ده سول طرفده بوینین اگمش. ایلر قیزی سوله دی که، ای داغلارا زیت ویرن، شاعرلره لذت ویرن تر چیچک! نه اولمشدر دردلی سینیز؟ شوخ چیچک غملی - غملی ایل قیزنا دیدیلر که، ای ایل قیزی، ایل چیچگی! بو داغلارین، بو دوزلرین، میشه لرین، بوتون ایلین، بیرده سنین دردلرینه شریک اولدیق. ایلر خانق آراز خانین ئولومینه یاس دوتمشیق.

ايل چيچگي گل صباحدان، سوسنلردن، سنبللردن دسته - دسته گل باغلايوب، نشانليسي خان آرازين گل بدهنين چيچكلرله بزممگه قدم قويدى، مرجان چايين ساحلينه گلوب چخدى. چوخ آختاردى، چوخ دولاندى. آراز خاندان بير نشانه گورونمهدى. اوزون. دوتدى مرجان چايا: سن ديمه سەن آرازيمين يريني، سنى گوريم قان آخسان، اى تميز سوا! مرجان چايي ديله گلدى: - آراز خانين گل بدني منيم داشغين قو- جاغيمدا ايللر بويى ياتا جاقدر. خان آرازين آل قانيله منيم دورى آخان سويوم قان آغلادى، قان گوروندى.

داغلار، دهرلر و بوتون خلق مرجان چايين بو سوزلريني ايشيتدى.

هامو بير آغيزدان بيله اوخودى:

آراز، آراز، خان آراز،

سultan آراز، خان آراز،

سن ايله دين بو چايين

دورى سوين قان، آراز.

او وقتدن مرجان چايين آدى آراز قالدى.

بس ايل گوزه لي نيجه اولدى؟ بو داغ چيچگينه، آرازسيز ياغماق چوخ جتين ايدى. او، قرارا گلدى كه، ئوزيني مرجان چايا آتوب آرازلا گوروشسين.

ايل گوزه لي بو فكرله «آراز ئولديريلن» يره اوز قويدى. همين قايلالغين يانينا چاتمىدى كه، بيرده گوردى و ايس، آراز خانين قيزيل تاجيني باشينا قويوش، بير نيجه ياغي ايله قيرخ يريندن يارا آلمش پولاد قوللى، دمير بدن داغي اسير دوتوب گتيريلر.

ايل چيچگي اونى گوكده آختاريدى. اودر كه، فرصتى فوت ايتمه يوب تك قالان بير اوخيني كمانا قويدى. و ايسين اوره گيئين باشيني نشان آلدى. كمانين آياغيني چكدى. اوخ گيدوب دوز و ايسين اوره گيئين باشينا سانجىلدى. و ايس آت بيلندن يره دوشدى. دشمنلر بونى گوره ركن ايل قيزيني دوتماق ايچون آت چاپديلار. ايل قيزى تله سيك ايللر خاني ئولديريلن قاينان اوستينه چيخدى. اوزيني كوكره يوب آخان مرجان چايا دوتاراق: اى كوپوكلى مرجان چاي! منى ده آرازيمين قانيله بويانان ياقوت رنگلى قوجاغينا آل - ديبوب ئوزيني سويآ آتدى.

زر - زيادان گيښمش، جواهردن نقش اولنمش ايل گوزه لي، بير اولدوز پارچاسي کيمي سوزه رک مرجان چاين کوکره يوب آخان کوپوکلې دالغالارين قوينونا دوشدی. ياغيلار چاين ساحلنه چاتاندا سوين اوزه ريله بير نيچه چيچک دسته سينين آخديغيني گوزديلر. سونرا دشمن آتيلاري گري دونوب پلنک داغي، قولي باغلي باشچي پارسين حضورينا گتيرديلر. پارس امر ايتدی: گرک داغين سينه سينه یدی چارپاز داغ چکيلسين. قارا ايلان دريسندن قارا پالتار گيديريلسين. چوخ دوگولسين، چوخ ازيلسين، قارا قولا دونده ريلسين. گللي داغين کلله سينده زنجيرله نوب ساخلا نيلسين. پارسين امري يرينه يتيريلدی.

دوگولمکدن داغين بدني قاپ قارا قارالمشدی. اونا قارا ايلان دهريسندن بير دست پالتار گيديرمشدیلر. خلق اوني بو حالدا گوروب قاراداغ ديهه سسله دی. گللي داغين دا ديني اونين آديله چاغير. ديلار. قوجا آتالار، قوجا آنالار، هامو بير آغيزدان بيله بير باياتي ديديلر:

من عاشقم قاراداغ،
قان آغلاير قاراداغ.
داغ ايگيدن سينه سينه،
دشمن چکوب قارا داغ.
او گوندن بو داغين دا آدينا قارا داغ ديديلر.

ايندي سيزه اوچنجي قارداش اردن خبر ویريم.
گللي داغدان قوت آلمش، آينا سولي قايناقلارين سرين - سرين
سوين ايچمش، مين قوينين، مين قوزونين، مين توغلونين، مين اوچ
ايلليک قاراديشين، اتين يمش، سودين ايچمش، مين قيزيل بوز، مين
قمرين، مين گوگ دمير، مين دابلاغين، ايلخيلارين کشيکچيسي،
مين آيغيرين کوک بيلنه يهر باسوب اليکري، جيرانلاري آولاماغا
هر گون گيدن ديزي قارا، گوزي قارا مين بوغانين، ششه بونوز
مين جونگه نين، آلتی ياشار مين اوکوزين امگيله ير شوملامش، توخوم
اکمش ار اوغلي ار: محاربه گيدن گيجه دشمنلردن مين پهلوان
قيروب تسوکدی، مينيني ده يارالادی. سونرا نوزي سيوري اوچلي
مين - بير اوخدان، مين قلنجين ضربه سيندن، چوخ يريندن يارا آلدی.

بدیندن قان چوخ گیتدی. قول بوشالوب، گوز قارالدی. اورهك دوام گتیرمه‌دی. او نر بدن آت ییلیندن آشوب دوشدی تورپاق اوسته. قلنج سسی آرا ویردی. بولوتلار دا یاواش - یاواش گوگ اوزوندن چکیلیردی.

گونین نازلی نشانلیسی غمزه‌لی آی، قارا بولوت گردگینین آرخا- سیندان گوز سوزدیروب باخدی یرین سینه‌سینه، بیردن - بیره لاله رنگلی قان سیلینده غرق اولونان بیهوش اولمش اری گوردی. الین آتوب ساچین یولدی. اوزون جیردی. قان توکولدی آل یاناقدان، گل اوزونده لکه قالدی. گونش قالمیش نشانلیسی آیین اوزون قارا گوردی. غمزه‌نوب سوال ایتدی: - ای سیوگلیم، ایلک نشانلیم، نازلی پری، سویله گوریم، هانسی غریب گل اوزوندن ئویوب سنی دیشه‌مشدر؟ من که سنی چیچککردن، گوگ باغلاردان، میشه‌لردن، سیلدریملی قایالاردان، درین - درین دریالاردان قیصقانمشام. گوندوزلری سیر ایتمه که قوبماشام آنجاق - آنجاق گیمجه وقتی کائناتی دولانماغا یول ویرمشم.

آی گونشه جواب ویردی: غریب منی گوره یلمز، من صادم سیوگیلیمه. سنین دوستین ار اوغلی ار قان سیلینده بوغولارکن گوردیم اونی، اوندا یولدیملر ساچلاریمی، اوندا جیردیم گل اوزومی. بو کدرلی، پیس خبری ایشیده وکن سولدی گونش، سحر - سحر اقلرده قان آغلادی، قان گوروندی.

* *

ایکی نفر قوجا آنا، ایکی نفر قوجا آنا اری اورادان گوتوره‌رك مرجان چایین شمالیندا بولوتلارین هر گون نملی دوداغینی تیز - تیز ئوپن تونج داغینا گتیردیلر. یارالارین ساریدیلار. ۴۰ گون کچدی، ار آییلدی. یارالاری یاخشی اولدی. هر طرفدن ایل آخیشوب گلدی ارین دسته‌سینه. ار اوغلی ار خلق گوجیندن قوت آلدی، یاغیلارلا ووروشمالار اوزون ایلر دوام ایتدی. ار اوستینه پارس نسیندن نیچه شاهلار، نیچه لوپا ییغلی خانلار باسقین ایتدی، مغلوب اولوب دسته‌سیله غملی - غملی گری دوندی.

ار آخیردا دشمنینه غالب گلدی. خوشبخت، آزاد ئولکه قوردی. بویوک دولت وشهرته مالک اولدی. تونج داغینین سینه‌سینه آزادلیغی، سعادت الی آلمش خلقین عزیز بایرامینی کچیردی. بو بایراما زرگونشی دعوت ایتدی. ظهه اولدوز ساغ طرفده، غمزه‌لی آی سول طرفده،

اولدوزلاردا آرخا ياندا، نورلى گونش لاپ قاباقدا دوز گلدیلر تونج داغینا.

گونشله ار بو مجلسین لاپ باشیندا اوتوردیلار، اولدوزلاردا تونج داغینین سینه سینه سپهلندی. بو یزلرین هر طرفی چه اچراغا دوندیریلدی. تر ساخلانمش قیز - گلینلر، ائلی کورهك گنج اوغلانلار، آغ ساققاللار، آغ بیرچکلر هامو گولدی بیر آغیزدان، نغمه دیدی بیر دوداقدان. ایشیغینین یاریسینی گونش ویردی دوستی اره. ارده یاندی گونش کیمی، ایشیق ساجدی هر طرفه. خلق سوله دی بیر آغیزدان بیزیم یاخین دوستیمیز ار، گونشدر، ار، گونش. او وقتدن تونج داغینین آدینادا ارگونش دیدیلر.

ایندی ینه ارگونشین هر طرفی ایشیق ساجیر، چونکه اونیز زحمت آدلی یولداشی وار. اما بیردن ئوز قارداشی قاراداغا باخان زمان اوزون - اوزون کدرله نیر.

تاریخ بيله سوله بیرکه، سعادتله قلبی دوگن آزادلیغا تیز قووشار. بیر گون گلر قاراداغدا ئوز قارداشی ارگونشله قوجا فلاشوب ئوپوشه جک. بیر گون اودا وطنینی یاشاداجاق، یاشاداجاق.

مـنـدرجـات

رسول رضا تبریزی دوستیما ۵۲ عثمان ساریوعللی آ دوستلار! ۵۳ دهوه کاروانی ۵۴ تبریز گوزعلی ۵۵ عاهقین آیریلیق ماهیسی ۶۲ محبوسلارین صحتی ۶۴ گلین دوستلار، گلین! ۶۵ احمد جمیل تبریزده اذان چاغی ۶۸ میروارید دلبازی گیده جگم ۷۰ شاعره باجیما ۷۱ نگار رفیعبگلی آیریلیق ۷۳ داستانلار ۱۲ نجی تفنک - سلیمان رستم ۷۷ هلال - رسول رضا ۸۸ فدائی - زینال خلیل ۹۸ حکایه لر، خاطره لر آزاد - میرزا ابراهیموف ۱۲۹ محببتین وار اولسون - « ۱۴۳ گوزهل دوست - رسول رضا ۱۴۷ قیزیل غنچه لر - انور محمدخانلی ۱۵۳ فرجا - ن. رفیعبگلی ۱۶۲ زرقلم - عوض صادق ۱۶۷ «سیویل» و سویلر - « ۱۷۵ آرازافسانه سی - ستار آخوندوف ۱۸۰	مقدمه ۳ شعرلر صمد وورغون ایگرمی بهار ۱۳ یاندیریلان کتابلار ۲۲ سلیمان رستم تبریزیم ۲۵ یاندی ۲۷ کونلومی ۲۸ قالاجاق ۲۹ میردر ۲۹ بلبل ۳۰ آراز قیراغیندا ۳۰ مئالندر ۳۱ تبریز گوزهلینه ۳۱ دورنالار ۳۲ اگیلمه ۳۳ قورخمیرام ۳۴ دگیشمزسه کوکیندن ۳۵ لیلا ۳۶ زندان ۳۷ هیکیلین یوکسه له جک ۳۷ جنوب حسرتی ۳۸ محمد راحم آرازین شکایتی ۴۲ قارا داشین حسرتی ۴۵ دوستاق ۴۶ آزادلیق عشقیله آلیشوب یانار ۴۸ خاقانی ۴۹
--	---

باخدیقجا حسینه، دویمایر گوزیم،
 تبریزیم، تبریزیم، گوزل تبریزیم!
 قویمارام یادلاری گیرسین قوینونا،
 اذن ویر قولیمی سالیم. بوینونا!
 سنین بایرامینا، سنین توینا
 دیلی بیر، قانی بیر قارداشین گلوب؛
 دردینه آشنا سرداشین گلوب!..
 سن چیخدین قارشیم دوزلا-چوره کله،
 باغیندان دردینگین، گلله، چیچکله،
 ایکیه بولونمز صاف ییراوره کله...
 تبریزیم، تبریزیم، آمان، تبریزیم،
 یوخ اولسون باشیندان دومان، تبریزیم!
 بلبل زار-زار آغلار چمندن آیری؛
 انسان دییوب-گولمز وطندن آیری؛
 جان نیجه یاشاسین بدنن آیری؟!
 آج ئوز اوره گینی، دانیش، تبریزیم،
 اولوم دردلرینله تانیش، تبریزیم!